

શ્રી હીરાચંદ ખૂખચંદ જૈન પુસ્તક સીરીઝ,

પુખ ૧ લું.

સુરતની જૈન ડીરેક્ટરી.

લેખક—

પોપટલાલ પૂંજભાઈ પરિખ.

પ્રકાશક—

જીવણચંદ શાકરચંદ ઝવેરી.

વીર ૨૪૫૪.] વિક્રમ ૧૯૮૪ [ઇસ્વી ૧૯૨૮

મૂલ્ય ૦-૧૨-૦

મલવાનું ઠેકાણું

શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ૫૦૬

શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ ધર્મશાળા ગોપીપુરા-સુરત.

પ્રકાશક

જીવણચંદ સાકરચંદ અવેરી

૧૨૧-૧૨૩ અવેરી બજાર

મુંબઈ

સુરત—ચૌટાના પુલ ઉપર આવેલા 'શંકર' પ્રીન્ટીંગ

પ્રેસમાં નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકમે છાપી.

ગુરુસ્તુતિ.

શિખરિણી છંદ.

(રચનાર. શાહ લીખાભાઈ છગનલાલ, મુંબઈ.)
ગુરુરાજે આજે, નયન યુગલે, અંજન કર્યું;
જિનોકતા વાણીએ, પ્રવચન સુધા, કર્ણાથી ભર્યું;
રૂડું એ આશ્ચર્ય, પ્રતિપળ સ્મરું છું હૃદયમાં,
સ્મરું હું ના શાને, સ્મરણ શરણું, દિવ્ય જગમાં.

હરિગીત છંદ.

આનંદ સાગર ઊછળે આનંદ સાગર દર્શને,
કૃપાકાર હૃદયાનંદ ઉછળે મેઘ કેરા દર્શને;
અટવી ભયંકર ભવ ભ્રમણના લેહને ગુરુ લેહતા,
ગુરુ ચરણ શરણે ભવ્ય જીવો ત્વરિત શિવપદ લેટતા.
જન્મી જગતમાં માનવી કંઈ કંઈ કરે છે અવનવાં,
કંઈ દ્રવ્ય યુવતિ પુત્ર માટે નૃત્ય કરતાં અવનવાં,
ગુરુવાણી કેરી મોરલીના દીવ્ય મધુરા નાદમાં,
સણ એકપણ ડોલે યદિ, સામ્રાજ્ય ભિક્ષુક ભાગ્યમાં.
આત્મા અનાદિકાલથી ભટકે કુસંજ તરંગથી,
આનંદ, શોધ્યો કયાં મળે સત્સંગને સેવ્યો નથી;
ગુરુ ચરણ શરણેની હૃદય આનંદની ઇચ્છા યદિ,
આનંદ-સાગર સદગુરુ આનંદ સાંપડશે તહિં.

અર્પણ.

હરિગીત છંદ.

આગમોદ્ધારક સૂરિશ્રી સાગરાનંદ ચરણમાં,
મહાવીર-શાસન-ગગન-રવિ, સાહિત્ય સાક્ષર ચરણમાં,
વાદી ગજ મહ લંજને વીર કેશરી સૂરિ ચરણમાં,
વંદના સહ, નમ્ર લાવે, અંથ અર્પણ ચરણમાં. ૧

ભારંડવત્ અપ્રમત્ત જીવન સ્તંભ-શાસન ચરણમાં,
વ્યાખ્યાનમાં વાયરુપતિ શાસન-પ્રભાવક ચરણમાં,
અગણિત ગુણ ગુરૂદેવના, સંક્ષિપ્તમાં સૂરિ ચરણમાં,
વંદના સહ, નમ્ર લાવે, અંથ અર્પણ ચરણમાં. ૨

શ્રી આગમોદય સમિતિની સ્થાપના થઈ આપથી,
દેવચંદ લાલભાઈ પુસ્તકોધ્ધાર ફંડ એ પણ આપથી;
નગીનભાઈ મંદુભાઈ ફંડ જૈન સાહિત્યના,
ઉદ્ધારનું-આ સર્વ છે ઉપકાર શ્રી સૂરિ આપના, ૩

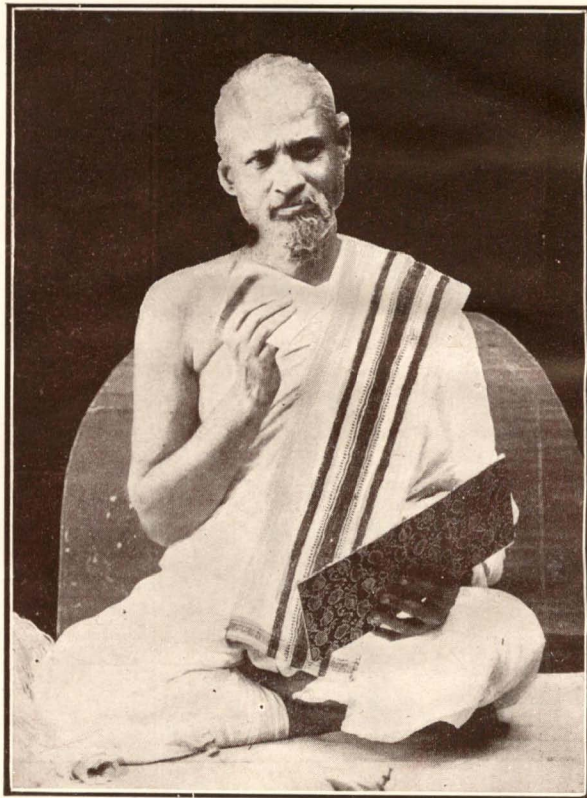
શ્રી જૈન આનંદ પુસ્તકાલય અંથ સંગ્રહ લેટ દર્ધ,
વિસ્તારવા વાંચન-નિરૂપમ સંસ્મૃતિ એ આપની;
શ્રી રત્નસાગર જૈનશાળા કાયમી ફંડ આપથી,
શ્રી જૈન તત્ત્વ-બોધશાળા એ ગધું એ આપથી. ૪

આ ક્ષેત્ર સુરતને અહો સૂરિ આપનો ઉપકાર છે,
ગુરૂદેવ ગુણગણગણતીમાં આ લેખિણી લાચાર છે;
ગુરૂદેવ વંદન આપને, આ પુષ્પ પાંખડી આપને,
ડીરેક્ટરી સુરત તાણી એ અંથ અર્પણ આપને. ૫

JAINACHARYA ANANDSAGARSURI,

आगमोद्धारक व्याख्याप्रज्ञ सिद्धान्तशिरोमणि
जैनाचार्य श्रीमद् आनन्दसागरसूरीश्वर.

जन्म सं. १९३१ कपडवंज

दीक्षा सं. १९४७ लींबडी.

पण्यासपद सं. १९६० अमदावाद,

आचार्यपद सं. १९७४ सुरत.

સમર્પણ.

અનેક આગમ અને શાસ્ત્ર ગ્રન્થોને છૂટ્તા-વસ્થા-

માંથી ઉદ્ધાર કરનાર, વ્યાખ્યાપ્રજ્ઞ, સિદ્ધાન્ત

શિરોમણી, આચાર્ય વર્ય, શ્રીમદ્ આનંદ

સાગર સૂરીશ્વરજીના હસ્તકમલમાં,

સમર્પણ.

ચૈત્ર શુક્લ પૂર્ણિમા
સં. ૧૯૮૪

}

પ્રકાશક

શ્રી હીરાચાંદ ખુખચાંદ જવેરી.

ૐ શ્રી શાંતિ:

ઐ ઐલ

સુરતની જૈન ડીરેક્ટરીને 'શેઠ હીરાચંદ ખુબચંદ જૈન પુસ્તક સીરીઝ'ના પ્રથમ પુષ્પ તરિકે ખહાર આપતાં પરમ આહુલ્લાહ પ્રાપ્ત થાય છે.

સુરતની જૈન જનતાએ અદ્યાપિ પર્યાંત સમાજના અભ્યુદયાર્થે શા શા કાર્યો કર્યાં છે તેનો સુંદર ખ્યાલ આ પુસ્તક આપે છે.

પુસ્તકમાં દર્શાવેલી વિગતો આ ચાલુ સૈકાની હકીકતો છે, તે સાથે સુરતની પ્રાચિનતા સિદ્ધ કરનાર પ્રાચિન ચૈત્ય પરિપાટીઓ અને જૈન મેઘદૂતના ઉતારા પણ આપવામાં આવ્યા છે.

સમાજ માટે આવી ડીરેક્ટરીની ખાસ આવશ્યકતા હોય એ સ્વાભાવિકજ છે. જો આવી ડીરેક્ટરીઓ દરેક મહોટા મહોટા શહેરોની ખહાર પાડવામાં આવે તો જૈન સમાજનો જવલંત ઇતિહાસ ઘણે ખરે ભાગે હંમેશ ટકી રહેવા સંભવ છે. ભાવી જનતાને એ ઇતિહાસ ઘણો ઉપયોગી નિવડે એમ ઇચ્છી વિરમું છું. અરતુ.

ચૈત્ર શુક્લ પૂર્ણિમા } જીવણચંદ સાકરચંદ ઝવેરી.
સં. ૧૯૮૪.

અનુક્રમણિકા.

વિષય.

પાનું

પ્રસ્તાવના

૧-૮

કેલવણી વિભાગ

પ્રકરણ ૧ હું

શ્રી રત્નસાગરજી જૈન વિદ્યાશાળા
અને શ્રી જૈન બોર્ડિંગ હાઉસ

}

૧૦-૨૦

પ્રકરણ ૨ જી' અ

જવેરી નગીનભાઈ ઘેલાભાઈ જૈન હાઈસ્કુલ

૨૩-૨૫

પ્રકરણ ૨ જી' બ

શ્રી જૈન વિદ્યાર્થી આશ્રમ

૨૮-૩૫

પ્રકરણ ૩ જી'

કેલવણી સહાયક સંસ્થાઓ.

શેઠ ધરમચંદ ઉદેચંદ જૈન એજ્યુકેશન ફન્ડ

૩૬-૩૬

શેઠ ગુલાબચંદ રાયચંદ સ્કોલરશીપ ફન્ડ

૪૦

શેઠ કલ્યાણચંદ નવલચંદ જૈન પ્રાઈઝ ફન્ડ

૪૦

પ્રકરણ ૪ થું

ધાર્મિક કેલવણી અને પાઠશાળાઓ

૪૧-૪૬

વડાચૌટા જૈન વિદ્યાશાળા

૪૬-૫૦

શ્રી મોહનલાલજી જૈન પાઠશાળા	૪૬-૫૦
શેઠ ભુવાભાઈ નવલચંદ પાઠશાળા	૫૧
છાપરીયા શેરી જૈન પાઠશાળા	૧૨
શ્રી સિદ્ધિ વિજય જૈન પાઠશાળા સગરામપુરા	૫૨
શ્રી નવાપુરા જૈન પાઠશાળા	૫૩

પ્રકરણ ૫ મું.

શ્રી કેળવણી

શ્રી જૈન વનિતા વિશ્રામ	૫૪-૬૨
ઝવેરી બાલુભાઈ અમરચંદ જૈન કન્યાશાળા	(વડાચૌટા) ૬૨-૬૩
શ્રી જૈન તત્વબોધ પાઠશાળા ગોપીપુરા	૬૩
શ્રી જયકોર જ્ઞાન ઉદ્યોગશાળા ગોપીપુરા	૬૪

સાહિત્ય વિભાગ

પ્રકરણ ૬ હું

જૈન સાહિત્ય અને સુરત	૬૭-૭૩

પ્રકરણ ૭ મું

શ્રી વિજયકમલ સૂરિશ્વરજી પ્રાચીન પુસ્તકોપધાર ફન્ડ ૭૪-૭૫
સાહિત્ય પ્રકાશન સંસ્થાઓ

શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોપધાર ફન્ડ તથા

આગમોદય સમિતિ ૭૫-૮૭

શેઠ નગીનચંદ મંચુભાઈ જૈન સાહિત્યોપધાર ફન્ડ ૮૮
જન સાહિત્ય ફન્ડ ૮૯

સાહિત્ય સંગ્રહ તથા વાંચનાલયો

શ્રી જૈન આનંદ પુસ્તકાલય
શ્રી મોહનલાલજી જ્ઞાનભંડાર ૯૧
શ્રી જીતદત્તસૂરિ જ્ઞાનભંડાર ૯૧
શ્રી હુકમ મૂનિજીનો જ્ઞાનભંડાર ૯૨
શ્રી દેવસુર ગચ્છનો સંગ્રહ ૯૨
શ્રી આનસુર ગચ્છનો સંગ્રહ ૯૨
શ્રી મંદીર સ્વામિનો ભંડાર. વડાચૌટા. ૯૨
શ્રી જ્ઞાનભંડાર વડાચૌટા ૯૩
શ્રી મગતભાઈ પ્રતાપચંદ જૈન લાયબ્રેરી અને

વાંચનાલય ૯૩-૯૪

જિન ચૈત્ય વિભાગ

પ્રકરણ ૮ મું

જિન ચૈત્યો ૯૭-૧૦૫

પ્રકરણ ૯ મું

સુરત જિન ચૈત્યો ૧૦૬-૧૦૮

પ્રકરણ ૧૦ મું

ચૈત્યોની જીર્ણવસ્થા અને શ્રી સુરત

ધરમચંદ ઉદયચંદ જૈન જીર્ણોદ્ધાર ફન્ડ ૧૦૯-૧૧૨

શેઠ ઘેલાભાઈ લાલભાઈ ઝવેરી કેશર બરાસ

ફ્રંક ૧૧૨-૧૧૩

જૈન ઉપાશ્રયો અને ધર્મશાળાઓ

પ્રકરણ ૧૧ સુ' અ

જન ઉપાશ્રયો

૧૧૬-૧૧૮

સુરતના જૈન ઉપાશ્રયો

૧૧૬-૧૨૧

પ્રકરણ ૧૧ સુ' બ

શ્રી જૈન ધર્મશાળાઓ

૧૨૨-૨૬

સુરતની ધર્મશાળાઓની નોંધ

૧૨૬-૨૭

આરોગ્ય વિભાગ

પ્રકરણ ૧૨ સુ'

જૈન સમાજ અને આરોગ્ય

૧૩૧-૧૩૬

શેઠ નગીનચંદ મંચુભાઈ વ્યાયામશાળા-સુરત ૧૩૬-૧૩૭

પ્રકરણ ૧૩ સુ'

શેઠ નગીનભાઈ મચ્છુભાઈ જૈન સ્વે. આરોગ્ય

ભુવન-સુરત. ૧૩૯

શેઠ મચ્છુભાઈ જીવણચંદ જૈન સ્વે. આરોગ્ય

ભુવન-મલાડ ૧૩૯

શેઠ સૌભાગ્યચંદ માણેકચંદ જૈન સ્વે. આરોગ્ય

ભુવન-અગાસી ૧૪૦

સાધાર્મિક વાત્સલ્ય વિભાગ

પ્રકરણ ૧૪ મું

સાધર્મિક વાત્સલ્ય ૧૪૪-૧૪૭

શ્રી જૈન પંચાયત ફન્ડ તરફથી શ્રી જૈન
ભોજનશાળા ૧૪૭-૧૪૯

શ્રી જૈન સહાયક ફન્ડ ૧૪૯-૧૫૦

કાયમી સાધર્મિક વાત્સલ્યો ૧૫૧-૧૫૨

બહેર સેવામાં જૈનોનો ફાળો

પ્રકરણ ૧૫ મું

શેઠ પ્રેમચંદ રાયચંદ કન્યાશાળા અને ધર્મશાળા ૧૫૫-૧૫૬

ઝવેરી નગીનચંદ ઝવેરચંદ ઇન્સ્ટીટ્યુટ ૧૫૬

શેઠ નેમચંદ ચેલાપચંદ નર્સિંગ હોમ ૧૫૭

શેઠ મગનલાલ ધનજીભાઈ હોસ્પિટાલ ૧૫૭

ઝવેરી નવલચંદ હેમચંદ દેશી ઔષધાલય ૧૫૮

શ્રી સુરત પાંજરાપોળ ૧૫૮

જીવહયા ફન્ડ ૧૫૯

ન્યતિગત સેવાઓ ૧૫૯-૧૬૦

સૂર્યપુરની પ્રાચિનતા

પ્રકરણ ૧૬ મું.

સૂર્યપુરનું પ્રાચિન અસ્તિત્વ

૧૬૩-૧૬૫

પ્રકરણ ૧૭ મું.

સૂર્યપુરની પ્રાચિનતા અને જૈનોનું સ્થાન

૧૬૬-૧૭૧

પ્રકરણ ૧૮ મું.

વસ્તી પત્રક

૧૭૨-૧૭૩

પ્રકરણ ૧૯ મું.

જૈન મેઘદૂત શું કહે છે ?

૧૭૪-૧૭૬

પ્રકરણ ૨૦ મું.

સુરતની ચૈત્ય પરિપાટી

૧૭૭-૧૮૬

(લાખાશાહ કૃત)

સુરતની ચૈત્ય પરિપાટી

૧૮૦-૧૮૬

(ઉપાધ્યય વિનયવિજયજી કૃત)

પ્રકરણ ૨૧ મું.

પ્રતિમા દેખો .

૧૮૭-૨૦૨

પ્રકરણ ૨૨ મું.

નમરશીઠાઈ

૨૦૩-૨૦૮

પ્રકરણ ૨૩ મું.

ઉપસંહાર

૨૦૬-૨૧૨

શુદ્ધિ પત્રક.

પૃષ્ઠ.	લીટી.	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૨	૪	હુટ	હુંટ
૭	૧૮	ઝારવ	ઝૌરવ
૭	૧૮	નામનું	દાખવતું
૮	૨૦	જન	જૈન
૧૫	૪	ખધાવી	ખંધાવી
૨૬	૧૮	ખોડિંગો	ખોડિંગો
૩૬	૨	સહાયક	સહાયક
૩૬	૧૫	જન	જૈન
૪૦	૧૩	માર્કસ	માર્કસ
૪૮	૧૭	પૂર્વ	પૂર્વે
૪૯	૧૦	ધામિક	ધાર્મિક
૫૬	૧૨	સુલસા	સુલસા
૫૭	૧૩	જેન	જૈન
૬૧	૧	એ નો	એ તો
૬૨	૧૮	કર્મગ્રન્થ	કર્મગ્રન્થ
૬૩	૧૧	જન	જૈન
૬૪	૧૪	ઉદ્યોગોનો	ઉદ્યોગોનો
૭૫	૧૨	જલવન્ત	જલવન્ત
૯૦	૧૧	જન	જૈન
૯૩	૩	જનો	જૈનો
૯૭	૧૦	જનત્વની	જૈનત્વની

૬૭	૧૫	કર્તવ્ય	કર્તવ્ય
૬૭	૧૬	પ્રસાધે	પ્રસાધે
૬૭	૧૭	ધર્મ	ધર્મ
૬૬	૨૧	અનાલયા	અનાલયે
૧૦૧	૭	અક	અક
૧૦૧	૮	જૈના	જૈનો
૧૦૨	૧૫	ચત્યે	ચૈત્યે
૧૦૩	૧૩	જનેતરે	જૈનેતરે
૧૦૪	૬	ચત્યેની	ચૈત્યેની
૧૦૬	૨	ચત્યે	ચૈત્યે
૧૦૬	૧૩	સંભલાવ્યા	સંભાળ્યા
૧૧૧	૧	જન	જૈન
૧૧૨	૧૬	જનોની	જૈનોની
૧૩૭	૫	જન	જૈન
૧૩૭	૬	સમજ	સમાજ
૧૪૬	૧૦	જનો	જૈનો
૧૫૦	૧૪	કાર્યવાહકે	કાર્યવાહકે
૧૫૬	૭	જનોને	જૈનોને
૧૫૭	૬	જનો	જૈનો
૧૭૦	૧૩	મર્તિ	મૂર્તિ
૨૦૭	૧૬	હુલુડ	હુલુડ
૨૦૮	૭	જન	જૈન

પ્રસ્તાવના.

‘સુરતનું’ જમણુ અને કાશીનું’ મરણુ’ એ લોકોક્તિ એ પ્રસિદ્ધ થયેલા સુરતની સુરત સાથેજ બે નમુન છે. પણ સુરત કેવળ તેના જમણુથીજ પ્રસિદ્ધ થયું છે એમ નથી. સત્ય વાત તો એ છે કે સુરત તેના ઔદાર્યથી, તેની દાન પ્રીયતાથી, અને તેના આતિથ્ય સત્કારથીજ પ્રસિદ્ધ થયું છે. એથીજ સુરત એ રડતી સુરત નથી પણ કર્તવ્યનિષ્ઠ સુરત છે.

સારાય ભારતનું નંદનવન કાશ્મીર અને ગુજરાત છે. ગુજરાતનું નંદનવન સુરત છે. એક વખત સુરતની યાત્રા કરનાર વ્યક્તિ શત્રુ મુખે બાળે છે કે ‘ખરેજ સુરત સ્વર્ગ પુરી છે.’ સુરતને આંગણે વસંત છે. વસંતનો સ્વભાવ છે કે પોતે ખીટી અન્યને ખીલવે.

સુરત ખીલ્યું છે, ખીલે છે અને સાથે ગુજરાતને પણ ખીલવે છે. સુરતના ઔદાર્યથીજ તેનું જમણુ વખણાય છે. તેની દાન પ્રીયતાથીજ સુરત જગમશહુર છે. સુરતના આતિથ્ય સત્કારથીજ અંગ્રેજો ભારતમાં પોતાના થાણા નાખી શક્યાં. એ સૌ ઇતિહાસ પ્રસિદ્ધ છે.

પણ એટલામાંજ સુરતની સુંદરતા નથી આવી જતી. સુરતનું સૌંદર્ય નિહાળવું હોય તો સુરતના આંતરપટ ઉકેલવાં જોઈએ. સુરતની સુંદરતા તો સુરતે જે કારી ‘ઘા’ ઝીંધ્યા છે અને તે છતાંય જગતને પડકાર આપતું ઉભું છે તેમાં.

છે. એથીજ સુરતે અખીલ ભારતને જમણુને સ્થાને સહિષ્ણુ-
તાનો આદેશ આપ્યો છે એમ કહી શકાય. સુરતે અનેક
જલપ્રલયો જોયા છે, સુરતે અનેક દાગનળો અનુભવ્યા છે,
સુરતે અનેક લુટો આપી છે અને એવા અનેક કરી 'ધા'
ઝીલ્યા છે એથી તો ભારતનું નાનું બાળક પણ બાણીતું છે.

સુરત એટલેજ સાહિત્ય, સુરત એટલેજ વેપારનો
ધીકતો ધધો, સુરત એટલેજ કારીગરીનો ઉત્તમ નમુનો,
સુરત એટલેજ સંસાર સુધારાની જ્વલન્ત ભૂતિ, સુરત
એટલેજ રાજકીય ઉથલપાથલોનું કેન્દ્ર સ્થાન. આથીજ સુરતની
સુરત સારાય ભારતમાં જો નમુન છે.

સુરતનો આ જગ જુનો ઇતિહાસ ભારતે નિહાળ્યો
છે અને તેમાંજ તેની મહત્તા છે. સુરતના પ્રત્યેક બાળ
વૃદ્ધને પૂછીએ કે સુરતની સુંદરતા ક્યાં છે ? સુરતની દાન
પ્રીયતા ક્યાં વસે છે ? સુરતનું સૌંદર્ય ક્યાં નજરે ચડશે ?
તો તરતજ જવાબ મલશે કે 'નાણાવટ અને ગોપીપુરામાં'

અને એ નાણાવટ અને ગોપીપુરાના માલીકો કોણ
કે જેમણે આ સંસ્કૃતી બાળવી રાખી ? તો એક બાળક
પણ કહી શકશે કે એક વખતના શુભ ક્ષત્રિયો અને હાલના
જૈનો. ગોપીપુરા કે નાણાવટમાં હાખલ થતાંજ ગગન ચુમ્બીત
છાન મંદિરો, ઉપાશ્રયો, ધર્મશાળાઓ, જ્ઞાન ભંડારો, પંચસ-
રોઓ, બોડિંગો, સ્કુલોના, રમ્ય દર્શન માય છે. આ વેલવો

આજના નહિ પણ મેઘદુતો રચાયા ત્યારના છે. આથીજ શુજરાતનું નંદનવન સુરત અને સુરતનું નંદનવન નાણાવટ અને ગોપીપુરા ગણત્રામાં જરાય અતિશયોકિત નથી.

અને એ નાણાવટ અને ગોપીપુરાના માલીકો જૈનો એટલે શું ? ભગવાન મહાવીરની અનુયાયી પ્રજા. એ પ્રજા-એજ જગતને પ્રાણી માત્ર સાથે, મિત્રતાના પાઠ સમજાવી ‘અહિંસા પરમો ધર્મઃ !’ નો વિજય વાવટો ફરકાવ્યો છે. ‘Universal brotherhood’ હજી તો ગઈ કાલેજ જગતે જાણ્યું પણ આ જગત વલ્લભ ભગવાન મહાવીરે અનેક સદીઓ પૂર્વે વિશ્વપ્રેમ ગાયો છે, ઉપદેશ્યો છે. આથીજ પ્રત્યેક બાળ વૃદ્ધ જૈન અનુયાયી સવાર સાંજ પ્રાર્થના કરતાં ગાય છે કે,

‘ખામેમિ સંવ જીવે. સંવે જીવા ખમંતુમે
મિતિમે સંવ ભૂએસુ, વેરં મજ્ઞં ન કેણુધં’

આથીજ જૈન પ્રજા માનવ દયા તો શું પણ પ્રાણી માત્ર પ્રત્યેની દયા, અરે, ‘પુષ્પ પાંખડી જ્યાં ફલાય ત્યાં જીનવરની નહિ આજ્ઞા’ સમજી છે. અને લઠાનુસાર તે પ્રજાનું વર્તન છે, અને રહેશે. આથીજ જૈન ધર્મ એ કોમી ધર્મ નહિ પણ રાષ્ટ્ર ધર્મ છે, અરે વિશ્વ ધર્મ છે. જ્યાં જ્યાં અહિંસા, સત્ય, પ્રહાર્ય, અચૌર્ય, અને અપરિગ્રહના સિદ્ધાન્તો પ્રવર્તે છે ત્યાં ત્યાં જૈન ધર્મ છે. એ સિદ્ધાન્તાનુસાર

વર્તનાશઓ પછી ભલે તે દુનિયાના ગમે તે ભાગમાં વસતા હોય તેઓ ભગવાન મહાવીરનાજ અનુયાયીઓ ગણાશે.

પણ સુરતની આ જૈન પ્રજામાં એવું શું છે કે તેણે નંદનવનને પોતાને આંગણે ખડુ કર્યું ? તે પ્રજામાં એવી કંઈ વિશિષ્ટતા છે કે તે આટ આટલી મહત્તાને પામી ? તે પ્રજામાં નર્મદે ગાયેલા પ્રેમ અને શૌર્ય છે. ભૂતકથા એ એ પ્રજાનો જીવન સિદ્ધાન્ત છે અને તેના પાલનમાંજ તેનું શૌર્ય છે. એ સદ્ગુણોના સમન્વયથી એક નવો સદ્ગુણ ઉત્પન્ન થયો અને તે દાન પ્રીયતા.

પાલીતાણા ભવ કે આયુજી ભવ, ગીરનાર ભવ કે સમેત શીખરજી ભવ, પાવાગઢ ભવ કે કેશરીયાજી ભવ, જ્યાં ત્યાં સુરતનું જૈનત્વ તેની દાન પ્રીયતાએ ઝળકતું દેખાશે.

પણ આ દાન પ્રીયતા આવી ક્યાંથી ? એ પ્રજાના જન્મતઃ સંસ્કારથીજ. પણ તેના સાધનો શાં ? તેની વેપાર પ્રીયતા અને દેશાટન. આજે મુંબઈના પ્રખ્યાત પેટીદારો સુરતીઓ છે. એરેખીયા, ઇંગલેન્ડ, કે ક્રાન્સમાં આ પ્રજાએ પોતાના થાણા નાખી દીધા છે. જરી અને મોતીના વેપાર તો સુરતી જૈનો પોતાનાજ ગણાવે છે. આ સાહસ ખેડવામાંજ સુરતના જૈનોનું શૌર્ય છે. એથી સુરતની જૈન પ્રજા એ સાહસપ્રીય પ્રજા છે. જેમ સુરતે ભારતને સહિષ્ણુતા શીખવી તેમ સુરતના જૈનોએ ભારતને સાહસ પ્રીયતા પણ શીખવી છે.

પણ આ સાહસોનું કળ શું ? અઠળક લક્ષ્મીનું આગ-
મન. ત્યારે એ લક્ષ્મીનો આદર્શ સુરતી જૈનોએ કયો રાખ્યો ?
સુરતી જૈનોએ માન્યું છે કે આ લક્ષ્મી કુવાનું જળ છે.
જેમ વપરાશે તેમ નવું પેદા થશે. જૈનોના શાસ્ત્રકારોએ
પણ ઉપદેશ્યું છે કે લક્ષ્મીના ત્રણજ માર્ગ છે. દાન, લોગ
અને નાશ. આથી સુરતી જૈનોએ દાન આપવામાં બાકી
નથી રાખી તેમ લોગ લોગવવામાં પણ ખામી નથી રાખી.

સુરતના જૈનોએ સ્વાર્થાન્ધ બની આ દાનનો ઉપયોગ
કેવળ પોતાનાજ આંગણે નથી કર્યો એ તો જગ બહર છે.
સુરતના જૈન આંગણેથી કોઈપણ શિક્ષક બિહલાં મહોયે
પાછો નથી ગયો. આથી સુરતી જૈનોએ પોતાના મ્હોં જેમ
ખુબસુરત રાખ્યા છે તેમ અન્યના રાખવામાં પણ યોગ્ય
કાળો આપ્યો છે.

તે છતાંય સુરતના આંગણે આ પ્રજાએ પોતાના દાનના
વારી કયાં કયાં અનુકુળ ક્ષેત્રોમાં વહાવ્યા છે એજ આ પુસ્તક
પ્રકાશીત કરવાનો ઉદ્દેશ છે. સુરતમાં ચાલતી કેળવણીની
સંસ્થાઓ, કેળવણી પોષક સંસ્થાઓ, જ્ઞાન ભંડારો, ઉપાશ્રયો,
ધર્મશાળાઓ, પાઠશાળાઓ, દવાખાનાઓ, આદિ સર્વ સામા-
જીક સંસ્થાઓની ઉત્પત્તિ, આવશ્યકતા-ઉદ્દેશ અને તેને અંગે
થતો અમલ, બહર પ્રજાને જણાવવા અને તેવી નવી સંસ્થાઓ
ઉભી કરવા બિનવવાને આ પુસ્તક પ્રકાશીત થાય છે.

જૈન પ્રજા માત્ર સુરતમાં જ નથી વસતી એ તો સારાય ભારત વષમાં પથરાયેલી છે, અને એજ જૈન ધર્મની વિશાલતાનું સુચન છે. આમ સારાય ભારતમાં વસતી જૈન પ્રજાની છેલ્લી સદીમાં કંઈ પરિસ્થિતિ હતી ? એ પ્રજાને અજ્ઞાનતાએ આવરી હતી, તેના પરિણામે બાળ લગ્ન, વૃદ્ધ લગ્ન, કન્યા-વિક્રય આદિ જીવલેણ પ્રથાઓ શરૂ થઈ, રૂઢી વશતાને કારણે અનેક ગરીબડી ગાયશી બાળાઓની હાથ, અને વિધવાઓના આર્તનાદ પણ આ પ્રજાએ સાંભળ્યા છે, પોતાના સ્વધર્મી બંધુઓને નિસ્તેજ, નિર્વિદ્ય, અને પેઠ પીડા માટે ટળવળતાં નિહાળ્યાં છે, સ્વધર્મી બંધુઓને અન્યધર્મી થતાં પણ નજરે જોયા છે. આ પરિસ્થિતિ જ્યારે ઉત્પન્ન થઈ ત્યારેજ આ પ્રજા જાગૃત થઈ.

આ સમયે સારાય ભારતમાં પણ કર્તવ્ય યુગનો ઉદય થયો. પ્રત્યેક જ્ઞાતિ અને સમાજ પોતાની ઉન્નતિ માટે તલસી રહી. અવનતિનો અસ્ત અને સ્વોન્નતિના ઉદયના ભાવી ચિત્રો સૌને નજરે ચડ્યાં ત્યારે જૈન સમાજ પણ તેથી વંચીત ન રહી. તેણે પણ સમાજવાદને પોતાનામાં અપનાવ્યો અને જાગૃતિના ઝરણામાં આ પ્રજા પણ સ્નાન કરવા લાગી.

આ કર્તવ્ય યુગના ઉદય-સમયે સુરતની દાનેશ્વરી પ્રજાએ સમાજના સેવાયજ્ઞમાં યથાશક્તિ ફાળો આપવા દૃઢ નિશ્ચય કર્યો. સામાજિક અવદશા મિટાવવા-પ્રભુવીરના આદેશો

પુનઃ અમલમાં લાવવાં-જૈનત્વનો સાક્ષાત્કાર કરાવવા અને પોતાની પુણી સંસ્કૃતિ જાળવી રાખવા સુરતની જૈન પ્રજા પણ સમયના પ્રવાહમાં જોડાઈ. આમ અવતરતો અસ્ત લાવવાં સુરતી જનોએ જે જે સામાજિક સંસ્થાઓ ઉભી કરી છે તેના ટુંક ઇતિહાસ આપવાનોજ આ પુસ્તકનો હેતુ છે. અન્ય સ્થળોની જૈન સમાજ સુરતની સામાજિક સંસ્થાઓના આ ઇતિહાસમાંથી અવશ્ય કાઢીને કાઢી ગૃહણ કરે એજ લેખકની મહેન્ટ છે. અસ્તુ.

લેખકનં સુરતમાં આવી વસવાનું સદ્ભાગ્ય પ્રાપ્ત થયું ત્યારથીજ તેની ખાસ ઇચ્છા હતી કે સુરતે તેને આંગણે જે જે ઉભું થયું છે તે જાહેર જૈન પ્રજાને ન જણાવવું એ એક જાતનો અન્યાય છે. લેખકના એક વખતના મિત્ર અને હાલના મુનિશ્રી ચિત્તવિજયજીએ પણ આ સંબંધી વિચાર કરેલો. સદ્ભાગ્યે બન્નેના મિત્ર ધર્મપ્રેમી યુવાન બંધુ શ્રીયુત કેશરીચંદ હીરાચંદ ઝવેરી મળ્યા. આ ઇતિહાસ સંબંધે વિચારણા થઈ અને આ પુસ્તક પ્રકાશીત કરવાનું સ્વીકાયું. પારસ્થીતિ સાનુકુળ થતાં “સુરતના જૈનોનું ગારવ” નામનું સામાજિક સંસ્થાઓના ઇતિહાસનું આ પુસ્તક જનતા સમક્ષ મુકતાં લેખકને અત્યંત હર્ષ થાય છે.

આ સાથે લેખકે જણાવી દેવું ઘટે છે કે સુરતની સામાજિક સંસ્થાઓ આ ઇતિહાસ જ્ઞાર આપવામાં લેખક

અને પ્રકાશકને સુરતની જૈન સમાજને યથાશક્તિ સેવા અર્પવાનોજ ઉદ્દેશ છે. કોઈપણ સંસ્થાને ઉતારી પાડવાનો કે તેનાપર અછાજતી ટીકા કરવાનો મુદ્દલ ઇરાદો નથી. જે જે સાધનો પ્રાપ્ત થયાં તે પરથીજ આ ઇતિહાસ જ્ઞાર આપ્યો છે. આથીજ પ્રત્યેક સંસ્થાના વહિવટદારોને અમારી વિજ્ઞપ્તિ છે આ પુસ્તક લેખનમાં કાંઈ પણ અસંબંધ હકીકત હોય તે અમને ક્ષાંતવ્યભાવે નિહાળી જણાવશે તો લેખક સહર્ષ સ્વીકારશે. અને તેની બીજી આવૃત્તિ સમયે યોગ્ય સુધારણા થશે.

આ પુસ્તક પ્રકાશીત કરવામાં મુનિશ્રી ચિત્તવિજયજીની પ્રેરણા અને સલાહ માટે લેખક તેમને જાણી છે તે સાથે શ્રીયુત કેશરીચંદ હીરાચંદ ઝવેરીની આર્થિક સહાય્ય અને અંગીત સેવા માટે પણ લેખક તેટલોજ જાણી છે.

પ્રીય વાંચક બંધુ,

લેખકની લેખનકાર્યને પુસ્તકરૂપે જ્ઞાર લાવવાને આ શરૂઆત છે ત્યારે શક્ય છે કે તેમાં અનેક દોષો હશે છતાં તે પ્રત્યે ક્ષાંતવ્ય ભાવ હાખવી આ પુસ્તક પ્રકાશીત કરવાના ઉદ્દેશને પહોંચી વળવાને તું પણ યથાશક્તિ કાળો આપે એ વિજ્ઞપ્તિ અને મહેરબા સાથે લેખક વિરમે છે.

પોપટલાલ પૂંજભાઈ પરિખ.

ગૃહપતિ-જન વિદ્યાર્થી આશ્રમ-સુરત.

કુળવણી વિભાગ.

પ્રકરણ ૧ લું.

(કેળવણી (વભાગ.))

શ્રી રત્નસાગરજી જૈન વિદ્યાશાળા તથા જૈન બે. ડિંગ.

શ્રી વિદ્યાશાળા.

શ્રી રત્નસાગરજી જૈન બે. ડિંગ હાઉસ.

૧૯૫૭માં સ્થાપના.

૧૯૫૭માં સ્થાપના.

મેનેજર:-રા. છોટુભાઈ ગુલાબ-
ચંદ વકીલ.

મેનેજર:-રા. મોતીચંદ
ગુલાબચંદ ઝવેરી.

હેડ માસ્ટર:-રા. ધનપ્રસાદ એલ હર. ગૃહપાત-રા. હલીચંદ
તારાચંદ.

સમકાલીન ભારતમાં જ્યારથી કર્તવ્યયુગનો ઉદય થયો છે ત્યારથી પ્રત્યેક માનુષી હૃદયમાં એજ ભાવના ઉદભવી છે કે 'દેશ-સમાજ કે જ્ઞાતિને અંગે હું પણ કાંઈક કરું.' એ સદ્ભાવનાથીજ ભારતમાં જુના યુગનું પ્રવર્તન થવા લાગ્યું છે. સૌ કોઈ નવયુગની પ્રવર્તનારે તલસી રહ્યા છે.

સુરત જૈન સમાજ સારાય સમાજના લીતરમાં ઉતરી ત્યારે તેને જણાયું કે સમાજના વિદ્યાર્થીઓ સરસ્વતીદેવીના આચારો ઉપાસકો નહિ પણ ઉદર પૂર્તિ અર્થે કેળવણી લઈ રહ્યા છે. સમાજના યુવાનો ધર્મસેવા યજ્ઞમાં તન્મય નહિ પણ કેવળ મોજશોખમાંજ તન્મય છે. સમાજનો ગૃહસ્થ.

વર્ગ બહુધા પેટ પીડામાંજ પડ્યો છે. એ ઉપરાંત સમાજ બાળ અને વૃદ્ધલગ્ન-કન્યાવિક્રય આદિ જીવલેણ રૂઢિઓથી અવનતીના ઉડા ક્રુપમાં સળકે છે તેનું મુખ્ય કારણ અજ્ઞાનતાજ છે. આ સ્થિતિ નિહાળતાં સુરતની જૈન પ્રજાએ આ અજ્ઞાનતાના નિવારણ અર્થે શું કરવું એજ પ્રશ્ન પ્રથમ તો તેની પાસે ખડો થયો.

આ સમયે સુરતની જૈન સમાજને એમ ચોકસ લાગ્યું કે આપણી કૌમ કેળવણીમાં અન્ય કૌમો કરતાં ઉતરતી છે. કેળવણી સિવાય કોઈપણ સમાજ કે દેશ આગળ વધ્યો નથી, વધવાનો પણ નથી. અન્ય કૌમોને પોતાની આંખ આગળ વધતી જોઈ જૈન સમાજને તેની ઈર્ષા ન થઈ પણ સ્પર્ધા કરવાની વૃત્તિ ઉત્પન્ન થઈ, અને સૌ કોઈ એમ વિચારવા લાગ્યા કે આપણી કૌમ ખીજી કૌમો કરતાં ઉતરતી શા માટે હોય ? આથી સુરતી જૈનોનું દ્રઢ મંતવ્ય થયું કે ગતૂ ગૌરવ પુનઃ સ્થાપવું હોય તો બાવી પ્રજાને સુસંસ્કારી બનાવવા તેમને યોગ્ય કેળવણી આપી તેમનું ઘડતર કરવું.

જ્યારે જ્યારે સમાજમાં નવું જોમ આવે છે, આગળ ધ્રુવવાની ભાવના થાય છે ત્યારે ત્યારે તેને માર્ગદર્શકો મળી આવે છે. તેમ સુરતના જૈનોએ બાવી પ્રજા ઘડવાનો વિચાર કર્યો, ત્યારે પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયસિદ્ધિ સૂરીશ્વરજી તથા પં. મહારાજ શ્રી ચતુરવિજયજી તથા પૂજ્ય મોહન-

લાલજી મહારાજનું આગમન સુરતમાં થયું, અને ઉપરોક્ત મુનિરાજોની હાજરી વચ્ચે પૂજ્ય આચાર્યશ્રીની પ્રેરણા-સદ્ ભાવના અને ઉપદેશથી તેઓશ્રીનાજ શુભ હસ્તે એક બહેર મેલાવડા સમક્ષ સંવત ૧૯૫૭ માં શ્રી રત્નસાગરજી જૈન વિદ્યાશાળા અને ઓર્ડિંગની સ્થાપના કરવામાં આવી.

આ કેળવણીની સંસ્થા સ્થપાઈ ત્યાર પહેલાં ઘણા વર્ષોથી કેળવણીની સંસ્થાઓ હિંદુભરમાં સ્થપાઈ ચુકી હતી. એથીજ સૌ કોઈનો અનુભવ હતો કે નિશાળોમાં અપાતી કેળવણીમાં અનેકવિધ ખામીઓ છે. કેળવણી તેનુંજ નામ કહેવાય જે શારીરિક-માનસિક-નેતિક અને આધ્યાત્મિક વિકાસો કરે. ખરી કેળવણી તેજ કહેવાય જે વિદ્યાર્થીઓને સત્યપ્રિય, આત્મપ્રિય, અને ધર્મપ્રિય બનાવે. કેળવણીનો આદર્શ એજ હોઈ શકે કે જે સમાજમાં સ્વાભિમાન-ધર્માભિમાન અને સ્વદેશાભિમાન બાજુત કરે. આથીજ આ શાળાએ ‘ગતાનુગતિકૌ’ એમ ન કરતાં અન્ય શાળાઓથી સ્વતંત્ર ઉદ્દેશ ધર્યો અને આજ સુધી એજ ઉદ્દેશ કાયમ રહ્યો છે.

આ વિદ્યાશાળાનો ઉદ્દેશ.

‘હાલમાં અપાતી કેળવણીમાં ધાર્મિક જ્ઞાન-શિક્ષણને સ્થાન ન હોવાથી વિદ્યાર્થીઓની અસંસ્કારિતા અને ધર્મ વિષયક અજ્ઞાનતાને દૂર કરવા, જૈન ધર્મના પૂનિત સિદ્ધાન્તો બાળકોને સમજાવી તેમનું ભાવી જીવન ઉજવળ કરવા, ચાલુ

કેળવણી સાથે ધાર્મિક શિક્ષણ આપવાનો છે.' ઉપરના ઉદ્દેશને પહોંચી વળવા આ વિદ્યાશાળામાં વ્યવહારિક તેમજ ધાર્મિક ઉભય કેળવણી આપવામાં આવે છે અને આ રીતે સુરતના જૈનોએ બાળ કેળવણીને લગતો પ્રશ્ન પોતાના પુરતો ઉકેલી લીધો છે.

આ શાળામાં ધાર્મિક અભ્યાસક્રમ ગુજરાતી ધોરણથી અંગ્રેજી-ત્રીજા ધોરણ સુધીમાં નવકાર મંત્રથી પંચપ્રતિક્રમણ-૭૧ વિચાર-નવતત્ત્વ સુધીનો ગોઠવવામાં આવ્યો છે, અને અન્ય વિષયોની માફક તેની પણ પરિક્ષા લેવામાં આવતી હોઈ સારી તૈયારી થાય છે.

વ્યવહારિક કેળવણીની બાબતમાં આ શાળા ગુજરાતી બાળ ધોરણથી ગુજરાતી સાત એટલે અંગ્રેજી ત્રીજા ધોરણ સુધીનો અભ્યાસ યુનીવર્સિટીના અભ્યાસક્રમે આપે છે, જેથી આગળ લાગુવા માંગતાં વિદ્યાર્થીઓને કોઈ પણ પ્રકારની અડચણ પડતી નથી.

આ શાળાને લગતી એક વસ્તુ તો ખાસ અભિમાન લેવા યોગ્ય છે અને તે એજ કે આ સંસ્થા જૈનોનાજ પૈસાથી ઉભી થઈ છે, હજુ પણ જૈનોજ આ શાળા નભાવે છે છતાં જૈનોની સ્વાભાવીક ઉદારતા મુજબ આ શાળામાં જૈન અને જૈનેતરો બન્નેના બાળકો કોઈ પણ જાતના પક્ષપાત સિવાય અભ્યાસ કરી શકે છે.

વિદ્યાશાળાનું મકાન.

કેટલીય વખત એવું બને છે કે ઉચ્ચ ઉદ્દેશે ઘડાયેલી સંસ્થાઓ સાધનોના અભાવે નષ્ટ થાય છે. આથી આ સંસ્થાના કાયમી અસ્થિત્વ માટે સુરતના જાણીતા શેઠ નેમચંદ મેલાપચંદે એક મકાન બંધાવી આપ્યું છે. પૂર્ણ હવા ઉઝાસ માટે આ મકાન સુંદર છે. શેઠ સાહેબે આ મકાન બંધાવી આપી સંસ્થાનું ભાવી ઉજવણ બનાવ્યું છે. છતાં અર્વાચીન શાળાઓની ચોગ્ય જરૂરીયાતો લક્ષમાં લેતાં પૂર્ણ સગવડતાવાળું તો આ મકાન લેખી શકાય નહિ, મકાનનાનું હોઈ બધા વર્ગો લગોલગ બેસાડવામાં આવે છે જેથી વિદ્યાર્થીઓને અભ્યાસમાં ખલેલ પહોંચે એ સ્વાભાવીક છે. બહુજ શાન્તીથી સરલતા સાથે સરસ્વતી દેવીની ઉપાસના કરવા વિદ્યાર્થીઓને ખીજ એક મકાનની આવશ્યકતા છે. હોન મશહુર સુરતની જૈન જનતાં આ બાબત લક્ષમાં લે તો એકજ સખી ગૃહસ્થ આ સગવડ પુરી પાડી શકે છે. આથીજ આ શાળાને લગતી મકાનની જરૂરીયાત અવશ્ય લક્ષમાં લેવી ઘટે છે.

શાળાનું નિભાવ ૨-૬.

સંવત ૧૯૭૩ પૂર્વે આ સંસ્થા કેટલાક સખી ગૃહસ્થોની છુટી મદદથી નિભાવવામાં આવતી પણ એ સ્થિતિએ

સંસ્થાનું કાયમી અસ્થિત્વ ન ગણાય, આથી ૧૯૭૩ ના પર્યુષણના પવિત્ર દિવસોમાં આચાર્ય મહારાજ શ્રી સાગરાનંદ સૂરિશ્વરજીના સતત ઉપદેશથી એક કાયમી ફન્ડ થઈ શક્યું છે. તેનું ટ્રસ્ટ ડીડ પણ કરવામાં આવ્યું છે. છતાં આ નિભાવ ફન્ડ આ સંસ્થાની સર્વ જરૂરીયાતોને કાયમને માટે સ્વતંત્ર પહોંચી શકે તેટલા પ્રમાણમાં નથી. વળી આ સંસ્થાનો રિપોર્ટ નિહાળતાં આ સંસ્થા બહુ કરકસરથી ચલાવવામાં આવે છે છતાં દર વર્ષે ઉપજ કરતાં ખર્ચ વધે છે અને એ ખર્ચને પહોંચી વળવાને પુરતું ફન્ડ ન હોવાને કારણે પણ કેટલાક સાધનો ન ચોજી શકાતા હોય તે સ્વાભાવિક છે. સુરતની લક્ષ્મી પૂજક જૈન જનતાં આ સરસ્વતી પૂજામાં પણ પોતાનો યથાશક્તિ ફાળો આપે એ ઈચ્છવા યોગ્ય છે.

આ શાળાનો વહીવટ કરવા એક સ્થાનિક કમિટિ નિમવામાં આવી છે. શાળાના મેનેજર તરીકે ઓરિયન્ટલ હોટેલના શુભાષી વકીલ ચલાવે છે.

આ શાળાને એક સારા મકાનની તેમજ સારા કાયમી ફન્ડની જરૂરીયાત છે. તે ઉપરાંત આ જરૂરીયાતોથી વધુ જરૂરીયાત શાળાને લગતા રમત ગમત અને કસરતશાળાને યોગ્ય મેદાનની છે. સમાજના વિદ્યાર્થીઓની અત્યારની શાસીરિક સ્થિતિ સમાજને તદ્દન અછાજતીજ છે. જ્યાં ત્યાં એસી ગયેલાં ડાચાં, ઉડી ગયેલી આંખો, નિસ્તેજ, નિવિર્ય,

હાડપિંજરો નજરે તરે છે. વિદ્યાર્થીઓ બ્રહ્મચારીઓ હોવા છતાં બ્રહ્મચર્યનું તેજ કયાંયે દેખાતું નથી. આવી જૈન સમાજની બહુધા અવદશા છે. જૈનોએ પોતાના ઘર સાચવવા જેટલી તાલીમ તો અવશ્ય મેલવવી પડશે. નિર્ભજ મનુષ્યો માટે જગત્માં કયાંયે સ્થાન નથી, જમાનો નિર્ભજતાનો નથી પણ સખજતાનો છે. આથીજ શારીરિક તાલીમ બાલ્યાવસ્થાથીજ આપવામાં આવે તોજ સમાજની આ અવદશા સુધરી શકે, કારણકે કુમળુ ઝાડ જેમ વાળીએ તેમ વળે, મોટુ થયે કાંઈજ ન બની શકે. આથીજ કસરતશાળા અને રમત ગમતને લગતી સર્વ વ્યવસ્થા કરવાને વહીવટદારોનું લક્ષ ખેંચાવું ઘટે છે. આ ઉપરાંત વિદ્યાશાળાને લગતાં એક સમૃદ્ધ પુસ્તકાલયની આવશ્યકતા છે. સ્થાનના અભાવે અત્યારનું પુસ્તકાલય નજીવુંજ ગણાય. વિદ્યાર્થીઓ કેવળ Book worms પુસ્તકોના કીડાજ નથી. તેમને જ્ઞાનની દૂનિયાનું જ્ઞાન પણ અપાવું ઘટે છે. પણ આ સૌ વ્યવસ્થા કરવામાં તેને પહોંચી વળવા જેટલું સાફ કાયમી ફંડ હોવું જોઈએ, અને સુરતના ઉદાર જૈનો એ બાબતમાં લક્ષ આપે તે તો સારામાં સારો ટ્રેઈન્ડ સ્ટાફ ગોઠવી આ શાળાને તેના આદર્શ પહોંચાડવાને જરાય વિલંબ ન લાગે. અસ્તુ.

શ્રી રત્નસાગરજી જૈન બોર્ડિંગ હાઉસ.

આ શાળાને લગતી એક બોર્ડિંગ પણ છે જે શ્રી

રત્નસાગરજી જૈન યોડિંગહાઉસને નામે ઓળખાય છે. ગામડાની જૈન જનતા સાધનના અભાવે કેવલ અજ્ઞાનતામાંજ જીવતી અને મરતી. તે પ્રજાના બાળ જીવોનો ઉધ્ધાર કરવા, તેમને રહેવા અને જમવાની સગવડ આપવા ઉપરોક્ત સંસ્થા સ્થાપવામાં આવી છે. લગભગ ૭૦ વિદ્યાર્થીઓ દર વર્ષે આ સંસ્થાનો લાભ લે છે અને પોતાના ભાવી જીવનો ધરે છે.

આ યોડિંગને માટે પણ એક સારા મકાનની જરૂરીયાત હતી પણ તે સ્વ. શેઠ ગુલાબચંદ દેવચંદ જેઓ કેળવણીના પ્રખર હિમાયતી હતા તેમણે પુરી પાડી છે. આ મકાન તેઓશ્રીના પિતાશ્રીના નામપર ધર્મશાળા તરિકે ઓળખાતું હતું. આજની સુરતની ધર્મશાળાઓ જોતાં અને તેની મુલાકાતો લેતાં સમજાય છે કે આ ધર્મશાળાઓમાં ભાગ્યેજ એકાદ બે યાત્રિકો હોય છે. એટલે જે ઉદ્દેશ ધર્મશાળાઓ સ્થાપિત થાય છે તે ઉદ્દેશ સંપૂર્ણ જળવાતો હોય એમ ભાગ્યેજ કહી શકાય. એ સ્થિતિ જોતાં સ્વ. શેઠ ગુલાબચંદભાઈએ પોતાની આ ધર્મશાળાની માલીકી અર્પણ કરી એ સાચેજ જૈનો માટે આનંદપ્રદ પગરણ છે. આજે એ મકાનનો સીતેર સીતેર જીવન-યાત્રિકો લાભ લઈ રહ્યા છે, જ્યારે બીજી ધર્મશાળાઓમાં ભાગ્યેજ એકાદ બે વ્યક્તિ નજરે ચડે છે. આજે આ મકાન જ્યારે નિર્દોષ

આળકોના આનંદી કલરવથી ગાજી રહે છે ત્યારે તેનો દૃષ્ટા જરૂર કહે છે કે ‘સાચી ધર્મશાળા તો આજ છે.’ આ રિતે અન્ય ધર્મશાળાઓના માલીકો અને વહીવટદારોને સ્વ. શેઠ સાહેબે યોગ્ય દિશા સુચવી છે તેમ તેઓ પણ સુરતની અન્ય સંસ્થાઓ જેને જેને આવા સાધનોની જરૂરીયાત હોય તેને તેને આપે તો ખરેખર સુરતની બધીજ સંસ્થાઓ વિના ખર્ચે કાચમી થઈ જાય અને એ વહીવટદારો પણ ભાવી જૈન ઇતીહાસમાં પોતાના નામ અમર કરે.

આ બોર્ડિંગને લગતું એક બાબતમાં લક્ષ્ય ખેંચાવું ઘટે છે કે બોર્ડિંગો માત્ર હોસ્ટેલો નથી. જમીને વિદ્યાર્થીઓ નિશાળે જાય તે પુરતું બોર્ડિંગો સ્થાપવામાં નથી આવતી. આથી આ સંસ્થામાં ધર્મની આવશ્યક ક્રીયાઓમાં વિદ્યાર્થીઓને પારંગત કરવામાં આવે છે તેમ વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક-માનસિક-નૈતિક વિકાસો સાધવા અન્ય સાધનો ઉભા કરવાની આવશ્યકતા છે. એ માર્ગે આ સંસ્થા પણ પોતાનો આદર્શ ંહેલી મેળવી શકશે.

આ સંસ્થાના મકાનની વિશાળતાં જોતાં હૃદય આનંદ પામે છે, પણ આ મકાનમાં વિદ્યાર્થીઓ માટે બે વિશાળ હોલ હોવાથી એકી સાથે વિદ્યાર્થીઓ અભ્યાસ કરી શકે નહિ. એથી એ મકાનની પાછળની પંડાલીઓપર હોસ્ટેલો

માફક રૂમો ખાંધવામાં આવે તો વિદ્યાર્થીઓને અભ્યાસ કરવા ઘણીજ સરળતા થઈ જાય. સુરતના ઉદાર જૈનો આ ખાખતપણ લક્ષમાં લેશે એમ ખાત્રીભરી આશા છે.

આ સંસ્થાના મેનેજર તરિકે શેઠ મોતીચંદ ગુલાબચંદ ઝવેરી વહીવટ ચલાવે છે.

ઉપરની બન્ને સંસ્થાઓ સુરતનું ધરણું છે. ધરણું તો શોભાજ અપાવે. પણ કેટલીક વખત પૂર્ણ માવજત ન રાખવામાં આવે તો તેના પહેરનારને શરમાવે છે. એ સ્થિતિથી આ સંસ્થા વંચીત રહે એમ સૌ કોઈ ધ્રુવે. આ બન્ને સંસ્થાઓ પોતાના માર્ગે પોતાના આદર્શને પહોંચી વળવા યથાશક્તિ પ્રયત્નો કરી રહી છે. એ તેના વહીવટદારોને આભારી છે. એ વહીવટદારો પણ સમાજમાં આ સંસ્થાઓ સાથે પોતાના નામ અમર કરી રહ્યા છે. શાસનદેવ આ સંસ્થાને તેના આદર્શ પહોંચાડો એજ મહેવંછા.

અવેરી નગીનચંદ ઘેલાભાઈ જૈનહાઈસ્કુલ-સુરત.

પ્રકરણ ૨ જી. અ

ઝવેરી નગીનચંદ ઘેલાભાઈ જૈન હાઈસ્કૂલ-સુરત.

સુરતમાં શ્રી રત્ન સાગરજી જૈન વિદ્યાશાળા સ્થપાઈ ત્યારથીજ સુરતે કેલવણીના ક્ષેત્રમાં ઝુકાવ્યું. કોઈ એક ગીરીરાજ પર ઘોઘમાર વરસાદ પડતો હોય છતાં તે કરામતો નથી, સખત ઠંડીના વાયરા વાય છતાં તે સંક્રોચતો નથી, અમોઘ અગ્નીના વરસાદ વરસે છતાં તે પીગળતો નથી. મહાન્ વજ્રઘાતો પડે કે વિજળીના કડાકા થાય છતાં તેની ઠાંકરી પણ ખસતી નથી, કારણ કે તેના પાયા ન ખોદાય કે ન ભંગાય તેવા હોય છે. તેના પાયા ક્ષણ-જીવી નહિ પણ ચીરંજીવી હોય છે. તેમ જૈન સમાજ મંદીરના પાયા ચીરંજીવી કરવા તેની ભાવી પ્રજા ઘડવાને સુરતના જૈનોએ સંકલ્પ કર્યો. એ સંકલ્પને સંકલ્પરૂપેજ ન રાખ્યો પણ ક્રીયા માર્ગે ઉતાર્યો. સુરતે પ્રથમ તો શ્રીરત્ન સાગરજી વિદ્યાશાળા અને યોડિંગ સ્થાપી, અને ત્યાર પછી શ્રી જૈન વિદ્યાર્થી આશ્રમ-સુરત એમ ક્રમે ક્રમે કેળવણીની સંસ્થાઓ અસ્તિત્વમાં આવી. પણ સરસ્વતિની ઉપાસનામાં સુરત આટલેથીજ ન અટક્યું. હજી તો સુરતના જૈનોને ઘણાય

મનોરથો છે. આ સાહસ-પ્રીય અને શુરી પ્રભ પોતાના મનોરથોને ઠહેવાર માર્ગે ચોળ બતાવે છે કારણ જૈન કોમ એ વાણીક કોમ છે. તેનામાં ભુત અને ભવિષ્ય પારખવાની શક્તિ છે. શક્તિ અને સાધનોનો વિચાર આ પ્રભ કરી શકે છે. તેમાંજ જૈન કોમનું ઠહાપણ છે. દોઢો કહે છે કે જૈનો માત્ર બોલીજ જાણે છે, વાગૂ યુધ્ધોજ ખેડી જાણે છે, પણ સુરતી જૈનોએ એ દોઢોકિત પોતાનું કાર્ય બતાવી ખોટી ઠરાવી છે સુરતના જૈનો વચનઘેલા નથી પણ કાર્યઘેલા છે અને ઉપરની સંસ્થાઓ તેના સ્પષ્ટ સુચન પુરતું ખસ છે. પ્રાથમીક ધોરણથી માંડી અંગ્રેજી ત્રીજા ધોરણ સુધીનો અભ્યાસ શ્રી રત્ન સાગરેજી વિદ્યાશાળા જૈન બાળકોને આપતી અને આગળ વધતા માંગના વિદ્યાર્થીઓને રહેવા અને ખાવાની સગવડો શ્રી જૈન વિદ્યાર્થી આશ્રમ આપતું પણ હાઈસ્કુલનું ઉચ્ચ શિક્ષણ જૈનો માટે મફત ન હતું. આથીજ એક જૈન હાઈસ્કુલની જરૂર તો સુરતને હતી અને એ પરિસ્થિતિ પણ સુરતના જૈનોના ખ્યાલ ખંઠાર ન હતી. સદ્ભાગ્યે તે સગવડ પણ સુરતે પુરી પાડી છે.

સમયજ્ઞ મૂનિ મહારાજ શ્રી માણેકમૂનિજીના સદુપ-દેશથી સ્વ. શેઠ નગીનચંદ ઘેઠાભાઈના સ્મરણાર્થે જૈન હાઈસ્કુલની સ્થાપના અર્થે ડ્રા. બે લાખની નાદર રકમ મલી. તેના મુખ્ય ટ્રસ્ટી તરિકે સ્વ. શેઠ ગુલામચંદ દેવચંદ હતાં.

સંવત ૧૯૮૩માં શુભ દિવસે શ્રી નગીનચંદ ઘેલાલાઈ જૈન હાઈસ્કુલની સ્થાપના થઈ. આ સ્થાપના સ્વ. શેઠ ગુલાબચંદ દેવચંદના સુપ્રયાસનું જ ફળ છે. આ રિતે જૈન કૌમના ભાવી ઇતીહાસમાં સ્વ. શેઠ ગુલાબચંદ દેવચંદ ઝવેરીએ સ્વ. શેઠ નગીનચંદ ઘેલાલાઈનું નામ અમર કર્યું છે. તેનો યશ તેમને જ ઘટે છે.

આ હાઈસ્કુલનો ઉદ્દેશ એ છે જે ‘હાઈસ્કુલની ઉચ્ચ કેલવણી લેવા માંગતાં જૈન વીધાર્થીઓને કૌઈપણ પ્રકારની ફી ન લેતાં તદ્દન મફત શિક્ષણ આપવું. આમ વિદ્યાર્થીઓને હાઈસ્કુલની ઉચ્ચ કેલવણી આપવા ઉપરાંત વિદ્યાર્થીઓને જૈનત્વના સંસ્કારો આપવા, ધર્મનું ઉડું રહસ્ય શિખવવા, ધાર્મિક ફળવણી પણ આ સંસ્થા આપે છે.

આ સંસ્થાની વ્યવસ્થા અત્રેની સાર્વજનિક સોસાયટીને સોંપવામાં આવી છે તે સબંધી ભલે ઊંચ છતાં સંસ્થાની આવશ્યકતા વિષે તો ઊંચ છે જ નહિ. સદ્ગુ સંસ્થા દુક સમયથી જ શરૂ થયેલી હોઈ હાલ તો આટલા દુક નિવેદનથી સંતોષ માનવો પડ્યો છે. આ સંસ્થા પણ દિન પ્રતિદિન ફેળવણીના ક્ષેત્રમાં પોતાનો સંપૂર્ણ ફાળો આપે એ જ પ્રત્યેક જૈનની મહેરબા હોય.

આ સંસ્થાના મુખ્ય વેહીવટદાર તરીકે ઝવેરી જીવણચંદ્ર સાકેશચંદ્ર થતાવે છે. સૌ કોઈ ઇચ્છે કે તેઓશ્રી આ સંસ્થાને તેના આદર્શ પહેંચાડે એટલે કે જૈન હાઈસ્કુલમાં જેમ જૈન વિદ્યાર્થીઓ ક્રી અભ્યાસ કરી શકે છે તેમ જૈનેતર વિદ્યાર્થીઓ માટે પુરતું ફંડ કરી તેઓને પણ લેવાતી ફી માંથી મુક્ત કરી ફ્રી જૈનહાઈસ્કુલ બનાવે.

શ્રી જૈન વિદ્યાર્થી આશ્રમ-સુરત.

પ્રકરણ ૨ જી. (વ)

શ્રી જૈન વિદ્યાર્થી આશ્રમ-સુરત.

સ્થાપના, સંવત ૧૯૭૫માં મૂનિમહારાજશ્રી માણેકમૂનિજી
તથા રત્નવિજયજીના સદ્ગુપદેશથી.

પ્રમુખ ૨૦ શેઠ દલીચંદ વીરચંદ.

માનદ મંત્રી ૨૦ હરિલાલ શિવલાલ શાહ. B. A.

ટ્રેઝરર ૨૦ શેઠ હીરાચંદ હરખચંદ.

ગૃહપતિ ૨૦ પોપટલાલ પૂંઝભાઈ પરિખ.

સુરતમાં જ્યારે શ્રી રત્ન સાગરજી જૈન વિદ્યાશાળાનું
સ્થાપન થયું તે સમયે નવયુગના આછા અજવાળા ભારતે
નિહાળ્યા હતાં. સૌ કેાઇ યુગ પડતા માટે તલસી રહ્યું હતું.

પણ એ સમયે સમાજ ગૃહના મંદીરો મંદીરો ન
હતાં. સાચા જૈનત્વના તો માત્ર ભણકારાજ રહ્યાં હતાં. એ
મંદીરોમાં વસતા બન્ધુઓની શારીરિક સ્થિતિ શોકજનક
હતી. કેળવણીના અભાવે માનસિક સ્થિતિ કલંકીત હતી.
નૈતિક બંધારણના પાયા હલમલી રહ્યાં હતાં. આત્મોન્નતિના
માત્ર સ્વપ્નેજ હતાં. તેના પરિણામે જૈનોના તિર્થોભયમાં
આવી પડ્યાં હતાં. જૈનોનું સાહિત્ય છીન્નભીન્ન સ્થિતિમાં
વેરાયેલું હતું, અને ભંડારોમાં કીડાઓનેજ ભોગ થઇ
ચડ્યું હતું. આર્થિક પરિસ્થિતિમાં તો કેટલાય જૈનોને પેટ

પોષણ માટે ફાંફાં મારવાં પડતાં. આ સ્થિતિમાંથી બચવા એકજ ઉપાય હતો અને તે ‘કેળવણી’ આથીજ સુરતે પ્રથમ તો ‘શ્રી રત્નસાગરજી વિદ્યાશાળા’ સ્થાપી.

પછી તો જમાનાનો પ્રવાહ આગળ વધતાં પ્રજા સંપૂર્ણ જાગૃત થઈ ચુકી હતી. તેથીજ ધનિકો પોતાનું ધન, વિદ્વાનો વિદ્વતા, વિચારકો વિચાર આદિશામાં ખર્ચવા લાગ્યા. એના પરિણામે સમાજનું આત્મ મંથન થયું.

એ આત્મ-મંથનથી એ પણ જણાયું કે આ પરિસ્થિતિનું પ્રવર્તન કરી નવયુગ લાવવાની શક્તિ નવયુવકોમાંજ છે કારણ નવયુવકોજ સમાજના સાચા સેવક છે, નેતા છે. આથીજ નવયુવકોની જેટલી અને જેમ પ્રગતિ બહેલી તેટલીજ સમાજની પ્રગતિ બહેલી ! એ સૌએ સ્વિકાર્યું.

એ સમયે સારાય વિશ્વમાં નજર કરતાં સૌને સમજાયેલું કે દરેક દેશ-સમાજ અને જ્ઞાતિના ઉદ્ધારકો યુવાનોજ છે. મહારાષ્ટ્રોના ભાવી યુવાનોએજ ઘડ્યા છે. આથીજ જૈનસમાજ પણ પોતાના નવયુવાનો ઘડવા ખુદાર પડી.

પછી તો જાગૃતિનો જખખર વંટોળીઓ ચડ્યો. સૌ તે સાથે ઉડ્યા અને સ્થળે સ્થળે પાઠશાળાઓ-બોર્ડિંગો અને ગુરૂકુળો સ્થપાયા. એક સારી સુશિક્ષિત માતા સો સારા શિક્ષકોની ગરજ સારે છે પણ તેવી માતાઓ અજ્ઞાનતાના

કારણે સમાજમાં ભાગ્યેજ દૃષ્ટિગોચર થતી. આથી ભાવી યુવાનો ઘડવા ઉપરની સંસ્થાઓ સર્વત્ર સ્થપાઈ. સૌ સંસ્થાઓ એકજ ઉદ્દેશે સ્થપાઈ કે બાળકોને સદ્ગુણી અને સદ્વર્તન-શાળી બનાવી સાચા જૈન રત્નો ઉત્પન્ન કરવા અને એ માર્ગે સમાજનું ગત્તુ ગૌરવ પૂનઃ પ્રાપ્ત કરવું.

યુવાનોના શારીરિક-માનસિક-નૈતિક-અને આધ્યાત્મિક વિકાસો કરી તેમને આત્મપ્રીય-ધર્મપ્રીય-અને સેવાપ્રીય બનાવવા અર્વાચીન આશ્રમોએ જોખમદારી ઓહારી. ત્યારેજ આ સંસ્થાઓને સમજાયું કે વિદ્યાર્થીઓને મેટ્રીક કે બી. એ. બનાવવામાં કર્તવ્યની પૂર્ણાહુતી નથી. સંસ્થાઓની મુલાકાતે આવનાર ગૃહસ્થોને કૃત્રિમ વિનય ભરેલું વર્તન બતાવનાર નિર્બળ યુવાનો ભેગા કરવામાં પરિપૂર્ણતા નથી. યજ્ઞ સંસ્થાઓએ તો યુવાનોને વ્યવહારિક તેમજ ધાર્મિક બન્ને કેળવણીમાં પારંગત કરી, તેમના સર્વ વિકાસો સાધી, તેમનામાં સેવા અને સંજ્ઞનતાના સંસ્કારો રેડી, જેને આદર્શજૈનો કહી શકાય તેવા કરવાના છે. ત્યારેજ આ બધી સંસ્થાઓની સાર્થકતા ગણાય.

આ કારણથી અને સુરતમાં શ્રી રત્ન સાગરજી વિદ્યા-શાળામાં અને યોર્ડિંગમાં અંગ્રેજી ત્રીજા ધોરણના અભ્યાસ પછી આગળ અભ્યાસ કરવાને જૈન વિદ્યાર્થીઓ માટે એકે સાધન ન હતું. આથી આગળ વધવા ઈચ્છતાં વિદ્યાર્થીઓ

માટે એક સારી સંસ્થાની જરૂરીયાત સુરતના જૈનોને લાગી. જમાનો કેળવણીનો છે. આ કેળવણીના યુગમાં સુરત જીલ્લાના વિદ્યાર્થીઓ માટે સંપૂર્ણ કેળવણી પ્રાપ્ત કરવાના સાધનો ન હોય તે સુરતની દાનવીર પ્રજા કેમ સહન કરે ?

આથી જૈનત્વની પ્રબળ શ્રદ્ધાના અભિમાને ભૂતકાળમાં જૈનોનું જે જોશવ હતું તે પુનઃ પ્રાપ્ત કરવાની મહેત્તાએ સંવત ૧૯૭૫ના કાર્તિક શુદ્ધ સાતમને રવિવારે મૂનિશ્રી રત્નવિજયજી તથા સમયજ્ઞ મૂનિશ્રી માણેકમૂનિજીના શુભ હસ્તે.

‘શ્રી જૈન વિદ્યાર્થી આશ્રમ’-સુરત.

ની સ્થાપના થઈ. આ સંસ્થાની સ્થાપના માટે અને તેની જરૂરીયાત વિષે પછી તો બે મત નજર રહ્યા, કારણ કે એતો સુવિદિત છે કે જૈન કોમ કેળવણીમાં પછાત હોઈ બીજી કોમો કરતાં ઉતરતી કોટીમાં ગણાતી. આથીજ ભાવી અન્નને ધડવાનો એકજ ઘોરી માર્ગ સમજાયો અને તે ‘કેળવણી’. કારણ આ પ્રજા સમજી ગઈ કે કેવળ ધન પ્રવૃત્તિમાંજ કોમની ઉન્નતિ નથી. પણ તે સાથે પ્રજામાં વિદ્યા-જ્ઞાન-ચારિત્ર અને સદ્ગુણ પ્રાપ્તિની પણ અબ્યુદયાર્થે આવશ્યકતા છે. અને એ તો નિર્વિવાદ છે કે જ્ઞાન-વિદ્યા-અને કલામાં જેમ જેમ આગળ વધાશે તેમ તેમ લક્ષ્મી તો સ્વયમેવ પાછળ ધસડાતી આવશે. આથી સુરતના ગામડા-

ઝોમાં વસનાર જૈનોના બાળકોને હાઇસ્કુલ અને કોલેજની ઉચ્ચ કેળવણી લેવા જે સંસ્થાની સુરતને જરૂર હતી તે આ સંસ્થાએ પુરી પાડી પોતાની આવશ્યકતા સિદ્ધ કરી છે.

જૈનોના વિદ્યાર્થીઓને અંગ્રેજી ચોથા ધોરણથી કોલેજના B. A ક્લાસ સુધીના કેળવણીના સાધનો મફત પુરા પાડવા સાથે તેમનો સર્વદેશીય વિકાસ સાધવો, તેમનામાં ધાર્મિક સંસ્કારોનું સિંચન કરવું, અને આદર્શ જૈનો કહીએ તેવા ઉત્પન્ન કરવામાં યથાશક્તિ કાબો આપવો એજ આ આશ્રમનો મુખ્ય ઉદ્દેશ છે.

આ સંસ્થામાં ‘શ્રી રત્નસાગરજી જૈન બોર્ડિંગ’ માફક કોઈપણ પ્રકારનું લવાજમ લેવામાં આવતું નથી. ઉપરાંત દરેક વિદ્યાર્થીને દૈનિક જરૂરીયાતના સાધનો પુરા પાડવામાં આવે છે.

ઉપરાંત ગરીબ વિદ્યાર્થીઓને સ્કુલ-ફી તથા પરચુરણ ખર્ચને પહોંચી વળવા સંસ્થાના ફન્ડના પ્રમાણમાં ગુપ્ત મદદ પણ અપાય છે.

સામાન્યતઃ જૈનો શરીરબળમાં પછાત છે. આથીજ શારીરિક ખીલવણીનો પ્રશ્ન સમાજ સન્મુખ ખડો થયો છે આથી આ સંસ્થામાં દરેક વિદ્યાર્થીને સવારમાં ફરજિયાત કસરત કરાવવામાં આવે છે, રમતગમતના સાધનો પણ પુરા

પાડવામાં આવે છે. છતાં એટલું તો અવશ્ય જણાવવું જોઈએ કે એક વ્યાયામશાળાની આ આશ્રમને પરમ આવશ્યકતા છે, જે દ્વારા વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક વિકાસમાં સંગીન પ્રગતિ થઈ શકે. સુરતના જૈનો અને સંસ્થાના વહીવટદારોએ આ બાબત પર લક્ષ આપવાની પરમ આવશ્યકતા છે.

માનસિક વિકાસ અર્થે એક નાનકડું પુસ્તકાલય પણ આ સંસ્થામાં છે. તેમાં ધાર્મિક-નૈતિક અને સામાજિક પુસ્તકોનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે છતાં તેને વિશાળ કરવાની જરૂરીયાત તો છેજ. ઉપરાંત એક વાંચનાલય પણ છે જેમાં દૈનિક-અઠવાડિક-અને માસીક પત્રો મંગાવવામાં આવે છે, જે દ્વારા વિદ્યાર્થીઓને ઐતિહાસીક જ્ઞાન સાથે બહારની દુનિયાનો પણ અનુભવ મળી શકે છે.

વિદ્યાર્થીઓમાં વકતૃત્વ શક્તિનો વિકાસ થાય, તેઓ ખુલ્લા દીલથી બોલી શકે, અને પોતાની ભાષાપર કાબુ મેલવી પોતાના વિચારો સંગીન પણે બહારમાં વ્યક્ત કરી શકે એ આશયથી એક વકતૃત્વ સભા Debating Society પણ ચલાવવામાં આવે છે.

વિદ્યાર્થીઓ પોતાની લેખન શક્તિનો વિકાસ કરી પોતાના વિચારો સંસ્કારી ભાષામાં બહાર કરી શકે અને સાહિત્ય જેવા વિષયમાં તેઓ રસ લેતા થાય એ માટે

‘પ્રભાત’ નામનું હસ્ત લીખિત માસિક તૈયાર કરવામાં આવે છે. વિદ્યાર્થીઓની એ સંગીન પ્રવૃત્તિ છે.

જગતનો વિદ્યાર્થી વર્ગ પ્રગતિમાં છે, ત્યારે આપણો પણ એ વર્ગ એ પ્રગતિથી વંચીત ન રહે માટે સમાજની યથાશક્તિ સેવા કરવા અત્રેના વિદ્યાર્થીઓએ એક સ્વયં સેવક મંડળ ઉભું કર્યું છે જે સુરત અને સુરત જીલ્લાના ગામોમાં સમાજ સેવામાં યથાશક્તિ ફાળો આપે છે.

આત્મિક વિકાસ માટે ધાર્મિક અને નૈતિક કેલવણી આવશ્યક છે. ધાર્મિક કેલવણી એ જીવનનો પાયો હોઈ તે પર આ સંસ્થામાં પણ લક્ષ આપવામાં આવે છે. દરરોજ પ્રભુ પૂજા, સવાર સાંજ પ્રાર્થના, પંચતિથી પ્રતિ ક્રમણ પણ આ સંસ્થામાં થાય છે. દરરોજ એક કલાક ધાર્મિક અને નૈતિક શિક્ષણ આપવામાં આવે છે. દર રવિવારે વિદ્યાર્થીઓ ગુરૂવંદન અને ઉપદેશ શ્રવણ કરવા બાય છે.

આમ અનેક વિદ્યુ પ્રવૃત્તિઓ કરતું આ આશ્રમ સમાજની એક ઉપયોગી સંસ્થા છે. સમાજની ઉન્નતિમાં તે યથાશક્તિ ફાળો આપે છે. તેથીજ તેની જરૂરીયાત માટે મતભેદ નથી. ટુંકી મુડીમાં સંગીન કાર્ય આ સંસ્થા કરે છે તે તેના કાર્યવાહકોના સુપ્રયત્નોને આભારી છે.

આપણી અન્ય સંસ્થાઓમાં સમયાનુકૂળ અને સંજોગાનુસાર ત્રુટિઓ હોય છે તેમ આ સંસ્થા પણ તેથી

વંચીત નથી. આ સંસ્થાને સ્વતંત્ર મકાનની જરૂરીયાત છે એમ તેના રિપોર્ટ પરથી જણાય છે અને આ સંસ્થાના ઉજવણ ભાવી અર્થે આ સાધનોની પરમ આવશ્યકતા લેખાયજ.

આ સંસ્થા સ્વ. શેઠ જમનાદાસ લાલભાઈના મકાનમાં તેના ઉદારચિત્ત ટ્રસ્ટીઓની ઉદારતાથી રહે છે. સંસ્થાનું સ્થાઈ ફન્ડ પણ હજી રૂ. ૧૦૦૦૦) આશરેનું છે જે સંસ્થાની જરૂરીયાતો અને ઉપયોગીતા જોતા તદ્દન નજીવું જ ગણાય. આથી સુસ્તની દાનવિર પ્રજા આ સંસ્થાની જરૂરીયાતો પુરી પાડવા અને તેનું કાયમી સારૂ ફન્ડ કરવા લક્ષ્ય પર દ્વે તે આ સંસ્થા સમાજોત્કર્ષમાં સુંદર ફાળો આપે તેમાં તો શકજ નહિ.

આ સંસ્થાના વહીવટદારોમાં પ્રમુખ તરિકે શેઠ ફલીચંદ વીરચંદ અને ઑનરરિ સેક્રેટરી તરિકે હરિલાલ શિવલાલ શાહ B. A. ચલાવે છે. આ સંસ્થાની પ્રગતિ તેમનેજ આભારી છે. સૌ કોઈ તેનો ઉત્તરોત્તર અભ્યુદય ધ્રુવે એજ મહેરછા.

પ્રકરણ ૩ જી.

કેળવણી સહાયક સંસ્થાઓ.

શેઠ ધરમચંદ ઉદેચંદ જૈન એજ્યુકેશન ફન્ડ.

(૧)

જૈનોની એક વખતની પાટણની પ્રભુતાનો વિચાર થતાં અત્યારની અવદશા માટે નેત્રો રહે છે. કયાં એક વખતની જૈનોની કરોડોની સંખ્યા અને કયાં આજની જુદા જુદા ફીરકાઓ, ગરછો, પેટા ગરછો અને સંઘાડામાં છીન્ન ભીન્ન થયેલી ચાર લાખની સંખ્યા ? કયાં એક વખતના કોટયાધિપતિઓ અને લક્ષાધિપતિઓની જૈનોની બહોળલાલી અને કયાં આજની બેકાર દશા ? રાજકીય ક્ષેત્રમાં જૈનોની હાક વાગતી. જ્યાં ત્યાં જૈનોજ મુતસદ્દીઓ, પ્રધાનો, કારભારીઓ તરિકે અગ્રભાગ ભજવતાં. કયાં એ સ્થિતિ અને કયાં આજની ૧૫ થી ૨૦ રૂપીયા માટે ટળવળતાં લાખો જૈન યુવાનોની પરિસ્થિતિ ?

પણ ભૂતકાળ ગમે તેટલો ગૌરવ યુક્ત હોય, આપ-હાદાઓ ગમે તેવા મહાન હોય, તેની ગમે તેટલી ખુશો પાડીએ પણ તેથી શું વળનાર છે ? ગત્ ગૌરવ સાચવવું, અને તેમાં વૃદ્ધી કરવી એજ સમાજનું ધ્યેય હોવું જોઈએ.

આથીજ ભૂત અને ભવિષ્ય તો જગતના ગણાતા ડહાપણ માટે રાખી વર્તમાન ઘડવાનોજ યુગ ધર્મ આવી લાગ્યો છે, અને એમ થશે ત્યારેજ નવયુગના કિરણો અળ હજશે.

સુરતમાં કેળવણી માટે શાળાઓ, પાઠશાળાઓ, સ્કુલો અને બોર્ડિંગો સ્થપાઈ છતાં સંપૂર્ણ કેળવણી (Higher Education) કેવળ નાણાની સગવડને અભાવેજ વિદ્યાર્થીઓ ન લઈ શકતાં. ઈંગ્લેન્ડ-અમેરિકા આદિદેશોમાં જઈ સુશિક્ષિત થવાને જોનો માટે એક પણ સાધન નહતું. તે સ્થિતિ સુધારવાને એક સારા ફન્ડની આવશ્યકતા હતી જે મારફત સગવડ મેળવી યુવાનો પોતાનો સંપૂર્ણ વિકાસ સાધી શકે તે સગવડ પણ સુરત જૈન સમાજે પુરી પાડી છે તે અતિહર્ષની વાત છે. અને તે સગવડ તે,

‘શેઠ ધરમચંદ ઉદ્દેચંદ જૈન એજ્યુકેશન ફન્ડ.’

આવા ફન્ડની જરૂરીયાત સિદ્ધ થતાં સુરતના જાણીતા વતની શેઠ લલ્લુભાઈ ધરમચંદ, શેઠ જીવણચંદ ધરમચંદ, શેઠ ગુલાબચંદ ધરમચંદ તથા શેઠ મગનલાલ ધરમચંદે પોતાની કંપની તરફથી સને ૧૯૦૭થી આગળ વધવા માગતાં વિદ્યાર્થીને લોનથી સ્કોલરશીપ આપવી શરૂ કરી. આથી શુભ પરિણામ આવેલું જોઈ આ ફન્ડને વધારી સમસ્ત જૈન સમાજને તેથી સારો લાભ મળે તેવી ઈચ્છાએ, ડા.

૬૦૦૦૦)ની નાદર રકમ તેમાં રૂા. ૩૯૬૪૧) રોકડા તથા રૂા. ૨૦૦૫૬) જુદા જુદા વિદ્યાર્થીઓને આપેલી લોન મલી રૂા. ૬૦૦૦૦)નું એક ટ્રસ્ટડીડ આ શુભ કાર્ય માટે થયું. સમસ્ત જૈન કોમના વિદ્યાર્થીઓને આગળ વધવા જરૂરી પ્રસંગે લોનથી નાણા ધીરી, તેઓ કમાય ત્યારે પાછા આપે એ ઉદ્દેશથી ઉપરના સદગૃહસ્થોએ પોતાના પૂજ્ય પિતાશ્રીના સ્મરણાર્થે 'શેઠ ધરમચંદ ઉદ્દેચંદ જૈન એજ્યુકેશન ફન્ડ'ની સને ૧૯૧૭ની સાલમાં સ્થાપના કરી જે ખરેખર જૈન કોમનું ભારેમાં ભારે સેવા બબલી રહ્યું છે.

આજ સુધીમાં આ ફન્ડનો ઘણાએ લાભ લીધો છે, અને તેઓ વિદાયત અને અમેરીકા જઈ સંપૂર્ણ અભ્યાસ કરી શક્યા છે જે આ એજ્યુકેશન ફન્ડ અસ્થિત્વમાં ન હોત તો બની શકેત કે કેમ તે ચંકાસ્પદ છે. આ લોનથી આગળ વધેલાઓએ સારી પ્રતિષ્ઠા પામી સમાજસેવામાં પણ યથાશક્તિ ફાળો આપ્યો છે તે નોંધ લેતાં અત્યન્ત હર્ષ થાય છે.

આ ફન્ડથી આગળ વધેલા અને સમાજસેવાથી પ્રખ્યાત થયેલાં પૈકી ડા. વલ્લભદાસ નેણસી, રા. મકનજી જુઠાભાઈ, ઈરીસ્ટર, રા. અમરચંદ નેમચંદ શરાફ, B. A. L. L. B. ડૉ. ટી. ઝો. શાહ, એફ. આર. સી. એસ. લંડન, રા. હીસ-લાલ છોટાલાલ ગાંધી, A. M. C. T. A. M. C. G. I.

રા. નળીનદાસ જગજીવનદાસ P. H. D. વિગેરેની સમાજ સેવાથી સૌ કોઈ જાણીતું છે. આ રીતે આ ફંડને લાભ લઈ પોતાની અને સમાજની ઉન્નતિમાં ફાળો આપી તેના લાભ પામેલાએ આ ફંડની આવશ્યકતા સિદ્ધ કરી છે.

આ ફંડને અંગે એક સ્ત્રી કેળવણી ફંડ પણ છે જેમાંથી આગળ વધવા માંગતી સ્ત્રીઓને અભ્યાસ કરવા નાણા ધીરવામાં આવે છે. આ રીતે સ્ત્રી કેળવણીની પરમ આવશ્યકતા પણ આ ફંડે સ્વીકારી છે જે માટે જૈનસમાજ તેની ઋણી છે.

છેલ્લાજ વર્ષમાં આ ફંડમાંથી રૂ. ૧૭૩૫૦)ની લોન અપાઈ છે. આ સૌ પ્રગતિ તેના મુખ્ય વ્યવસ્થાપક શ્રીયુત જીવજીવંદ ધરમચંદને આભારી છે. આ ફંડની વ્યવસ્થા કરવા ટ્રસ્ટીઓની વ્યવસ્થાપક કમીટી છે જેના મુખ્ય વહીવટદાર તરીકે શ્રીયુત જીવજીવંદ ધરમચંદ ચલાવે છે. હજુ પણ આ ફંડને વિશાળ બનાવી જૈન યુવાનોને દેશ પરદેશ મોકલી સમાજને ઉન્નતિના ઉચ્ચ શિખરે પહોંચાડવાને તેના ટ્રસ્ટીઓ મહા પ્રયત્નો સેવે એજ હૃદયેચ્છા.

(૨)

શેઠ ગુલાબચંદ રાયચંદ સ્કોલરશીપ ફંડ

જૈન વિદ્યાર્થીઓને કોલેજ અને આગળ અભ્યાસ કરવાના કાર્યમાં શેઠ ધરમચંદ ઉદ્દેચંદ જૈન એજ્યુકેશન

ફન્ડે મહાન સેવા બજાવી છે એ ઉપરાંત કેળવણીના પ્રચાર માટે જેટલું થાય તેટલું સૌ સમાજને ઉપયોગી છેજ. આથી બીજા સ્કોલરશીપ ફન્ડો પણ છે તેમાં.

‘શેઠ ગુલાબચંદ રાયચંદ સ્કોલરશીપ ફન્ડ’

પણ એક ઉપયોગી ફન્ડ છે. જેમાંથી રૂ. ૧૦૦) સોસોની એક સ્કોલરશીપ એમ છ સ્કોલરશીપ રૂ. ૬૦૦)ની દર વર્ષે અપાય છે. તે ફન્ડ મેટ્રીક પછી આગળ અભ્યાસ કરવા માંગતા કોઈ પણ જૈન વિદ્યાર્થી માટે છે. આ ફન્ડે પણ જૈન સમાજની સારી સેવા બજાવી છે તે તેના મુખ્ય મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી શેઠ નેમચંદ અલેચંદ ઝવેરીને આભારી છે.

(૩)

શેઠ કલ્યાણચંદ નવલચંદ જૈન પ્રાઈઝ ફન્ડ.

આ ઉપરાંત ‘શેઠ કલ્યાણચંદ નવલચંદ જૈન પ્રાઈઝ ફન્ડ’ પણ છે. આ ફન્ડમાંથી મેટ્રીકમાં સૌથી વધારે માર્ક્સ મેળવનાર જૈન વિદ્યાર્થીને દર વર્ષે રૂ. ૧૨૦) તુ ઇનામ આપવામાં આવે છે. આ ફન્ડથી જૈન વિદ્યાર્થી જનતામાં પણ સારો ઉત્સાહ ફેલાય છે. તેના મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી શેઠ હીરાચંદ ફૂલચંદ ઝવેરી છે.

આ સૌ કેળવણી પ્રચારક સંસ્થાઓ અને તેના ટ્રસ્ટીઓને સમાજના અનેક વિઘ્ન આશિર્વાદ હો.

પ્રકરણ ૪ થું.

ધાર્મિક કેલવણી અને પાઠશાળાઓ.

એ તો નિર્વિવાદ સિદ્ધ થઈ ચુક્યું છે કે સારૂ ભારત જાગૃતિના ઉછાળામાં ઉછળી રહ્યું છે. જૈન કોમ પણ તેથી વંચીત નથી રહી. જમાનાના પ્રવાહમાં જૈન કોમ પણ સાથે જોડાઈ. કેલવણીના ક્ષેત્રમાં પણ જૈન કોમ એક કોમ તરિકે સિદ્ધ થઈ ચુકી, અને આ રીતે ભારતીય જનતામાં જૈન કોમે પોતાનું ગૌરવ જાળવી રાખ્યું છે. તેથી આગળ વધીને કહીએ તો કેલવણીની ઉણપો પણ જૈન સમાજે સાથે પ્રથમજ જનતા સમક્ષ રજૂ કરી.

કેલવણીજ મનુષ્યને ધર્મપ્રિય અને આત્મપ્રિય બનાવે છે પણ તે કઈ કેલવણી ? માત્ર વ્યહવારિક કેલવણી તે માટે બસ નથી. અર્વાચીન કેલવણીમાં મોટામાં મોટો દોષ હોય તો તે ધાર્મિક કેલવણીનો અભાવજ છે, અને એજ ભારતીય અધઃપતનનું પ્રથમ પગથીયું છે. જ્યારથી કેલવણીનો યુગ શરૂ થયો છતાં ધાર્મિક કેલવણી ભૂલી કેવળ વ્યહવારિક કેલવણીનીજ મોહજાળમાં ફસાયા ત્યારથીજ આર્યત્વ ગુમાવ્યું, અને ધાર્મિક કેલવણીના અભાવને જૈન સમાજે મોટામાં મોટો દોષ માન્યો અને તે દોષ દૂર કરવાને પણ જૈન સમાજે પ્રથમજ ખીડું હાથ ધર્યું.

ધાર્મિક કેલવણી એજ જીવનનો પાયો છે જેનાપર ભાવી મહેલાતો ચાલી શકાય. નૈતિક કેળવણી એ ધાર્મિક કેલવણીનું અંગ છે. નિતિ અને ધર્મ સિવાયનું જીવન એ જીવનજ નથી. તેથી તો જાણ્યતાને આવકાર અપાય છે. મનુષ્ય માત્રનું ધ્યેય આત્માને પરમાત્મા બનાવવાનું છે, અને તે જેમ જેમ આત્મવિકાસ થાય તેમ તેમ ધ્યેય પ્રાપ્તિ તરફ ઠેકાણી કુચ થઈ શકે.

શારીરિક અને માનસિક ઉન્નતિ તો ઉત્સાહથી મેળવાય છે, નજરે જોઈ શકાય છે, અને તેના પરિણામો પણ પ્રત્યક્ષ જોઈ શકાય છે, અનુભવી શકાય છે. પણ આત્મિક ઉન્નતિ જે વધુ શ્રમ અને ઉત્સાહથી મેળવાય છે તે અજોચર હોય, નજરે જોઈ શકાતી ન હોય અગર તેના કૃણ પ્રત્યક્ષ ન અનુભવી શકાતા હોય છતાં તેની શ્રેષ્ઠતા સિદ્ધ કરવાને આર્ય પ્રજા માટે શબ્દાકંઠરની લેશ માત્ર આવશ્યકતા નથી. આત્મિક ઉન્નતિ એતો ભારતનો આદર્શ છે અને રહેશે, અને જૈન સમાજ માટે એ નવીન વસ્તુ નથીજ. જૈન સમાજ તો તેમાંજ સર્વસ્વ માનતી આવી છે અને માનશે.

આજ કારણે વિદ્યાર્થીઓને વ્યવહારિક કેલવણી સાથે ધાર્મિક કેલવણીની પરમ આવશ્યકતા જણાયાથી અર્વાચીન કેળવણીમાં જે વિરૂદ્ધ મંતવ્યો ધર કરી બેઠા છે તે દૂર કરવાને, પાશ્વિમાત્ય જીવનની અસરથી બચવાને અને

ભાવી પ્રબળને સુવિચારી, અને સદાચારી બનાવવાને ઠેર ઠેર જૈન પ્રબળને પોતાના પૈસે પાઠશાળાઓ ચાલુ કરી. જૈનત્વની પ્રબળ ભાવનાએ, વિદ્યાર્થીઓ પર જૈનત્વના ઉચ્ચ સંસ્કારો રેડવાને અને ભાવી પ્રબળને શાસન પ્રેમી અને ભક્ત બનાવવાને આવી પાઠશાળાઓ નભાવવામાં શ્રીમન્તોએ લાખો રૂપીઆ જૈનોદય અર્થે વાપર્યા. વ્યહવારિક કેળવણી ભલે શ્રીમન્તો બનાવે, ડોક્ટરો, વકીલો અને બેરીસ્ટરો પોતાના આંગણે ઉભા કરે પણ તેમાં કેળવણીની પરિપૂર્ણતા નથી એ તો ચોકસ. આથી વિદ્યાર્થીઓ નિશ્ચય વૃત્તિવાળા થાય, સેવાપ્રિય અને ધર્મપ્રિય બને, ઉદાર અને પ્રમાણીક ઉદભવે, જૈન આચાર વિચારમાં ચુસ્ત થાય, અને જીવનની મહત્તા સમજે, એ માટે જો કોઈ વસ્તુની પરમ તો શું પ્રથમ જરૂરીયાત હોય તો ધાર્મિક કેળવણીનો પ્રચાર એકજ વસ્તુ છે.

આથીજ અર્વાચીન કેળવણીમાં ધાર્મિક કેળવણીનો અભાવ એ મ્હોટામાં મોટી ખામી મનાઈ છે. આથીજ પ્રત્યેક આશ્રમ-બોર્ડિંગ અને પાઠશાળા મારફત આ ધાર્મિક કેળવણીથી એક નાતું બાળક પણ વંચીત ન રહે તે માટે મહાન કાર્ય જૈન સમાજે ઉપાડી લીધું છે અને એ રીતે ધાર્મિક કેળવણીનો પ્રચાર સર્વત્ર થઈ રહ્યો છે.

હવે જૈન સમાજે એટલુંજ જોવાનું અવશેષ રહે છે કે આ ધાર્મિક કેલવણી અગર તેની પ્રથા ધાર્મિક કેળવ-

ણીનો ઉદ્દેશ સાચવે છે કે કેમ ? સહેજે પ્રશ્ન ઉદ્ભવે કે આટ આટલી પાઠશાળાઓ મારફત થતો જૈનોની લક્ષ્મીનો ઉપયોગ કેળવણીનો હેતુ સાચવે છે કે કેમ ? એથી સામાજિક જીવનમાં પરિવર્તન થયું કે કેમ ?

એક તરફથી જૈનસમાજ દિન ભર દિન ઘટતી જાય છે, બીજી તરફ જે જૈનો રહ્યા છે તેમનામાંથી પણ જૈનત્વના સંસ્કારોનો ખુબધા, લોપ થતો જાય છે. આ સ્થિતિમાં જેને સુશ્રાવક કહી શકાય તેવા શ્રાવકો આંગણીના વેઢે ગણી શકાય તેટલાંજ સમાજમાં અસ્થિત્વ ધરાવતાં હવે એ જૈન સમાજના ઓછા કમ્ ભાગ્ય નથી. છતાં પણ તે સ્થિતિમાંથી ખચવા આપણી આ પાઠશાળાઓએ શું કર્યું ?

Some thing is better than nothing એ ન્યાયે અગર જોળ અંધારે ખવાય અગર અજવાળે ખવાય છતાં ગળપણનો સ્વાદ લાગવાનોજ, તેમ અત્યારે અપાતી ધાર્મિક કેળવણી અર્થ શુન્ય તો નથીજ. એટલું છે તે પણ ઉપયોગી તો છેજ. છતાં તેમાં રહેલ ન્યુનતા તરફ આપણું લક્ષ ન ખેંચાય તો ડાહી ગણાતી જૈન કોમનું ડહાપણ ત્યાં નિંદાય છે. આથીજ એ ન્યુનતા તરફ સૌનું ધ્યાન ખેંચાવું ઘટે છે.

આજની પાઠશાળાઓ અને સંસ્થાઓનો અનુભવ લેતાં અને વિદ્યાર્થી જનતામાં ધાર્મિક કેળવણી પ્રત્યે માનસ શાસ્ત્રનો વિચાર કરતાં સમજાય છે કે અત્યારે આપણી

ધાર્મિક કેળવણી બહુધા રસહીન થઈ પડી છે તેમાં તાત્વિક દ્રષ્ટિએ બહુ ઓછું ધ્યાન આપવામાં આવતું હોઈ મોટી ઉંમરના વિદ્યાર્થીઓને એકલીજ ગોખણુપટ્ટી પ્રચલીત કેળવણીના ઓળખમાં વધુ ઓળે નાખે છે એ સ્થિતિ સુધારવી ઘટે છે.

અત્યારે નવકાર મંત્રથી કર્મગ્રન્થઆદિ સુત્રો ગોખણુપટ્ટીથીજ શીખવવામાં આવે છે પણ એ જીવવિચાર-નવતત્વ-કે કર્મગ્રન્થ લણુતાર ભાઈ અગર જ્ઞેનને પૂછીએ કે ‘જીવતું સ્વરૂપ શું ? જગત્તને નવતત્વો શા માટે જોઈએ ? કર્મ અને આત્માનો શો સંબંધ ?’ તો તે પ્રશ્નોના જવાબ આપણને સંતોષકારક તો નહિજ મળે, અરે સામાન્ય પ્રશ્નો પૂછીએ કે ‘પ્રભુ વીરના ગૃહસ્થાશ્રમનો આદર્શ કયો ? સંપ્રતી અને શ્રેણીક કોણ અને ક્યારે થયાં ? આપણા પ્રત્યેક તિર્થની મહત્તા શું ? મરૂદેવી-ત્રોશલા અને રાજમતિ કોણ ?’ તો પણ તેના જવાબ ભાગ્યેજ મલશે. વળી સ્કેજ ભાવે પૂછીએ કે ‘ઢંડેરાસરજીમાં જવાની દર્શન વિધિ કઈ ? ધુપ કે દિપક પૂજા કેમ કરાય ? સાચાદેવ ગુરૂ અને ધર્મ કેને કહેવાં ?’ એનો પણ જવાબ અર્થ શુન્યજ આવશે.

આથી એક તરફ કર્મ-ગ્રન્થઆદિ લણુવવામાં આવે જ્યારે બીજી તરફ આવું વ્યહવારૂ જ્ઞાન પણ ન આપવામાં આવે ત્યારે તો ધાર્મિક કેળવણીમાં જરૂર ન્યુનતા ગણાય. આથીજ ધાર્મિક કેળવણીની પ્રથા સુધારવી ઘટે છે.

જમાનો કેળવણીનો છે. અંગ્રેજી કેળવણીનો પ્રચાર થઈ રહ્યો છે તે સાથે તેમાં રહેલ દોષોનો પણ પ્રચાર થઈ રહ્યો છે તે ભૂલવું નોંધવું નથી. જૈનત્વનો લોપ થતો અટકાવવાને આ કેળવણી વ-તે ઓછે જવાબદાર રહેશે. આપણી જૈન જનતાં સુવિચારક હોય, જૈનત્વ મય હોય, આચાર-વિચાર અને ક્રિયા કાન્ડમાં ધર્મ ચુસ્ત હોય, તો રહેજે જૈનેતરે આપણા તરફ આકર્ષાય, વળી અંગ્રેજી કેળવણીના પ્રચાર સાથે વિચારકતાં વધતી જાય છે. જો કેળવાયેલાઓને ધર્મના ગુઢ રહસ્યો પશ્ચતિસર સમજાવવામાં આવે, સમજાવટ ભરેલી પશ્ચતિએ વૃત-નિયમનો શીખવવામાં આવે, તો રહેજે તેઓ ધર્મ ચુસ્ત થાય, આચાર વિચારમાં દ્રઢ થાય. સમજ્યા વિનાનો સ્વિકાર પ્રાયઃ કરીને લાંબો સમય ટકતો નથી, તેમાં ન્યુનતા રહેવાનો સંભવ છે. કેટલીક વખત પતીત પણ થવાનો ભય રહે છે. સમજ્યા વિના, ગળે ઉતર્યા વિના ન સ્વિકારવું એ અંગ્રેજી કેળવણીથી આવેલ દોષ છે. તે દોષ જરૂરી છે કે ખીનજરૂરી તે મતભેદનો પ્રશ્ન ભડે હોય પણ તેમાં વિચારકતાને અવકાશ છેજ. તેમ સમજાવટથી કાર્ય લેવામાં આવે તો લાલા લાલની દ્રષ્ટિએ તેમાં ઘણાજ લાભ છે. હાલની કેળવણી પામેલા યુવાનોને આમ પશ્ચતિસર તત્વોનું જ્ઞાન આપવામાં આવે અને તેવા ઉપદેશકો અગર શિક્ષકો તૈયાર થાય તો આ

જમાનામાં પણ સાચા જૈનત્વનો ભાસ કરાવી શકાય. એવાજ ઉપદેશકોની આ જમાનાને મોટી જરૂર છે એમ શ્રી વીરચંદ્ર રાઘવજી જેવાઓએ અમેરીકા અને યુરોપમાં ફરી જૈનત્વનો દિગ્ વિજય કરી આપણને સમજાવ્યું છે, આથી પણ ધાર્મિક કેળવણીની પ્રથામાં પુનઃ રચના થવી ઘટે છે.

જૈનત્વનો વિજય હસ્તગત કરવાને પ્રથમ તો જૈન સમાજના પૂજ્ય આચાર્યો, વિદ્વાન મનિરાજો, સમાજ નેતાઓ, અને કેળવણીના પ્રખર હિમાયતીઓએ પોતાની કેળવણીની એક પરિષદ બોલાવી વ્યવહારિક અને ધાર્મિક ઉભય કેળવણીનો જૈન સમાજને લગતો ફડચો કરી નાખવો જોઈએ. આ પરિષદ યુનીવર્સિટીની માફક એક સેનેટ નિમે જે મારફત વ્યવહારિક અને ધાર્મિક કેળવણી વિચારી તેનો પ્રચાર કરવો. જૈનો પાસે પોતાની પ્રાથમિક શાળાઓ, મિડલસ્કુલો હાઈ સ્કુલો અને પાઠશાળાઓ છે અને ધારે તો જૈન સમાજ પોતાની યુનીવર્સિટી પણ ઉભી કરી શકે છે. માત્ર સંગઠનનાજ અભાવે લાખો અને કરોડોનો ખર્ચ થવા છતાં જોઈએ તેવા ફળ નિષ્ફળી શકાતાં નથી. એ શોચનીય સ્થિતિમાંથી ઉગરવા ઉપરના સંગઠનની પ્રથમ જરૂરીયાત છે. તે છતાં કમ્ભાએ એ સંગઠન ન થઈ શકે ત્યાં સુધી પ્રત્યેક શહેરના આગેવાનોએ મળી ધાર્મિક કેળવણીનો પ્રશ્ન તો ઉકેલી નાખવોજ જોઈએ, અને બધીજ પાઠશાળાઓ

એમ પ્રદ્વિતિસર શરૂ કરાવવી જોઈએ. તોજ ભાવી જનતાને યોગ્ય માર્ગે દોરી શકાશે.

આ ફરિયાદો લાવવાને એક મુશ્કેલી યોગ્ય શિક્ષકોની છે. ઘણા સ્થળે એવી ફરીયાદ છે કે ગમે તેટલો પગાર આપવા છતાં યોગ્ય શિક્ષકો મલતાં નથી તેમ કેટલાક શિક્ષકોની પણ ફરીયાદ છે કે જ્યાંસુધી ઉદર પોષણ અર્થે ચાલુ જમાનાની જરૂરીયાત મુજબ યોગ્ય પગાર ન મળે ત્યાંસુધી પ્રાણ રેડીને અભ્યાસ ક્યાંથી કરાવી શકાય ? આથી બંને પરિસ્થિતિ સુધારવી ઘટે છે. શિક્ષકોએ એમ સમજવું જોઈએ કે ભાવી યુવાનોની ધાર્મિક અને નૈતિક સુધારણાની મહાન જોખમદારી પોતાના શીર છે તેથી માત્ર પગાર તરફ નજર ન કરતાં ભાવી જીવનની ખાતર પોતાની ફરજો અદા કરવામાં સદા સાવધાન રહેવું જોઈએ, અને પાઠશાળાના સંચાલકોએ માત્ર આઠ કે દશ રૂપિયાનો એકાદ પગારદાર માણસ 'જોલો પોપટ સીતારામ' વાળું શિક્ષણ આપી જાય, જેનામાં ચારિત્રનું નામ નિશાને ન મળે, તેવા શિક્ષકો યોજતા પૂર્વે વિચાર કરવો ઘટે અને યોગ્ય લાયકાતવાળા શિક્ષકોને તેમની લાયકાત મુજબ યોગ્ય વેતન આપી તેમને ઉત્સાહીત કરવા ઘટે.

અને આવીજ કન્યા પાઠશાળાઓની પણ સ્થિતિ છે. આજે ઘણા સ્થળે મહિલાવિદ્યાલયો-વિધવાશ્રમો-શ્રાવિકાશ્રમો

અને પાઠશાળાઓ ખોલાય છે પણ ઉપરનાજ કારણે તે વર્ગમાં પણ પ્રગતિ નથી તે સ્થિતિ સુધારવાને પણ પ્રયત્નો કરવા જોઈએ, અને એ રીતે શ્રીકેળવણીનો પણ ફરજી લાવવો જોઈએ.

આ રીતે જો જૈન સમાજ એકત્ર મલી પોતાની કેળવણીનો ફરજી લાવે તો જૈનોદય હસ્તગતજ છે.

સુરતમાં પણ સ્થળે સ્થળે આવી પાઠશાળાઓ છે. તેનું વિગતપત્ર લગતવાર નિચે આપ્યું છે. સુરતની દરેક પાઠશાળાના સંચાલકો સાથે મળી ખુબ વિચારપૂર્વક ધાર્મિક કેળવણીનું બંધારણ ઘડે તો ટુંક સમયમાંજ ધાર્મિક કેળવણી સર્વાંગ સુંદર બનાવી, લાવી પ્રજાનો ઉદ્ધાર કરી, તેમના અનેકશઃ આશિર્વાદ પામી શકે. શાસનદેવ, સૌને સન્મતિ અર્પો ! અસ્તુ.

વડાચૌટા

(૧)

વડાચૌટા જૈન વિદ્યાશાળા,

ધાર્મિક કેલવણીની આવશ્યકતા સિદ્ધ થતાં ઉપરોક્ત પાઠશાળા પ્રથમજ સુરતમાં સ્થપાઈ. આ પાઠશાળા જુનામાં જુની છે. વડાચૌટાના પંચાયત ખાતાના મકાનમાંજ આ પાઠશાળા ચલાવવામાં આવે છે. આ પાઠશાળા છોકરાઓ માટેજ ફોઈ હાલમાં ૩૭ છોકરાઓ તેનો લાભ લે છે.

પાઠશાળાને અંગે એક નાનકડી લાયબ્રેરી પણ છે. અભ્યાસમાં પંચ પ્રતિક્રમણ અને મોટા અતિચાર ચાલે છે. પાઠશાળાનો નિભાવ લોન લીધી છે તેમાંથી થાય છે. નિયમિત હાજરી માટે છોકરાઓને પાઈ પાઈ ઈનામ આપવામાં આવે છે. પાઠશાળાનો સમય સવારમાં નવથી સાડા દશનો રાખવામાં આવેલ છે. આ સંસ્થાનો વહીવટ તેના મેનેજીંગ ટ્રસ્ટીઓ કરે છે. મુખ્ય વહીવટદાર તરિકે રા. મગનલાલ પુરૂષોત્તમદાસ ખઠામી (વકીલ) કરે છે. બધી પાઠશાળાઓને જરૂર છે તેમ શિક્ષણક્રમ ગોઠવવાની જરૂર છે. શિક્ષક તરિકે માસ્તર ખીમચંદ મજલાલ કામ કરે છે.

ગોપીપુરા.

(૨)

શ્રી મોહનલાલજી જૈન પાઠશાળા

આ સંસ્થા પ્રાતઃસ્મરણીય મોહનલાલજી મહારાજ સાહેબના સ્મારકરૂપે બાણીતા શેઠ નંગીનચંદ કપુરચંદ તરફથી સ્થપાઈ છે. આ પાઠશાળા શ્રી મોહનલાલજી જ્ઞાનભંડારના મકાનમાંજ ચલાવવામાં આવે છે. તેના ખર્ચ પણ શેઠ નંગીનચંદ કપુરચંદ તરફથી નલાવવામાં આવે છે. હાલમાં ૨૫ વિદ્યાર્થીઓ આ સંસ્થાનો લાભ લે છે. પાઠશાળાનો સમય ૭ થી ૮ રાખવામાં આવેલ છે. વિદ્યાર્થીઓને નવકાર મંત્રથી જીવ વિચાર નવ તત્વઆદિ શિખવવામાં આવે છે.

દર મહિને ઇનામ પણ આપવામાં આવે છે. અન્ય સંસ્થાઓની પેઠે અત્રે અભ્યાસક્રમ ગોઠવવાની જરૂર છે. વહીવટદારો તરીકે શેઠ ફકીરચંદ નગીનચંદ ઝવેરી તથા શેઠ ચુનીલાલ ગુલાબચંદ દાલીયા છે. શિક્ષક તરીકે માસ્તર ગોરધનદાસ ગીરધરલાલ કામ કરે છે.

શેઠ ભુરાભાઈ નવલચંદ જૈન પાઠશાળા

(૩)

આ પાઠશાળા સંવત ૧૯૮૦ માં સ્થપાઈ છે. તેનો ખર્ચ શેઠ ભુરાભાઈ પોતેજ આપે છે. ૨૫ વિદ્યાર્થીઓ આ સંસ્થાનો લાભ લઈ રહ્યા છે. નવકાર મંત્રથી નવ સ્મરણ આદી ભણાવવામાં આવે છે. ઇનામ પણ તેમનાજ તરફથી અપાય છે. પાઠશાળા માટે સ્વતંત્ર મકાન નથી. સમય રાતના ૭ા થી ૮ા રાખવામાં આવેલ છે. આ પાઠશાળાનો વહીવટ પણ તેઓ પોતેજ કરે છે. અન્ય સંસ્થાઓની માફક અભ્યાસક્રમ અને લાયબ્રેરીની તુલિઓથી આ સંસ્થા પણ વંચીત નથી. શિક્ષક તરીકે માસ્તર ગોરધનદાસ ગીરધરલાલ કામ કરે છે.

છાપરીયા શેરી

(૪)

જૈન પાઠશાળા

આ સંસ્થાની સ્થાપના સંવત ૧૯૮૨ના બાહરવા શુદ્ધ પાંચમના રોજ થયેલ છે. આ સંસ્થા શેઠ નગીનભાઈ

જેચંદ્રભાઈ જરીવાલાએ શરૂ કરાવી છે અને પોતાનાજ ખર્ચે તે ચલાવે છે. સંસ્થાનો વહીવટ પણ પોતેજ કરે છે. આ પાઠશાળાનો લાભ છોકરા અને છોકરીઓ જુદા જુદા ટાઈમે દેયે છે. બન્નેની સંખ્યા ૨૫+૨૫ મળી ૫૦ થાય છે. અભ્યાસમાં પંચ પ્રતિક્રમણ તથા નવ તત્ત્વ ચાલે છે. ઇનામ પણ અપાય છે. સંસ્થાને લાયબ્રેરી તથા અભ્યાસક્રમની જરૂર છે. શિક્ષક તરીકે માસ્તર ગોર્વીંદજી કસ્તુરચંદ ચલાવે છે.

સમરામપુરા

(૫)

શ્રી સિદ્ધિ વિજય જૈન પાઠશાળા.

આ પાઠશાળા સમરામપુરા સંઘ તરફથી સ્થપાઈ છે. તેની વ્યવસ્થા કરવાને એક કમિટી નિમવામાં આવી છે. તેના મુખ્ય વહીવટદાર શેઠ ઉમેદચંદ ખીમચંદ છે. આ સંસ્થાનો લાભ જુદા જુદા સમયે છોકરાઓ, છોકરીઓ તથા ઝૈરાઓ દેયે છે. છોકરાની સંખ્યા ૩૦-છોકરીઓની સંખ્યા ૨૦ તથા ઝૈરાઓની સંખ્યા ૧૫ની છે. અભ્યાસમાં નવકાર મંત્રથી-નવસ્મરણ-જીવવિચાર-નવતત્ત્વ-મોટી સંઘયણી લાસ્ય સહીત ચાલે છે. આ સંસ્થામાં ઇનામ અપાય છે. લાયબ્રેરી તથા અભ્યાસક્રમની જરૂર છે. સંઘે કરેલા ફન્ડ-માંથી આ સંસ્થા ચલાવવામાં આવે છે. શાળાનો ટાઈમ

સવારમાં ૮ થી ૯ બપોરના ૧ થી ૨ અને સાંજના ૭ થી ૮ એમ રાખવામાં આવેલ છે. માસ્તર તરીકે શાહ નાનચંદ કસ્તુરચંદ ચલાવે છે.

નવાપુરા

(૬)

શ્રી નવાપુરા જૈન પાઠશાળા

આ સંસ્થા નવાપુરા સંઘ તરફથી સ્થપાઈ છે અને સંઘે કરેલા ફન્ડમાંથી આ સંસ્થા નભાવવામાં આવે છે. તેના મુખ્ય વહીવટદાર શાહ મગનલાલ રચુછોડદાસ તથા શાહ મગનલાલ દેવચંદ ચલાવે છે. આ પાઠશાળાને લાલ છોકરા-છોકરીઓ તથા બૈરા લેયે છે. અભ્યાસમાં નવસ્મરણ આદિ શિખવવામાં આવે છે. ઈનામ અપાય છે. છોકરા માટે રાતના ૬૫ થી ૮, છોકરીઓ માટે બપોરના ૧ થી ૪ રાખવામાં આવેલ છે ને સાથે બૈરા પણ અભ્યાસ કરે છે. છોકરાના શિક્ષક તરીકે માસ્તર જગજીવન કસ્તુરચંદ કામ કરે છે. છોકરીઓ તથા બૈરામાં શિક્ષિકા તરીકે બાઈ કમલાબાઈ કામ કરે છે. આ સંસ્થાને અભ્યાસક્રમ ગોઠવવાની જરૂર છે. એકંદર સંખ્યા ૫૦ ની છે.

પ્રકરણ ૫ મું (સ્ત્રી કેળવણી)

શ્રી જૈન વનિતા વિશ્રામ-સુરત.

સ્થાપના. પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજશ્રી વિજય વલ્લભસૂરિજીના

સદુપદેશથી સંવત ૧૯૭૧માં

પ્રમુખ. ફકીરચંદ નગીનચંદ ઝવેરી.

ટ્રેઝરર. શેઠ હરીચંદ વીરચંદ.

સેક્રેટરી. ઝવેરી ખીમચંદ કલ્યાણચંદ

,, ઝવેરી કેશરીચંદ હીરાચંદ

વિસમી સદીના કર્તવ્ય યુગમાં કેઈપણ પ્રભ હાથ
લેડીને યેસી રહે તો આવેલ પ્રવાહ ચાલ્યો જતાં તે પ્રભ
હાથ ધસતીજ યેસી રહે, અને ભાવી વિસમ બને. આથીજ
સુરતની જૈન પ્રભએ કેળવણી ક્ષેત્રમાં એક પછી એક
સંસ્થાઓ ઉભી કરી અને સમાજને યોગ્ય માર્ગે વાળી.

છતાં સારીય જૈન પ્રભ એક વેપારી પ્રભ છે.
વ્યાપાર મનુષ્યને બુદ્ધિમત્તા, ધૈર્ય, સહનશીલતા, ગંભીરતા
અને ડહાપણના પાઠો શીખવે છે અને તે જૈન પ્રભ
શીખેલીજ છે, છતાં ડાહી ગણાતી જૈન પ્રભ એક દીશાએ
પોતાનું ડહાપણ ભૂલી છે, અને તે ભૂલને પરિણામે જૈન
પ્રભને ઘણું ઘણું સહન કરવું પડ્યું છે, અને તે સ્ત્રી
કેળવણી.

આજે જૈન સમાજનું આંતરપટ ઉકેલતાં જણાય છે કે સ્ત્રી વર્ગ જે પ્રજાનો ઘડનાર-સર્જનહાર છે, તે આજે લયંકર અજ્ઞાનતામાં સબડે છે, તેથી જૈન પ્રજા વિસમી સદીમાં નહિ પણ યોગણીશમી સદીમાં છે. એ જૈનેતરોના આસેપો આ કાર્ય પરત્વે સત્યથી વેગળા નથી. સ્ત્રી વર્ગની કેવળ અજ્ઞાનતાથીજ પ્રજા અધોગતિના મુખ તરફ દોરાઈ રહી છે કારણ જૈન પ્રજા લૂલી ગઈ છે કે જેના હાથમાં પારણ્યની દોરી છે તેનાજ હાથમાં સમાજની ઉન્નતિની દોરી છે.

આથી આ વર્ગમાં અંધશ્રદ્ધા પેસવા પામી છે. આજે બાળ અને વૃદ્ધ લગ્નને લોગ થઈ પડેલી બાળાઓ, તેને અંગે થયેલાં તેમના કટુ સંસારો, તેના કૃળ રૂપ પરાણે મળતું વૈધવ્ય, વૈધવ્યના કારણે ગરીબડી ગાયશી બાળાઓના આર્તનાદો, પરિણામે થતાં અત્યાચારો અને અનાચારો, અને બાળ છુવોની હિંસા આ સૌ અજ્ઞાનતાનાજ કટુ ફળો છે એમ કયો વિચારક નથી સ્વિકારતો ?

સમાજને આજે વસ્તુપાળ અને તેજપાળ, બામાશાહ અને જગદુશા, હેમ અને હીર, યશ અને આનંદના દર્શનની ખોટ પડી છે. તે સ્ત્રી કેળવણી પ્રત્યે રખાતી બેઠરકારી અને અવગણનાનું કૃળ છે એમ કયો મનુષ્ય નથી સ્વિકારતો ?

સ્રી એ પુરૂષોત્તમ ડાબુ અંગ છે. સારાય વિશ્વના ડોક્ટરોનો અનુભવ છે કે ડાબુ અંગજ શરીરનો ઉત્તમ ભાગ છે. તેજ અંગ પ્રત્યે બેદરકાર બની કયો મનુષ્ય આરોગ્યની આશા રાખી શકે? તેમજ જૈન સમાજનું અંગ પણ સડેલું છે. ત્યારે અથાગ પરિશ્રમે છતાં ઉન્નતિ કે અબ્યુઝની આશા રાખવી એ આકાશકુસુમવત્ છે એમ કેાણુ નહિ સ્વિકારે?

સ્રીઓજ રત્નોની ખાણ છે, સ્રીઓજ ઉન્નતિનું મુળ છે, સ્રીઓજ સમાજની સર્જનહાર છે, એમ માનવા છતાં તેમની કેળવણી પ્રત્યે રખાતી અવગણનાજ આપણી અવનતીનો શ્રાપ છે એમ કેાના મુખમાંથી શબ્દો નહિ ઝરે?

સ્રીઓ સુલયા કે ચંદનખાલા, મણોરમા કે મલયા સુંદરી, સીતા કે દ્રૌપદીના અવતારો છે, આર્યત્વની સાચી પ્રતિમાઓ છે, આદર્શ સતીત્વની પૂજારણો છે, ઉત્કર્ષના ઉચ્ચ શિખરે દોરનારી માતાઓ છે, તે બાણવા છતાં તે વર્જને અજ્ઞાન રાખવામાં આવે તો તે જૈન સમાજ મ્હોટામાં મ્હોટું પાપ ંહોરે છે, એમ વિના વિલંબે કહી શકાય.

એ તો ખચીતજ માનવું કે સ્રીઓને કેળવણી આપવાથી તેઓ કર્તવ્ય જાણે નથી થતી, શિથિલાચારી કે સ્વછંદી નથી બનતી, બેદલી મૃત્યુને નથી પામતી કે બેદલી

રાંડતી પણ નથી, ઉદ્દટુ કેળવાયેલ અને ગુણીયલ સ્ત્રી તો ઘરનો શણગાર છે, તેની પાસેથી ગૃહજીવીનો પોતાના સુખદુઃખમાં આશ્વાસન પામી શકે છે, તેના અસ્થિત્વથીજ ગૃહ શોભાને પામે છે, એજ ગૃહની રાજા છે, એજ ભાવી જીવોની હપદેષ્ટા અને માતા છે, તેનેજ પોતાની ફરજોનો વધુમાં વધુ ખ્યાલ હોય છે અને એવી કેળવાયેલ અને ગુણીયલ સ્ત્રીઓ સમાજમાં ઘેરેઘેર જન્મશે ત્યારેજ ભગૃતિનો ગળહળતો સુરોદ્ધય થશે.

આથીજ સ્ત્રીઓ જેનાપર ગૃહજીવનની સંપૂર્ણ જોખમદારી છે તેને જ્ઞાની બનાવવાની આ જમાનાને મોટામાં મોટી જરૂર છે. આ જરૂરીયાત સમજીનેજ સુરતી જૈન પ્રજાએ પોતાના આંગણે,

‘શ્રી જૈન વનીતા વિશ્રામ’ નામની સંસ્થા ઉભી કરી છે. સુરતને આંગણે આ સંસ્થાને સ્થપાયા, લગભગ બાર વર્ષ થયા છે. એટલે સંવત ૧૯૭૧માં મહા વદ પાંચમના રોજ પુજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજય વલ્લભસૂરિશ્વરજી મહારાજ સાહેબના સદુપદેશથી આ સંસ્થા અસ્થિત્વમાં આવી છે.

સંસ્થાનો ઉદ્દેશ.

જૈન બાળાઓને ધાર્મિક-નૈતિક-વ્યવહારિક અને ઔદ્યોગિક શિક્ષણ આપી સ્ત્રી સમાજમાં સંસ્કારો રેડવાનો

આ સંસ્થાનો ઉદ્દેશ છે. જૈન બાળાઓ સાદુ અને પવિત્ર જીવન ગાળતાં શીખે, ધર્મ અને નીતિનું ઉચ્ચ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે, તેમનું આધ્યાત્મિક અને વ્યવહારિક જીવન ઉચ્ચ બનાવે, એજ આ સંસ્થાનું ધ્યેય છે.

આ સંસ્થામાં દરેક બાળાને પાંચ વાગે ઉઠી પંચ પરમેષ્ઠીનું સ્મરણ કરી પ્રતિક્રમણ કરવાનું હોય છે. પ્રભુ-દર્શન-પ્રતિક્રમણ અને ધાર્મિક શિક્ષણ ફરજિયાત છે.

ગામડાઓ જ્યાં ધાર્મિક અને વ્યવહારિક કેળવણીના સાધનો નથી તેવા સ્થળની બાળાઓને તેમના ખર્ચે આ સંસ્થામાં દાખલ કરવામાં આવે છે, ઉપરાંત પોતાના ખર્ચે ન રહી શકનાર સામાન્ય સ્થિતિની બાળાઓને આશ્રમના ખર્ચે દાખલ કરવામાં આવે છે. તેમને શિક્ષણના તમામ સાધનો પુરા પાડવામાં આવે છે. શ્રીમન્ત અને ગરીબ બન્ને આ સંસ્થાનો લાભ લે છે, બાળાઓને ઉત્તમ ગૃહિણીઓ બનાવવા ધાર્મિક અને વ્યવહારિક બન્ને કેળવણી આ સંસ્થામાં આપવામાં આવે છે. વ્યવહારિક કેળવણી મહીલા વિદ્યાલય દ્વારા આપવામાં આવે છે. ગુજરાતની જૈન સમાજમાં આ એકજ સ્ત્રી કેળવણીની સંસ્થા છે. કેળવણીના આદર્શ મુજબ સમયાનુકૂલ અન્ય સંસ્થાઓની પેઠે અત્રે પણ કેટલીક ત્રુટિઓ છે પણ તે સહાય, સદસાવથી દૂર કરી શકાય તેમ છે.

આદર્શ કેળવણી-સી કેળવણી કેવી હોવી જોઈએ
જોતો પ્રખર કેળવણીકારોના વિષય છે છતાં સી કેળવણી
જેવી હોય જેથી નીચેની આશાઓ ફળીભૂત થાય.

‘ The virtue dwell in her heart,
The modesty play on her brow,
The sweetness flow from her lips,
That the industry occupy her hand. ’

કારણ કે

‘ Knowledge and virtue, truth and grace,
These are the robes of richest dress. ’

આવી સી કેળવણી પ્રાપ્ત કરવાને શું કરવું યોગ્ય
છે તેતો દરેક સી સંસ્થાએ વિચારવું જોઈએ. આ
પ્રગતિમાન જમાનામાં ઉત્તમ ગૃહિણી થવાને કેટકેટલું
આવશ્યક છે તે વિચારવું જ ઘટે. આથી દરેક સીમાં:—

(૧) માતૃભાષામાં સારી રીતે વાંચી લખી શકે તેટલું
શબ્દજ્ઞાન તો હોવું જોઈએ.

(૨) મોજ્યેષુ માતા હોવાથી સુંદર રસોઈની કુશળતા
હોવી જોઈએ.

(૩) ગૃહ આંગણું સુંદર અને સુશોભીત રાખવાની
કળા હોવી જોઈએ.

(૪) ગૃહવ્યવસ્થા ઉત્તમોત્તમ રાખવાનું વ્યવહારિક
જ્ઞાન હોવું જોઈએ.

(૫) ગૃહની તમામ જોખમદારી તેના શીર હોવાથી ગૃહવ્યવસ્થામાં સરસામાનની ગોઠવણી-સ્વહસ્તે કપડા સીવવાની કળા-સાદાર્થ અને સુઘડતા રાખતાં, સંજોગાનુસાર કરકસર કરતાં, ઘરમાં વસતા સર્વે ન્હાના મોટા માટે સેવા ભાવના, અને જીવન સુખમય વિતાવવાનું સામાન્ય જ્ઞાન હોવું જોઈએ.

(૬) દૃઢ્યની પવિત્રતાથી જ્ઞાનની પવિત્રતાની આવશ્યકતા છે, આથી પોતાની પ્રતિષ્ઠાને શોભે તેવા સ્વચ્છ, સુંદર અને સાદા કપડાં પહેરતાં શીખવું જોઈએ અને મર્યાદાહીન, વિવેકહીન, પતિના ગમે તેવા સંજોગો હોય છતાં મુલામત વચ્ચે પહેરવાની ભાવનાનો સદંતર નાશ થવો જોઈએ.

(૭) ઘરમાં માંદગીના પ્રસંગો આવવાનો હંમેશા સંભવ છે. તે સમયે સ્ત્રી પોતાની હાજરીથી અડધા દુઃખો દૂર કરાવી શકે છે, તેવા માયાળુ સ્વભાવ સાથે ગૃહ વૈદ્યાનું સામાન્ય જ્ઞાન હોવું જોઈએ.

(૮) સંગીત એ તો જગતમાં અત્યુત્તમ ભેટ છે. સંગીતથી ઘરમાં અનેરી મધુરતા વ્યાપે છે. શોક, ચિન્તા, અને વ્યથતાનો તેથી નાશ થાય છે આથી સ્ત્રીના કંઠમાં સ્વાભાવિક કેમળતાં અને માધુર્ય હોવાથી સંગીતની તાલીમ પણ હોવી જોઈએ.

(૯) સ્ત્રીઓના હાથ એનો ઉત્તમ કળાના નમુના છે. સ્ત્રી એટલેજ કળાની દેવી, આથી ગૃહવ્યવસ્થાના પ્રત્યેક કાર્યમાં કળા હોવી જોઈએ. સાથે ઉત્તમ ભરત શૃંગાર અને સીવણ હોવું જોઈએ.

(૧૦) વ્યવહારિક કેળવણી સાથે હૃદયની પવિત્રતા કેળવવા અને જીવનને તેના ઉચ્ચ માગે લઈ જવા, માનુષી જીવનની સાર્થકતા કરવા, ધર્મ અને નિતિનું જ્ઞાન હોવું જોઈએ.

આતો સામાન્ય રૂપરેખા છે પણ આવું ઘણું ઘણું પ્રત્યેક સ્ત્રી સંસ્થામાં નિયમો રૂપે હોવું જોઈએ. જો કે તે દિશામાં કેટલુંક કાર્ય થાય છે તે અવશ્ય પ્રશંસાને પાત્ર છે છતાં જૈન સમાજની ભાવી પુનઃ રચના માટે જેટલું આવશ્યક છે તેટલું તો કર્યેજ છુટકો. આથી આ સંસ્થાના ઉત્સાહી કાર્યવાહકો તે કરવાને નહિ ચુકે એમ ઈચ્છુ છું. આથી સારીય જૈન સમાજને સ્ત્રી કેળવણીના નામે હું વિજ્ઞપ્તિ કરું છું કે સમસ્ત ગુજરાતમાં સ્ત્રી કેળવણીની આ એકજ આપણી સંસ્થા છે તેને આદર્શ પહેંચાડવાને સૌ યથાશક્તિ કાળો આપે કે જેથી સમસ્ત મહા ગુજરાતના જૈનોનું આ સંસ્થા ગૌરવ સ્થાન બને.

પ્રથમ આ સંસ્થાનો વહીવટ સ્ત્રી વ્યવસ્થાપિકા મારફત થતા, પણ ગં. સ્વરૂપ રક્ષમણીબાઈના અવસાન પછી

બાણીતા જૈન આગેવાનોની એક નવી વ્યવસ્થાપક કમિટી નિર્મવામાં આવી છે. આ સંસ્થાનું આજ સુધીનું જીવન એ રક્ષમણીબાઈને આભારી છે. તેઓ ઘણા ઉત્સાહથી આ સંસ્થાની સેવા બજાવતાં. આ સંસ્થા તેમનું પુણ્ય સ્મરણ છે. શાન્તી હો એ સદગતના આત્માને !

આ સંસ્થાના મુખ્ય કાર્યવાહકોમાં

શેઠ ફકીરચંદ નગીનચંદ ઝવેરી (પ્રમુખ)

શેઠ દલીચંદ વીરચંદ (ટ્રેઝરર)

ઝવેરી ખીમચંદ કલ્યાણચંદ (સેક્રેટરી)

ઝવેરી કેશરીચંદ હીરાચંદ

સૌ ઉત્સાહથી સેવા અર્પે છે. પણ તેમના ઉત્સાહને પૂર્ણ વેગ આપવાજૈન સમાજ પૂર્ણ ફાળો આપે એજ મહેસૂલ.

વડાચૌદા. (પંડોળીપોળ)

(૨)

ઝવેરી બાલુભાઈ અમરચંદ જૈન કન્યાશાળા

આ સંસ્થાની સ્થાપના સવત ૧૯૮૧ ના કાર્તિક સુદી પાંચમે થઈ. તેમાં કન્યાઓજ શિક્ષણ લે છે. હાલમાં ૫૭ કન્યાઓ આ સંસ્થાનો લાભ લઈ રહી છે. નવકાર મંત્રથી કર્મગ્રન્થ સુધીનો અભ્યાસ ચાલે છે. કેટલીક બાળાઓ ચોથા કર્મગ્રન્થમાં પણ છે. આ પાઠશાળામાં કોઈ સારી શિક્ષિકા બાઈ સખી બપોરના ઐરાઓને લણાવવામાં આવે

તો વડાચૌટાના લત્તામાં આ સુંદર સંસ્થા થઈ પડે. આશા છે કે આ સંસ્થાના કાર્યવાહકો આ બાબત પોતાની ઉદાર વૃત્તિ દાખવશે. શાળાને સારી લાયબ્રેરી તથા શિક્ષણક્રમ જરૂરી છે. અભ્યાસનો સમય સવારના નવથી સાડાદશનો રાખવામાં આવેલ છે. મહુમ ઝવેરીના ધર્મ પત્ની બાઈ ઉમેદકોર આ સંસ્થાનો વહીવટ અને દેખરેખ રાખે છે. મકાન પણ તેમનું પોતાનું જ છે. અવાર નવાર તેમના તરફથી ધનામ પણ અપાય છે. શિક્ષક તરીકે માસ્તર ખીમચંદ વ્રજલાલ કામ કરે છે.

ગોપીપુરા (માલી ફળીઆ)

(૩)

જૈન તત્ત્વ બોધ પાઠશાળા

આ સંસ્થાની સ્થાપના પૂજ્ય આચાર્ય મહાદાજ શ્રી સાગરાનંદ સૂરિશ્વરજી મહારાજના સદુપદેશથી થઈ છે. નવલ બહેને પાઠશાળાના ઉપયોગ માટે પોતાનું મકાન આપ્યું હતું. પણ તે પાઠશાળાને યોગ્ય ન હોવાથી ગોપીપુરા જૈન સમાજે નવું મકાન બંધાવવા અને સંસ્થાનો ખર્ચ નિભાવવા એક ફન્ડ કર્યું જેમાંથી હાલ વ્યવસ્થા કરવામાં આવે છે. નવલ બહેન સાથે સ્થાનિક કાર્યવાહકોની એક કમીટી નીમાઈ છે જે આ સંસ્થાનો વહીવટ કરે છે. ગોપીપુરામાં ધાર્મિક સ્ત્રી કેળવણીની આ એક સારી સંસ્થા છે.

ગોપીપુરા.

(૪)

શ્રી જયકૌર જ્ઞાન ઉદ્યોગશાળા.

પૂજ્ય મોહનલાલજી મહારાજના સદુપદેશથી આ સંસ્થા અસ્થિત્વમાં આવી છે. શેઠ હીરાચંદ મોતીચંદ ઝવેરીએ પોતાની પત્નીના સ્મરણાર્થે રૂા. ૨૦૦૦૦) વીસ હજારની ઉમદા સખાવત કરી તથા સ્વતંત્ર મકાન અર્પી આ સંસ્થાની સ્થાપના કરી છે. જૈન સમાજે પણ આ સંસ્થા માટે યોગ્ય ક્ષણો આપ્યો છે. હાલમાં કુંદનલાલ હીરાચંદ મોતીચંદ આ સંસ્થાને વહીવટ કરે છે. આ સંસ્થાને ઉદ્દેશ સમાજના સ્ત્રી વર્ગમાં જ્ઞાન તેમજ ઉદ્યોગની કેળવણી પુરી પાડવાનો છે. જ્ઞાનની બાબતમાં તો આ સંસ્થા પોતાને ક્ષણો આપી રહી છે, તે પ્રશંસનીય છે. છતાં ઉદ્યોગની બાબતમાં આ સંસ્થા પાસે સાડાં કાયમી ફન્ડ હોવા છતાં કંઈ કાર્ય નથી થતું એમ જોવાય છે. ભરત ગુંથણ સીવણ આદી સ્ત્રી ઉદ્યોગોને પ્રચાર આ સંસ્થા મારફત ઘેરેઘેર થવો ઘટે. જૈન સમાજમાં ગૃહ ઉદ્યોગ ફરી સજીવન કરવા આ સંસ્થાના ઉત્સાહી કાર્યવાહકો સમાજના હિતાર્થે પૂર્ણ લક્ષ આપશે એમ આશા છે. અમારી તેમને એ માટે વિજ્ઞપ્તિ છે.

સાહિત્ય વિભાગ.

પ્રકરણ ૬ ડું.

જૈન સાહિત્ય અને સુરત.

સુખ અને દુઃખ, દિવસ અને રાત્રી, તડકો અને છાયડો, ઉન્નતિ અને અવનતી, ત્યાગ અને લોગ એ પરસ્પર વિરુદ્ધ દ્વન્દ્વોએ અનાદિથી જગતમાં પોતાનું ઘર કર્યું છે. કોઈ પણ દેશ-સમાજ કે વ્યક્તિ તેની છાયા તળેથી પસાર ન થઈ હોય એ શક્યજ નથી. એજ રીતે માનુષી પ્રત્યેક કૃતિને તડકો અને છાયડો જોવા પડે છે, પડ્યા છે. એ સમયનોજ પ્રભાવ છે. સમયે સમયે તેમાં પરિવર્તન થયા કરે છે, એથીજ એ સુષ્ટીક્રમ ગણાય છે. તેનેજ પરિવર્તનશીલતા કહેવાય છે. એ વિષયમાં ક્ષીટીથી કુંજર કે રાયથી રંક કોઈનો આગ્રહ કામ આવતો નથી. સૌને તેના પ્રભાવ નિચે દબાવુંજ પડે છે. એમજ આપણા જૈન સાહિત્યનો ઇતિહાસ છે.

જૈન સાહિત્ય પણ કુદરતના આ નિયમનને લોગ થઈ પડ્યું છે. હજુય લગભગ તે દશા લોગવે છે. ક્યાં સુધી લોગવશે તે જાની બાજુ. છેલ્લા બે ત્રણ સૈકાથી જૈન સાહિત્ય પેટીઓ અને પટારામાં સડ્યું, ભંડારોમાં ઉખાઈઓને લોગ થઈ પડ્યું. જૈન સમાજનું એ અણુમોલ ધન પાટણ-જેસલગીર

ખંભાત-લીંબડીઆદી શહેરોના ભંડારોમાં છીજી ભીન્ન થયું અને જેમ જેમ સમાજ તે પ્રત્યે બેઠરકાર બનતી ગઈ તેમ તેમ આ અખુટ અને અંતુટ સાહિત્યનો વિનાશ થવા લાગ્યો. એનુંજ નામ તડકો અને છાયડો, એજ પરિવર્તનશીલતા.

જૈન ધર્મ જગત્ ધર્મ હોઈ, સનાતન અને સત્ય ધર્મ હોઈ, જૈનોનું સાહિત્ય ધન સૌથી અધિક હતું અને છે. આજે પાટણ-જેસલમીર-ખંભાત અને લીંબડીના ભંડારો તેના પ્રમાણભુત છે. એ ભંડારો તપાસતાં જૈન સમાજને માલુમ પડ્યું કે જગત્માં એક પણ વિષય એવો નથી જે જૈનાચાર્યોથી ન લખાયો હોય, એક પણ વિષય એવો ન હોય જેના અનેક પુસ્તકો જૈન ભંડારોમાં ન હોય ! જૈન સમાજે સમયે સમયે પ્રખર વિદ્વાનો, સાહિત્ય-પ્રેમીઓ અને સાહિત્ય-સેવકો ઉત્પન્ન કર્યા છે. જૈનોએ સાહિત્ય માટે લાખો અને અખજોનો સદ્વ્યય કર્યો છે, અને એ સાહિત્ય સેવકોએ જૈન સાહિત્ય લક્ષ્મી અપરિમીત કરી છે. એ પૂર્વાચાર્યોએ લાવી જનતા માટે અનેક વિધ્ન પ્રયત્નો આદરી પોતાના જ્ઞાનનો વારસો સાહિત્યમાં અનેક ગ્રંથો વાટે આપતા ગયા છે. ૫૦૦ ગ્રંથોની રચના તો શ્રીમદ્ પૂર્વાચાર્ય ભગવાન ઉમા સ્વાતિજીએજ કરી છે. આચાર્ય મહારાજ શ્રી સિદ્ધસેન દિવાકર સૂરિજીએ જૈન સાહિત્યમાં યુગ પલટો લાવી તેને સમૃદ્ધ કર્યું. આચાર્ય મહારાજ શ્રી હરીભદ્ર

સૂરિજીએ ૧૪૪૪ ગ્રન્થોની રચના કરી, જૈન સાહિત્યને અખુટ કર્યું. આગમોના સ્પષ્ટ રહસ્યો તો શ્રીમાન ભદ્ર બાહુ સ્વામિએ જન સમાજને આપ્યા અને જૈનત્વને અમર કર્યું. કલ્પીકાલ સર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યે કુમારપાળ મહા-રાજાની દ્રવ્ય સહાયથી સાડા ત્રણ કરોડ શ્લોકોના પુસ્તકો રચી પાટણના ભંડારો સમૃદ્ધ કર્યા. શ્રીમાન યશોવિજયજી ઉપાધ્યાયે એકસો આઠ પુસ્તકો રચી જૈન સાહિત્યને અજ-સમર કર્યું. એવી એવી અનેક સાહિત્ય સેવા પૂર્વાચાર્યોએ અર્પી છે અને એ માર્ગે જૈનત્વનો વિજયધ્વજ ફરકાવ્યો છે. જૈનોની આ સમૃદ્ધ સાહિત્ય લક્ષ્મીએ પુરવાર કર્યું કે 'જૈન ધર્મ એ જગત્ ધર્મ છે! સાચ્ય જગત્ તેનો ગમે તેટલો લાભ લે તો પણ તે ખજાનો ઓછો થાય તેમ નથી. આજ જૈનત્વનો વિજય છે.

એ તો ઇતિહાસ પ્રસિદ્ધ છે કે આ ભારતવર્ષ પર અનેક લડાઈઓ થઈ, અનેક ધાર્મિક ઝગડાઓ થયાં. બૌદ્ધ અને જૈનોના ઝગડામાં કેટલુંય સાહિત્ય વિનાશ પામ્યું હિંદિ રાજાઓની અંદરોંદરની લડાઈઓએ કેટલુંય સાહિત્ય ધન ધુળ ભેળું કર્યું. મુસ્લીમ રાજાઓએ ભંડારોના ભંડારો પાણીમાં નાખ્યાં તે છતાં આજે પણ જૈન સાહિત્યનો ખજાનો કોઈપણ સમાજ કરતાં અધિકતર છે. એજ જૈન સાહિત્યની સમૃદ્ધિ વિષે સાક્ષીભુત છે.

પણ કાળચક્રના પંખામાં ફાળુ નથી સપડાયું ? કાળે કરી સાહિત્ય ધન ગુમાવતાં ગયાં. તે પ્રત્યેની અભિરૂચી ઘટતી ગઈ અને બેઢરકારી વધતી ગઈ. વધારામાં સમાજમાં અજ્ઞાનતા પ્રસરી. પરિણામે પોથીઓ અને પાનાને હાથ પણ ન અડકાડાય. ભંડારોના તો માત્ર દર્શનજ થાય. તેનો ઉપયોગ તો થાયજ નહિ એવી માન્યતા સમાજમાં ઘર કરી બેઠી. વૃદ્ધિ કરવાની તો બાબુએ રહી પણ હતું તેટલુંય સાચવવાની શક્તિ ન રહી. પરિણામે જૈનેતરોએ લાખોના ખર્ચે આપણું સાહિત્ય લઈ લીધું, સાચું કહીએ તો આપણે હુંટાળ્યું. પરિણામે જે સાહિત્ય જૈનાને વાંચવા ન મળતું તે ઇંગ્લેન્ડ અને જર્મની આદિ દેશોમાં પહોંચ્યું અને તેનું સંશોધન થવા લાગ્યું. સદ્ભાગ્ય માનીએ વા કમભાગ્ય પણ જૈનેતરોના હાથે આપણા સાહિત્યનો ઉદ્ધાર થયો એમ તો કહી શકાય.

‘જૈનધર્મ નાસ્તિક છે.’ ‘જૈનધર્મ ઇશ્વરત્વ માનતો નથી’ ‘જૈન ધર્મ બૌદ્ધ ધર્મની શાખા છે.’ ‘જૈન ધર્મ વેદમાંથી ઉતરી આવ્યો છે’ ઇત્યાદિ અનેક આક્ષેપોએ જૈન ધર્મને છેલ્લી સદીમાં વગોવી નાખ્યો. જો તે સમયે જૈનોમાં સાહિત્ય પ્રીતિ હોત, જૈનો સાહિત્ય-રસીક હોત, અને સાહિત્યનો સત્ય ઉપયોગ કર્યો હોત તો આ આક્ષેપો સાંભળવાનો સમય ન આવત. છતાં કેટલીક વખત ‘જે બને છે તે સારાજ માટે’

એ મુજબ આ આક્ષેપોએ જૈનોને જગાડ્યાં, જૈનોને સ્વ-
કર્તવ્યનું ભાન કરાવ્યું. જૈનોને જીવનના ઘોરી માર્ગે વાળ્યા.
એટલા માટે ઘડીભર તો તે આક્ષેપોને વધાવી લઈએ.

જ્યારે જૈન સમાજ જાગૃત થઈ ત્યારે સાહિત્ય અને
સાહિત્ય ભંડારોનો ઉધ્ધાર એક ઉત્તમ કર્તવ્ય ક્ષેત્ર જણાયું
અને કેટલાક સાહિત્ય સેવકો-પૂજ્ય આચાર્યો અને સુવિહીત
મુનિવરોએ આ દિશામાં યોગ્ય ધ્યાન આપવા માંડ્યું. ધીમે
ધીમે સાહિત્ય અને ભંડારોનો ઉધ્ધાર થવા લાગ્યો. જેના
પરિણામે આજે પાછું જગત્ જૈન સાહિત્યથી, જૈન ધર્મની
વિશાળતાથી, જગત્ વહ્નિલ જૈન સિધ્ધાન્તોથી, અને જૈન
ધર્મની મહત્તાથી જાણીતું થયું. યુરોપ આદિ પશ્ચિમના
પ્રદેશોમાં પણ જૈન ધર્મની ચથાતથ્યતા સ્વિકારાઈ. ત્યાંના
લોકો પણ જૈનત્વના પ્રશંસકો અને પૂજારીઓ બન્યા.
ત્યાંની યુનીવરસીટીઓના અભ્યાસક્રમમાં જૈન સાહિત્યને
સ્થાન મળ્યું, અને ભારતને પણ જૈન ધર્મની વિશાળતા
અને મહત્તાની ખાત્રો થઈ. ભારતની યુનીવરસીટીઓમાં પણ
જૈન સાહિત્ય દાખલ થયું, છતાં પણ જૈન સમાજે તે
દિશામાં ઘણું ઘણું કરવાનું છે તે ભૂલવું જોઈતું નથી.

આવું ઉત્તમ કર્તવ્ય ક્ષેત્ર મળે અને સુરતની શુરી
જૈન જનતા આંખો મીંચી બેસી રહે તે સંભવેજ કેમ ?
સુરતે પણ આ ક્ષેત્રમાં સાહિત્યના ઉધ્ધાર અર્થે ઝુકાવ્યું.

સુરતને યોગ્ય માર્ગદર્શક પણ મળ્યાં, જેમના સુપ્રયત્નોનેજ સુરતના જૈનોની ભયૂતિ આભારી છે. તે શ્રીમદ્ આચાર્ય શ્રી સાગરાનંદ સૂરિજી. તેઓશ્રીએ આગમોના ઉષ્મારનું પૂનિત કાર્ય આરંભ્યું. સાહિત્યના ઉષ્માર માટે અનેક વિધ પ્રયત્નો આજાર્યા. તેમની એ અનન્ય સાહિત્ય ભક્તિના શુભ ફળરૂપ આજે સુરતમાં શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ પુસ્તકોષ્ઠાર ફંડ અને ‘આગમોદય સમિતિ’ અસ્થિત્વમાં આવ્યાં, જેની કાર્ય-રેખા નીચે આપેલ છે, અને શાસન ભક્ત સુરતી જૈન જનતાએ પૂજ્ય આચાર્યશ્રીના સુપ્રયત્નોને વધાવી લીધા અને તે માગ પોતાને મળેલી લક્ષ્મીને યથાશક્તિ સદ્વ્યય કર્યો અને પોતાની શાસન ભક્તિનું દિગ્દર્શન કરાવ્યું.

આ ઉપરાંત પ્રાચીન સાહિત્યની રક્ષા અને ઉષ્માર અથ જૈન જનતા બાળ પ્રહારચારી સુપ્રભાવકુ સ્વ. આચાર્ય મહારાજશ્રી વિભવ કમલ સૂરિજીની પણ ઋણી છે. તેઓ શ્રીના સદુપદેશ અને જ્ઞાનવૃષ્ટી પ્રત્યેની અથાગ પ્રીતિથીજ ‘શ્રી વિભવ કમલ સુરિશ્વરજી પ્રાચિન હસ્ત લીખિત પુસ્તકોષ્ઠાર ફંડ’ સ્થપાયું.

આ ઉપરાંત પુસ્તકોષ્ઠારના પવિત્ર કાર્યમાં યથાશક્તિ સેવા અર્પવા અને જૈન સાહિત્યને પહાર લાવવા ‘શ્રી નગીનચંદ મંચુભાઈ સાહિત્ય ઉષ્માર ફંડ’ સ્થપાયું. આ ફંડ પણ પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી સાગરાનંદ સૂરિજીના સદુપદેશનેજ આભારી છે.

આમ સાહિત્યના ઉધ્ધારના પૂનિત કાર્યમાં સુરતમાં,

(૧) શ્રી દેવચંદ લાલભાઈ પુસ્તકોધ્ધાર ફન્ડ અને
આગમોદય સમિતિ.

(૨) શેઠ નગીનચંદ મંછુભાઈ જૈન સાહિત્યોધ્ધાર ફન્ડ.

(૩) શ્રી વિજયકમલસૂરિશ્વરજી પ્રાચીન હસ્ત લીખિત
પુસ્તકોધ્ધાર ફન્ડ અસ્થિતવમાં આવ્યાં છે.

આ ઉપરાંત ખાનગી ગૃહસ્થો અને ભંડારો તરફથી
પણ કેટલાક પુસ્તકો છપાયા છે અને હજુ પણ છપાય છે.

આ સૌ સંસ્થાઓએ સાહિત્યના ઉધ્ધારમાં સંગીન ફાળો
આપ્યો છે તેથી તો જૈન સમાજ સુવિદિત છે. આ સંસ્થા-
ઓએ શાસનને શોભાવ્યું છે. આથીજ સારીય જૈન સમાજ
ઉપરોક્ત મહાત્માઓ-સંસ્થાઓ-તેના સ્થાપકો અને
વહીવટદારોની ઋણી છે. હજુ પણ આ કાર્યને વધુ યશસ્વી
બનાવવાને આ સંસ્થાઓના વ્યવસ્થાપકો તનતોડ પ્રયત્નો
આદરશે એમ સમાજને ખાત્રી ભરી આશા છે.

સુરતમાં ઉપરની સંસ્થાઓ ઉપરાંત જ્ઞાન ભંડારો,
અને લાઈબ્રેરીઓ પણ છે. સૌ જૈન સાહિત્યના પ્રચાર અને
ઉધ્ધાર અર્થે યથાશક્તિ પ્રયત્નો કરી રહ્યા છે. તે અવશ્ય
ધન્યવાદને પાત્ર છે. સૌ સંસ્થાની વિગતવાર નોંધ નિચે
અપાઈ છે. સૌ પોતાના સુપ્રયાસો ચાલુ રાખે અને આ
કાર્યને સંપૂર્ણ સફળતાએ પહોંચાડે એજ મહેચ્છા.

પ્રકરણ ૭ મું.

સાહિત્ય-રક્ષા.

‘શ્રી વિજય કમલ સૂરિશ્વરજી પ્રાચિન હસ્તલીખિત
પુસ્તકોદ્ધાર ફન્ડ-સુરત.’

જે જૈન સાહિત્ય હાલ ભંડારોમાં જોવાય છે તે મુખ્યતઃ હસ્તલીખિત છે. તેમાંથી કેટલાય પુસ્તકો પ્રકાશીત થયા છે, થાય છે, અને થશે. છતાં શક્ય છે કેટલાક અમુલ્ય પ્રાચિન પુસ્તકો નષ્ટ થયા હોય-થતાં હોય. તેની રક્ષા કરવા એક ફન્ડની જરૂર હતી. તે ઉપરના ફન્ડે પુરી પાડી છે. આ ફન્ડનો ઉદ્દેશ નહિ છપાયેલા એવા જીર્ણ થતાં હસ્ત લીખિત પુસ્તકો નવેશર લખાવવાનો છે. આ ફન્ડ સ્વ. આચાર્ય વિજય કમલ સૂરિશ્વરજીના સદુપદેશથીજ અસ્થિત્વમાં આવ્યું છે. આ ફન્ડ તરફથી હાલ પચાશેક પુસ્તકો લખાયા છે. પુસ્તકોની પસંદગી માટે આ ફન્ડના સ્થાપન સમયે પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજશ્રી સાગરાનંદ સૂરિશ્વરજી તથા આચાર્ય મહારાજશ્રી વિજય કમલ સૂરિશ્વરજી તથા અન્ય સુવિહિત મૂનિરાજોની એક સમિતિ જેવું નિમવામાં આવ્યું છે. આ ફન્ડ તરફથી પુસ્તકો લખાવી તે શ્રી જૈન આનંદ પુસ્તકાલયમાં મુકવામાં આવે છે. આ

સંસ્થાનું ફંડ રૂ. ૨૫૦૦૦) આશરેનું છે. તેની વ્યવસ્થા કરવાનું સ્થાનિક ખાર ગૃહસ્થોની એક કમિટી નિમવામાં આવી છે. તેના સેક્રેટરીઓ તરિકે રા. જેયંદ દયાચંદ ઝવેરી તથા રા. ભાઈચંદ નગીનચંદ ઝવેરી ચલાવે છે. આ સંસ્થા સાહિત્ય રક્ષામાં સુંદર ફાળો આપશે એમ સૌને આશા છે.

સાહિત્ય પ્રકાશન સંસ્થાઓ

(૧)

શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ પુસ્તકોદ્યધાર ફંડ

તથા

આગમોદય સમિતિ.

સ્થાપના. સને ૧૯૦૬ માં પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી સાગરાનંદ સૂરિશ્વરજીના સદુપદેશથી પૂજ્ય વહીવટદાર રા. જીવણચંદ સાકરચંદ ઝવેરી.

સુરત એટલેજ દાનની જલવન્ત મૂર્તિ. સુરતી જૈનો લાખો કમાઈ શકે છે અને લાખો સુમાર્ગે વાપરી શકે છે. આ પ્રભમાં જન્મતાજ ઉદારતા વસી છે. સાક્ષર શીરોમણી આગમોદ્યધારક આચાર્ય શ્રી સાગરાનંદ સૂરિશ્વરજીએ આજ કારણે સુરતને ઉત્તમ કર્તવ્ય ક્ષેત્ર તરીકે પસંદ કર્યું અને તેઓશ્રીના સદુપદેશના અસ્ખલીત પ્રવાહથી સુરત જૈન-

સમાજે અનેક સમજોપયોગી શુભ કાર્યો કર્યાં છે. તેમાંય સાહિત્યોદ્યોગનું જે મહાભારત કામ કર્યું છે તેથી તો સુરત આજે સારાય સમાજનું પ્રીય સુરત થઈ પડ્યું છે. તે શુભ કાર્યોમાં 'શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ પુસ્તકોદ્યોગ ફન્ડ' અતિ મહત્વનું કાર્ય થયેલ છે. જે માટે સારીય જૈન સમાજ ગૌરવ લઈ શકે છે અને ગૌરવ લે તેવું સંગીન કાર્ય આ સંસ્થાએ કર્યું છે. એજ કારણે સારીય જૈન સમાજ ઉપ-રોક્ત મહાત્માની ઋણી છે.

આ ફન્ડનો એકજ ઉદ્દેશ છે અને તે 'જૈન સ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજક ધાર્મિક સાહિત્યની જેવું કે પ્રાકૃત-સંસ્કૃત-માગધી-ગુજરાતી-અને અંગ્રેજી વિગેરે ભાષામાં લખાયેલાં-વંચાયેલાં-પ્રાચીન પુસ્તકો-કાવ્યો-નિબંધો અને લેખો વિગેરેની જાળવણી-ખીલવણી અને અભીવૃદ્ધિ કરવી. આથી આ ઉદ્દેશાનુસાર આ ફન્ડે જે કાર્ય કર્યું છે તેની પ્રગતિ અને સંગીનતા જોતાં આ સંસ્થાએ જૈન સાહિત્યમાં યુગ-પલ્ટો કર્યો છે એમ વિના વિલંબે કહી શકાય.

આ ફન્ડનો ટુંક ઇતિહાસ પણ જણાવવો જરૂરી છે. મહુર્મ શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ ઝવેરીએ પોતાના વીલમાં રૂ. ૪૫૦૦૦) પીસ્તાલીસ હજારની ઉમદા રકમ જૈન સાહિત્યોદ્યોગ અર્થે વાપરવા જણાવેલું. પાછળથી તેમના સુપુત્ર શેઠ

શુભાચંદ હેવચંદ ઝવેરીએ પોતાના મહુમ પિતાની યાદ-ગીરીમાં રૂ. ૨૫૦૦૦) પચીસ હજારની રકમ ઉપરોક્ત રકમમાં ઉમેરી. આ બંને રકમને એકઠી કરી પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી સાગરાનંદ સૂરિશ્વરજીના સદ્ગુપદેશથી શેઠ શુભાચંદ હેવચંદ ઝવેરીની સંમતિથી તેમના પીતાશ્રીના સ્મરણાર્થે સને ૧૯૦૬માં 'શેઠ હેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોષ્ઠાર ફન્ડ' સ્થપાયું. એક સમિતિ નિમી તેનું ટ્રસ્ટડીડ કર્યું. આ રીતે આ સંસ્થા સુરતમાં અસ્થિતિ પામી શકી છે.

શુભ કાર્યો કોઈના અટકતા નથી, તેમ આ કાર્યમાં મહુમ શેઠ હેવચંદ લાલભાઈના સુપુત્રી તે મહુમ શેઠ મુળચંદ નગીનદાસની વિધવા બાઈ વીજકાર તરફથી રૂ. ૨૫૦૦૦) પચીસ હજારની રકમ આ સંસ્થાને ભેટ મલી અને ત્યારબાદ આ ટ્રસ્ટ ફન્ડના એક મુખ્ય ટ્રસ્ટી મહુમ શેઠ નગીનચંદ ઘેલાભાઈ ઝવેરીએ પણ પોતાના વીલમાં રૂ. ૨૦૦૦) બે હજાર આ સંસ્થાને આપવા જણાવેલું. તે મુજબ બંધી રકમો એકઠી થતાં રૂપીઆ એક લાખનું ફન્ડ થયું.

આજ સુધીમાં અનેક ગ્રંથોનું પ્રકાશન જે લાગ્યેજ બની શકે તે આ સંસ્થા મારફત થયું છે. આજ સુધીમાં લગભગ ૭૦ ગ્રંથો આ સંસ્થા તરફથી છપાયા છે તેનું લીસ્ટ આ સાથે આપ્યું છે. આ રીતે આ સંસ્થાએ જૈન સાહિત્યની જે સેવા બજાવી છે તે અમુલ્ય છે, તે માટે

જૈન સમાજ આ સંસ્થાની ઋણી છે. આ સંસ્થાએ જૈન સમાજમાં સાહિત્ય પ્રિતી વધારી છે, અને જૈનેતર સમાજોમાં જૈન સાહિત્ય પ્રત્યે બહુમાન અપાવ્યું છે. આથીજ સાહિત્ય પ્રકાશનની જૈન સમાજમાં જે મહા સંસ્થાની જરૂર હતી તે આ સંસ્થાએ પુરી પાડી છે એમ કહેવામાં જરાય અતિશયોકિત નથી.

આ સંસ્થાના મુખ્ય વહીવટદારોમાં કેટલોક સમય મહુર્મ શેઠ નગીનચંદ ઘેલાલાઈએ પ્રશંસનીય કામ કર્યું છે. ત્યારબાદ આ સંસ્થાનો વહીવટ શેઠ જીવજીવચંદ સાકરચંદ ઝવેરી કરી રહ્યા છે. જૈન સમાજનું ગૌરવ તેઓ વધારી રહ્યા છે. આ સંસ્થાનું કાર્ય ‘આગળ અને આગળ ધપે’ એજ અનન્ય શાસન દેવને પ્રાર્થના !

શ્રીઆગમોદય સમિતિ તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલા ગ્રંથોની યાદી

અંક ગ્રંથનું નામ, તેના કર્તા વિગેરે.

૧ આવશ્યક ભાગ ૧ શ્રીસુધમાસ્વામીકૃત, શ્રીભદ્રબાહુ-સ્વામીકૃત નિર્ધુક્તિ અને શ્રીહસ્તિદ્રસુરિની ટીકા સહિત.

૨ આવશ્યક ભાગ ૨ ઉપર પ્રભાણે.

૩ આવશ્યક ભાગ ૩ „

૪ આવશ્યક ભાગ ૪ „

અંક ત્રીંચતું નામ, તેના કર્તા વિગેરે.

૫ આચારાંગ ભાગ ૧ શ્રીસુધર્માસ્વામીકૃત, શ્રીભદ્રબાહુ-
સ્વામીકૃત નિર્ચુકિત અને શ્રીશીલાંકાચાર્યની ટીકા સહીત.

૬ આચારાંગ ભાગ ૨ ઉપર પ્રમાણે.

૭ ઔપપાતિકસૂત્ર શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સહિત.

૮-૧૧ પરમાણુ, નિગોદ, પુદ્ગલ અને બંધ છત્રીસી.

૧૨ ભગવતીસૂત્ર ભાગ ૧ શ્રીસુધર્માસ્વામીકૃત, શ્રીઅભયદેવ-
સૂરિની ટીકા સાથે.

૧૩ ભગવતીસૂત્ર ભાગ ૨ ઉપર પ્રમાણે.

૧૪ ભગવતીસૂત્ર ભાગ ૩ ”

૧૫ સમવાયાંગ ”

૧૬ નન્દીસૂત્ર શ્રીદેવવાચકગણિકૃત, શ્રીમભયગિરિની
ટીકા સાથે.

૧૭ ઓઘનિર્ચુકિત શ્રીસુધર્માસ્વામીકૃત શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત
નિર્ચુકિત અને શ્રીદ્રોણાચાર્યની ટીકા સાથે.

૧૮ સૂત્રકૃતાંગ શ્રીધર્માચાર્યકૃત, શ્રીશીલાંકાચાર્યની ટીકા સાથે.

૧૯ પ્રજ્ઞાપનાસૂત્ર (પૂર્વાર્ધ) શ્રીશ્યામાચાર્યકૃત, શ્રીમભયગિરિની
ટીકા સાથે.

૨૦ પ્રજ્ઞાપનાસૂત્ર (ઉત્તરાર્ધ) ઉપર પ્રમાણે.

૨૧ સ્થાનાંગસૂત્ર (પૂર્વાર્ધ) શ્રીસુધર્માસ્વામીકૃત, શ્રીઅભયદેવ-
સૂરિની ટીકા સાથે.

અંક ગ્રંથનું નામ, તેના કર્તા વિગેરે.

૨૨ સ્થાનાંગસૂત્ર (ઉત્તરાર્ધ) ઉપર પ્રમાણે.

૨૩ અંતકૃદશાદિ ત્રણ સૂત્રો, શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સાથે.

૨૪ સૂર્યપ્રજ્ઞાપ્તિ, શ્રીમલયગિરિસૂરિની ટીકા સાથે.

૨૫ જ્ઞાતાધર્મકથાંગ પૂર્વ મુનિવર્યકૃત, શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સાથે.

૨૬ પ્રશ્નવ્યાકરણ પૂર્વ મુનિવર્યકૃત, શ્રીઅભયદેવસૂરિકૃત ટીકા સાથે.

૨૭ સાધુ-સમાચારી-પ્રકરણ પૂર્વ મુનિવર્યકૃત.

૨૮ ઉપાસકદશા શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સાથે.

૨૯—૩૨ (૨) અષ્ટક-પ્રકરણ તથા (૨) પદ્ધતિનસમુચ્ચય.

૩૩ નિરયાવલીસૂત્ર શ્રીશ્રીચંદ્રસૂરિની ટીકા સહિત.

૩૪ વિશેષાવશ્યક ગાથાનો અકારાદિક્રમ.

૩૫ વિચારસાર પ્રકરણ શ્રીપ્રદ્યુમ્નસૂરિકૃત, શ્રીમાણિક્યસાગરે રચેલી છાયા સાથે.

૩૬ ગચ્છાચારપચક્ષા શ્રીનાવર ઋષિની ટીકા સાથે.

૩૭ ધર્મખિંદુ પ્રકરણ શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત, શ્રીમુનિચંદ્રસૂરિની ટીકા સાથે.

૩૮ વિશેષાવશ્યક ભાગ ૧ જિનભદ્રગણિકૃત, ગુજરાતી ભાષાન્તર કર્તા મી. ચુનીલાલ હકમચંદ.

૩૯ જૈન ક્ષિલોસોદી (અંગ્રેજીમાં) વીરચંદ રાઘવજી ગાંધીકૃત.

૪૦ યોગ ક્ષિલોસોદી „ „

અંક ગ્રંથનું નામ, તેના કર્તા વિગેરે.

૪૧ કર્મ દિલ્લોસોદ્ધી

”

”

૪૨ રાયપસેણીસૂત્ર.

૪૩ અનુસોજવાર.

૪૪ નંદીસૂત્ર (ખીછ આવૃત્તિ).

છપાય છે.

૧. વીરભક્તામર ઉપાધ્યાય શ્રીધર્મવર્ધનગણિકૃત સટીક તથા નેમિ-ભક્તામર શ્રીભાવપ્રભસંસ્કૃત સટીક, ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે.

૨. પંચસંગ્રહ.

૩. વિશેષાવશ્યક ભાગ ૨ ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે.

૪. આચારપ્રદીપ.

૫. આવશ્યક શ્રીમલ્લયગિરિકૃત ટીકા સહિત.

૬. નન્દીઆદિ.

૭. ચતુર્વિંશતિકા શ્રીઅરુપભટ્ટિસૂરિકૃત, ટીકા તથા ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે.

૮. સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા શ્રીશોભનમુનિરાજકૃત, ટીકા તથા ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે.

૯. ચતુર્વિંશતિજિનાનન્દસ્તુતિ શ્રીમેરુવિજયગણિકૃત, ટીકા તથા ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે.

૧૦. સરસ્વતીલક્ષ્મીમર શ્રીધર્મસિંહસૂરિકૃત, તથા શાન્તિ લક્ષ્મીમર શ્રીકીર્તિવિમલમુનિરાજકૃત, ટીકા તથા ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે
૧૧. ધનપાલ-પંચાશિકા, ટીકા તથા ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે.
૧૨. લક્ષ્મીમર-સ્તોત્ર શ્રીમાનતુંગસૂરિકૃત, શ્રીગુણાકરસૂરિ તેમજ ઉપાધ્યાય શ્રીભેદવિજયકૃત ટીકા સાથે.
૧૩. જૈનધર્મવસ્તોત્ર શ્રીભાવપ્રભસૂરિકૃત, સ્વોપજ ટીકાસહિત
૧૪. લીંબડી આદિ ભંડારની પ્રતિઓનું સૂચી-પત્ર.
૧૫. લોકપ્રકાશ (ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે)
૧૬. જીવસમાસ.
૧૭. પ્રવજ્યાદિ કુલકો.
૧૮. સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા શ્રીશોભનમુનિરાજકૃત, શ્રીજયવિજય પ્રમુખ ચાર મુનીશ્વરોએ રચેલી ટીકાઓ સહિત.
૧૯. ભવભાવના.

શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંન્ડ તરફથી
પ્રસિદ્ધ થયેલા ગ્રંથોની યાદી.

અંક ગ્રંથનું નામ, તેના કર્તા વિગેરે.

૧ શ્રીવીતરાગસ્તોત્ર શ્રીદેવચંદ્રાચાર્યકૃત, શ્રીપ્રભાચંદ્રસૂરિએ રચેલી તેમજ મુનિશ્રીવિશાલરાજના શિષ્યે રચેલી ટીકા સહિત.

૨ શ્રમણપ્રતિક્રમણસૂત્રવૃત્તિ પૂર્વ મુનિવર્થકૃત.

- ૩ સ્યાદ્રાહભાષા શ્રોશુભવિજયગણિકૃત.
- ૪ શ્રીપાક્ષિક સૂત્ર, ખામણા અને પાક્ષિક સૂત્ર ઉપર શ્રીયશો-
દેવસૂરિકૃત ટીકા સહિત.
- ૫ અધ્યાત્મમતપરીક્ષા મહામહોપાધ્યાય શ્રીયશોવિજયકૃત
સ્વોપજ્ઞ ટીકા સાથે
- ૬ શ્રીષોડશક પ્રકરણ શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત, શ્રીયશોવિજય અને
શ્રીયશોભદ્રની ટીકા સાથે.
- ૭ શ્રીકલ્પસૂત્ર શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત, શ્રીવિનયવિજય
ઉપાધ્યાયની ટીકા સહિત.
- ૮ વંદા૩ વૃત્તિ, શ્રીદેવેન્દ્રની ટીકા સાથે.
- ૯ દાનકલ્પપુર્વમ (ધન્ના-ચરિત્ર) શ્રીજિનકીર્તિસૂરિકૃત.
- ૧૦ યોગ ક્ષિત્તોસોદ્ધી (અંગ્રેજીમાં) શ્રીયુત વીરચંદ્ર રાઘવજી
ગાંધીકૃત.
- ૧૧ જલપકલ્પલતા મુનિશ્રીરતનમંડણકૃત.
- ૧૨ યોગદૃષ્ટિ સમુચ્ચય શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત, સ્વોપજ્ઞ ટીકા સાથે
- ૧૩ કર્મ ક્ષિત્તોસોદ્ધી (અંગ્રેજીમાં) શ્રીયુત વીરચંદ્ર રાઘવજી
ગાંધીકૃત.
- ૧૪ આનંદકાવ્ય મહોદધિ મૌકિતક ૧ લું (ગુજરાતી કાવ્યોનો
સંગ્રહ)
- ૧૫ શ્રીધર્મપરીક્ષા પંડિત પદ્મસાગરકૃત.
- ૧૬ શાસવાર્તાસમુચ્ચય શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત, શ્રીયશોવિજય
ઉપાધ્યાયની ટીકા સહિત.

- ૧૭ કર્મપ્રકૃતિ શ્રીશિવશર્માચાર્યકૃત, શ્રીમલયગિરિસૂરિની
ટીકા સહિત.
- ૧૮ કલ્પસૂત્ર શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત. શ્રીકાલિકાચાર્યની
કથા સહિત.
- ૧૯ પંચપ્રતિક્રમણ સૂત્ર, પ્રાચીન મુનિરાજકૃત.
- ૨૦ આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌકિતક ૨ ભુ' (ગુજરાતી
કાવ્યોનો સંગ્રહ).
- ૨૧ ઉપદેશરત્નાકર, શ્રીમુનિસુંદરસૂરિકૃત.
- ૨૨ આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌકિતક ૩ ભુ' (ગુજરાતી
કાવ્યોનો સંગ્રહ.)
- ૨૩ ચતુર્વિંશતિજિનાનંદસ્તુતિ શ્રીમેરૂવિજયગણિકૃત.
- ૨૪ પદ્મપુરુષચરિત મુનિશ્લેષકરગણિકૃત.
- ૨૫ સ્થૂલભદ્રચરિત શ્રીજ્ઞાનંદસૂરિકૃત.
- ૨૬ શ્રીધર્મસંગ્રહ ભાગ ૧ શ્રીમાનવિજય ઉપાધ્યાયકૃત.
- ૨૭ સંગ્રહણી સૂત્ર શ્રીશ્રીચંદ્રસૂરિકૃત, શ્રીદેવભદ્રસૂરિની
ટીકા સહિત.
- ૨૮ સમ્યક્ત્વપરીક્ષા (ઉપદેશ શતક) શ્રીવિયુધવિમલસૂરિકૃત.
- ૨૯ લલિતવિસ્તર (ચૈત્યવંદન સૂત્ર) શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત,
શ્રીમુનિચંદ્રસૂરિની ટીકા સહિત.
- ૩૦ આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌકિતક ૪ ભુ' (ગુજરાતી
કાવ્યોનો સંગ્રહ).

૩૧ અનુયોગદ્વાર સૂત્ર (પૂર્વાર્ધ) શ્રોત્રેમચંદ્રસૂરિકૃત.

૩૨ આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૈક્રિક ૫ અં (ગુજરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ).

૩૩ ઉત્તરાધ્યયન ભાગ ૧, શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત નિર્ચુકિત અને શ્રીશાંતિસૂરિની ટીકા સહિત.

૩૪ મલયસુંદરીચરિત્ર શ્રીજયતિલકસૂરિકૃત.

૩૫ સમ્યક્ત્વસમતિ શ્રોત્રિભદ્રસૂરિકૃત, શ્રોત્રિભદ્રસૂરિની ટીકા સહિત.

૩૬ ઉત્તરાધ્યયન ભાગ ૨, શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત નિર્ચુકિત તથા શ્રીશાંતિસૂરિની ટીકા સહિત.

૩૭ અનુયોગદ્વાર સૂત્ર (ઉત્તરાર્ધ) શ્રોત્રેમચંદ્રસૂરિકૃત.

૩૮ ગુણસ્થાનકમારોહ શ્રીરત્નશેખરસૂરિકૃત, સ્વોપજ્ઞ ટીકા સાથે

૩૯ ધર્મસંગ્રહણી ભાગ ૧ શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત, શ્રીમલયગિરિની ટીકા સહિત.

૪૦ ધર્મકલ્પદ્રુપ શ્રીઉદયધર્મગણિકૃત.

૪૧ ઉત્તરાધ્યયન ભાગ ૩, શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત નિર્ચુકિત અને શ્રીશાંતિસૂરિની ટીકા સહિત.

૪૨ ધર્મસંગ્રહણી ભાગ ૨ શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત, શ્રીમલયગિરિઆચાર્યની ટીકા સહિત.

૪૩ આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૈક્રિક ૬ અં (ગુજરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ).

- ૪૪ પિણ્ડનિચુકિત શ્રીલદ્રખાહુસ્વામીકૃત, શ્રીમલયગિરિ
આચાર્યની ટીકા સહિત.
- ૪૫ ધર્મસંગ્રહ (ઉત્તરાર્ધ) શ્રીમાનવિજય ઉપાધ્યાયકૃત.
- ૪૬ ઉપભિતિલવપ્રપંચકથા (પૂર્વાર્ધ) શ્રીસિદ્ધર્ષિ મુનિરાજકૃત.
- ૪૭ દશવૈકાલિકસૂત્ર શ્રીશંકરચંલવસૂરિકૃત, શ્રીહરિલદ્રસૂરિની
ટીકા સહિત.
- ૪૮ શ્રાદ્ધપ્રતિક્રમણ સૂત્ર, શ્રીરત્નશેખરસૂરિની ટીકા સહિત.
- ૪૯ ઉપભિતિલવપ્રપંચકથા (ઉત્તરાર્ધ) શ્રીસિદ્ધર્ષિ મુનિરાજકૃત.
- ૫૦ જીવાજીવાભિગમ શ્રીમલયગિરિની ટીકા સહિત.
- ૫૧ સેનપ્રશ્ન (પ્રશ્નોત્તર રત્નાકર) શ્રીશુભવિજયગણિકૃત.
- ૫૨ જમ્બૂદ્વીપપ્રજ્ઞપ્તિ (પૂર્વાર્ધ) શ્રીશાન્તિચંદ્રની ટીકા સહિત.
- ૫૩ આવશ્યક વૃત્તિ ટિપ્પણ શ્રીહિમચંદ્રસૂરિકૃત.
- ૫૪ જમ્બૂદ્વીપપ્રજ્ઞપ્તિ (ઉત્તરાર્ધ) શ્રીશાન્તિચંદ્રની ટીકા સહિત.
- ૫૫ દેવસીરાઈપ્રતિક્રમણ પૂર્વ મુનિવર્યકૃત.
- ૫૬ શ્રીપાલયચિત્ર (સંસ્કૃત) શ્રીજ્ઞાનવિમલસૂરિકૃત.
- ૫૭ સૂક્તમુક્તાવલિ.
- ૫૮ પ્રવચનસારોષ્ઠાર (પૂર્વાર્ધ) શ્રીનેમિચંદ્રસૂરિકૃત, શ્રીસિદ્ધસેન
સૂરિની ટીકા સહિત.
- ૫૯ તંદુલવેયાલિય (ચંદ્રસરણ) શ્રીવિજયવિમલની ટીકા સહિત.
- ૬૦ વિંશતિસ્થાનકચરિત શ્રીજનહર્ષગણિકૃત.
- ૬૧ કલ્પસૂત્ર શ્રીલદ્રખાહુ સ્વામીકૃત, શ્રીવિનયવિજયની ટીકા
સહિત.

- ૬૨ સુબોધસમાચારી શ્રીશ્રીચંદ્રાચાર્યકૃત.
 ૬૩ સિરિસિરિવાલકહા (શ્રીપાલચરિત્ર) શ્રીરત્નશેખસૂરિકૃત.
 ૬૪ પ્રવચનસારોધ્ધાર (ઉત્તરાર્ધ) શ્રીનેમિચંદ્રસૂરિકૃત, સટીક.
 ૬૫ લોક પ્રકાશ ભાગ ૧ લોક દ્રવ્યલોકપ્રકાશ સંપૂર્ણ ઉપાધ્યાય
 શ્રીવિનયવિજયકૃત.
 ૬૬ આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌકિતક ૭ મું.
 ૬૭ શ્રીતત્ત્વાર્થાધિગમસૂત્ર (અધ્યાય ૧ થી ૫, પહેલો ભાગ)
 વાચકવર્ય ઉમાસ્વાતિજીકૃત, સિદ્ધસેનગણિજીની ટીકાસહિત.
 છપાય છે.

- ૧ પંચ વસ્તુક.
 ૨ ચૌસરણુપયત્ના.
 ૩ કથાકોશ શ્રીરાજશેખરકૃત.
 ૪ અષ્ટલક્ષી (અર્થરત્નાવલી), સમયસુન્દરઉપાધ્યાયકૃત
 ૫ જિનપ્રભસૂરિકૃત સ્તોત્રાદિ.
 ૬ લોકપ્રકાશ (ક્ષેત્ર લોક યગેરે).
 ૭ નવપદપ્રકરણ.
 ૮ નવપદલધુવૃત્તિ.
 ૯ વિચારરત્નાકર.
 ૧૦ તત્ત્વાર્થાધિગમસૂત્ર (બીજો ભાગ).
 ૧૨ આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌકિતક ૮ મું (કુમારપાળરાસ).
 ૧૨ શાસ્ત્રવાર્તાસમુચ્ચય સ્વોપજ્ઞવૃત્તિ.
 ૧૩ નવ સ્મરણ (સટીક).
 ૧૪ પ્રિયંકરનૃપકથા.

‘શેઠ નગીનચંદ મંચ્છુભાઈ જૈન સાહિત્યોદ્ધાર ફંડ’
સુરત.

પરમ પૂજ્ય આગમોદ્ધારક આચાર્ય શ્રીમદ્ સાગરાનંદ સૂરિશ્વરજીના સદુપદેશથી સુરત જૈન સમાજે અનેક શાસન પ્રભાવક કાર્યો કર્યા છે અને તેઓશ્રી પ્રત્યેનો પોતાનો પૂજ્યભાવ કાર્યો વાટે બહાર કર્યો છે. તેઓશ્રીની સલાહ સુચના અને સદુપદેશથી જે કાર્યો થયા છે તે પૈકી ઉપરોક્ત સાહિત્યોદ્ધાર ફંડ પણ એક કાર્ય છે.

આ ફંડનો ઉદ્દેશ જૈન ઋવે. ધાર્મિક સાહિત્યના પ્રાચીન તથા અર્વાચીન ગ્રન્થો ગુજરાતી તથા હિંદી ભાષામાં છપાવી જૈન સમાજમાં સસ્તી કિંમતે વેચી ફેલાવો કરવાનો છે. આવા ઉચ્ચ ઉદ્દેશી કાર્યમાં નાણાની પરમ આવશ્યકતા રહે તે સ્વાભાવીક છે. પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજના સદુપદેશથી મહુમ શેઠ નગીનચંદ મંચ્છુભાઈએ પોતાના પાછળ સાહિત્યોદ્ધારના પૂનિત કાર્યમાં રૂ. ૨૫૦૦૦) પચીસ હજારની નાદર રકમ વાપરવા પોતાના સુપુત્રો અને બન્ધુઓને જણાવ્યું. તે રકમમાં તેમના સ્વ. વડિલ પુત્ર શેઠ મોતીચંદ નગીનભાઈ ઝવેરીએ પોતાની પાછળ રૂ. ૫૦૦૦) પાંચ હજારની રકમ ઉમેરાવી પોતાના પિતાશ્રીના સ્મરણાર્થે ઉપરનું સાહિત્યોદ્ધાર ફંડ સ્થપાવ્યું. હાલમાં આ સંસ્થાનો વહીવટ શેઠ ભાઈચંદ નગીનચંદ ઝવેરી કરે છે.

આજ સુધીમાં આ ફન્ડ તરફથી અભય કુમાર ચરિત્રનું ભાષાન્તર કરાવી તેના બે ભાગ પ્રગટ થાય છે. ત્રીજો ભાગ ટુંક સમયમાંજ પ્રગટ થવાનો છે. આ સંસ્થા આવા અનેક ગ્રંથો પહાર પાડી સાહિત્યની સંગીન સેવા બજાવે એજ હૃદયેચ્છા.

શ્રી જૈન સાહિત્ય ફન્ડ સુરત.

સાહિત્ય-રસિક સુરતે સાહિત્યોપ્ષાર અર્થે જુદી જુદી સંસ્થાઓ સ્થાપી સાહિત્યમાં નવયુગ પ્રવર્તાવ્યો છે. આગળ આપેલી સંસ્થાઓ ઉપરાંત બીજી પણ સંસ્થાઓ છે, જે પૈકી 'શ્રી જૈન સાહિત્ય ફન્ડ' પણ એક છે. આ સંસ્થાનું ફન્ડ રૂ. ૬૦૦૦) છ હજાર આસરેનું છે. તેમાંથી ચાર પુસ્તકો પ્રકાશીત થયાં છે. તેના મુખ્ય વહિવટકાર રા. દીપચંદ મગનભાઈ છે. હજીપણ આ સંસ્થા બીજા પુસ્તકો પહાર પાડે તે ઇચ્છવા યોગ્ય છે.

આતો સૌ સાહિત્ય પ્રકાશનને અંગે વાત થઈ. પણ આ બધું સાહિત્ય પ્રકાશીત તો કયું, પણ તેનો ઉપયોગ શું ? એ સહેજે પ્રશ્ન ઉદભવે. સુરતે તેનો વિચાર નથી કર્યો એમ નથી. જે જે સાહિત્ય પ્રકાશીત થયું છે, થવાનું છે એ સૌ પુસ્તકોનો સંગ્રહ પણ જુદા જુદા ભંડારો

મારફત કરવામાં આવ્યો છે. એ સૌ ભંડારોના પુસ્તકોનો સંગ્રહ એટલો સુંદર છે કે હિંદુસ્તાનની કોઈપણ સારામાં સારી લાયબ્રેરી સાથે સુરત હરિકાઈ કરી શકે તેમ છે. આ અમારા સુરતનાં ભંડારો એ ભાવના કરતાં જગત્ને જણાવવા-જગત્ને જૈન સાહિત્યની વિશાળતા અને સમૃદ્ધિનું જ્ઞાન કરવા, આ અમારા જ્ઞાનભંડારો, એ ભાવના ઉત્પન્ન થાય એમ સહૃદય પ્રાર્થના છે. છતાં આ સૌ સાહિત્યના ખજોળા વાંચન અર્થે દરેક જુદા જુદા ભંડારો છે. તેમાં જેની જેની હકિકત મલી છે તેની ટુંક રૂપરેખા અત્રે આપવામાં આવી છે.

ગોપીપુરા—સુરત.

શ્રી જન આનંદ પુસ્તકાલય.

આ સંસ્થા આચાર્ય મહારાજશ્રી સાગરાનંદ સૂરિશ્વરજીના સદુપદેશથી ઉત્પન્ન થઈ છે. આ પુસ્તકાલયમાં મોટો સંગ્રહ ઉપરોક્ત આચાર્ય મહારાજજીનોજ છે. છતાં દિન પ્રતિદિન નવું નવું સાહિત્ય ખજાર પડતું જાય છે, તેનો પણ આ પુસ્તકાલયમાં સંગ્રહ કરવામાં આવે છે. તેને માટે એક સ્વતંત્ર નિભાવ ફન્ડ પણ છે. તેને માટે એક સ્વતંત્ર મકાન પણ છે. ધીમે ધીમે આ સંસ્થામાં ઘણો સારો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. આથીજ આ સંસ્થાને નવા મકાનની

જરૂર પડી. આથી ખીજું મકાન તેની બાબુમાંજ આ સંસ્થાના મકાનની સાથેજ ઉભુ કરવાની શરૂઆત થઈ ગઈ છે. સુરતમાં જૈન પુસ્તકાલયોમાં આ સંસ્થાનો લાભ સૌથી મોટી સંખ્યા દેયે છે, અને તેવીજ તેની સગવડતા પણ છે. આ સૌ તેના ઉત્સાહી કાર્યવાહકોના પ્રયત્નોને આભારી છે. એકંદરે વ્યવસ્થા ઘણી સુંદર છે. તેના મુખ્ય કાર્યવાહક રા. અમરચંદ મુળચંદ ઝવેરી છે.

શ્રી મોહનલાલજી જ્ઞાનભંડાર.

ગોપીપુરામાં ખીજે ભંડાર શ્રી મોહનલાલજી જ્ઞાનભંડાર છે. આ ભંડારના સંગ્રહકર્તા પૂજ્યશ્રી મોહનલાલજી મહારાજ સાહેબ છે. તેમના શિષ્ય મંડળે પણ પાછળથી પોતાનો સારો સંગ્રહ મુક્યો છે. વ્યવસ્થા સુંદર છે. પુસ્તકો પણ સહેલાઈથી લોકોને વાંચવા મળે છે. આ ભંડાર તરફથી પુસ્તકો છપાવવાનું કાર્ય પણ થાય છે તે અવશ્ય પ્રશંસાને પાત્ર છે. તેનું સ્વતંત્ર સુંદર મકાન છે. આ સંસ્થાના મુખ્ય કાર્યવાહક રા. ચુનીલાલ ગુલાબચંદ ઠાલીયા છે.

શ્રી જીનદત્તસૂરિ જ્ઞાનભંડાર.

આ ભંડારના સંગ્રહ કર્તા શ્રી આચાર્યશ્રી કૃપાચંદ્ર સૂરિજી છે. સંગ્રહ સારો છે. તેને મકાન પણ સ્વતંત્ર છે. તેના મુખ્ય વ્યવસ્થાપક રા. પાનાચંદ ભગુભાઈ છે.

શ્રી હુકમ મૂનિજનો જ્ઞાનભંડાર

પૂજ્ય હુકમ મૂનિજના પુસ્તકોનો સંગ્રહ આ ભંડારમાં છે. સમાજના વાંચન અર્થે પુસ્તકોની વ્યવસ્થા રાખવાની જરૂર છે. જો કે પુસ્તકના રક્ષણના કાર્યમાં નાણાની જરૂર છે. નાણાની સગવડ હોય તોજ કબાટો વિગેરે વસાવી શકાય. આ માટે સુરતની જૈન જનતા યોગ્ય ધ્યાન આપશે કે જેથી ભંડારનો સ્વતંત્ર નિભાવ થઈ શકે, અને ત્યારેજ સુંદર વ્યવસ્થા પણ થઈ શકે. આ ભંડારના મુખ્ય કાર્યવાહક રા. રતનચંદ ખીમચંદ છે.

શ્રી દેવસુર ગરુડનો સંગ્રહ.

આ સંગ્રહ શ્રી ધર્મનાથજીના દહેરાશરમાં છે. તેના વ્યવસ્થાપક રા. બાલુભાઈ સંઘવી છે.

શ્રી આનસુર પુસ્તક સંગ્રહ.

આ સંગ્રહ શ્રી આદીનાથજીના દહેરાશરમાં છે. તેના વ્યવસ્થાપક રા. નવલચંદ ઘેલાભાઈ છે.

વડાચૌટા-સુરત.

શ્રી મંદીર સ્વામિનો ભંડાર.

વડાચૌટામાં આ પ્રાચિન પુસ્તકોનો ભંડાર છે. તેમાં હસ્ત લિખિત પુસ્તકોનો સારો સંગ્રહ છે. વ્યવસ્થા સારી છે. તેના મુખ્ય વ્યવસ્થાપક રા. ઠાકોરભાઈ કૂલચંદ છે.

શ્રી વડાચૌટા જ્ઞાન ભંડાર

વડાચૌટાના આખાય લેતામાં આ સુંદર ભંડાર છે. મોટા ઉપાશ્રયના મકાનમાંજ છે. તે માટે સ્વતંત્ર મકાન હોવું ઘટે. વડાચૌટાના જનો આ ભંડારનો ચારો લાલ દ્યે છે. પુસ્તકોનો સંગ્રહ પણ સારા પ્રમાણમાં છે. વ્યવસ્થા સુંદર છે તેની સુંદર વ્યવસ્થા તેના મુખ્ય વ્યવસ્થાપક શ્રી. ફકીરચંદ્ર ખીમચંદ્ર ઝવેરીને આભારી છે. હાલમાં તેના વ્યવસ્થાપક શ્રી. હીરાચંદ્ર દુરખચંદ્ર છે.

આ ઉપરાંત નવાપુરા-સગરામપુરા-હરિપુરા વિગેરે લેતાના ઉપાશ્રયોમાં પુસ્તકોનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. કેટલાક સ્થળે લાયબ્રેરી જેવું પણ છે. તેના કાર્યવાહકો તેને વિશાળ બનાવશે એમ આશા છે.

શ્રી મયનલાલ પ્રતાપચંદ્ર લાહિરી અને વાંચનાલય

કેટલાક સમયથી મહુમ શેઠ મયનલાલ પ્રતાપચંદ્ર તરફથી આ લાહિરી શુદ્ધી મુકવામાં આવી છે. તેમાં અર્વાચીન પુસ્તકોનો સંગ્રહ છે. જનતા તેનો લાભ લે છે. આ સંસ્થાને સ્વતંત્ર મકાનની જરૂર છે ઉપરાંત આ સંસ્થામાં વાંચનાલય પણ છે, દૈનિકપત્રો, અઠવાડીકપત્રો આવે છે. ગોપીપુરાનો આખો લેતો આ લાયબ્રેરી તથા

વાંચનાલયનો સારો લાભ લ્યે છે. આ સાથે તેને સારા સારા ગુજરાતી-હિંદિ-અંગ્રેજી માસીકો પણ મંગાવવાની જરૂર છે. આશા છે કે તેના કાર્યવાહકો આ તરફ યોગ્ય ધ્યાન આપશે, અને આ સંસ્થાને સર્વાંગ સુંદર બનાવશે.

સેક્રેટરી તરીકે શા. હરખચંદ છોટલાઈ ઉત્સાહથી કાર્ય કરે છે.

સાહિત્ય વિભાગ પૂર્ણ કરતાં પહેલાં સુરતના જૈનોને એકજ વિજ્ઞાપિ કરવાની છે અને તે એજ કે આપણી સમાજનો મોટો ભાગ તેમાંય બાળકો અને સ્ત્રીઓ તો ખાસ કરીને પોતાની નિરક્ષરતા વા અજ્ઞાનતાને લીધે આ ભંડારો કે લાઈબ્રેરીઓનો લાભ લઈ શકતી નથી. જેના હાથમાં સમાજના ઉધારની ચાવી છે એજ આમ જ્ઞાનથી વંચીત રહે એ સુરત માટે શોભારૂપ નથી. આથી સ્ત્રીઓ-બાળકો અને વૃદ્ધોને વાંચન-રસિક બનાવવા-તેમનામાં જ્ઞાનનો ફેલાવો કરવા એક ફરતા પુસ્તકાલયની સુરત જૈન સમાજને જરૂર છે. તે પુસ્તકાલય દરેક લક્ષ્યામાં પુસ્તકો પુરા પાડે તો સહેજે જૈનોમાં જ્ઞાનની અભિવૃદ્ધિ થાય. આશા છે કે સુરતના જૈનો અગર જ્ઞાનભંડારોના કાર્યવાહકો આ યોજના પ્રત્યે સંપૂર્ણ લક્ષ આપશે.

જિન ઐત્ય વિભાગ.

પ્રકરણ ૮ મું.

(જિન ચૈત્યો.)

વીસમી સદીના પ્રગતિશીલ જમાનામાં હરેક રાષ્ટ્ર—
હરેક પ્રજા—અને હરેક સમાજ સ્વોન્નતિની પ્રબળ ભાવનાએ
‘આગે કુચ’ કરી રહી છે. જૈન સમાજ પણ તેથી વંચીત
નથી. જૈન કોમ આજે પોતાનું આંતરપટ ઉકેલવા બેસી
ગઈ છે. લાંબા સમયની નિંદ્રા ત્યાગી પોતાનું કર્તવ્ય ક્ષેત્ર
પછી તે કેળવણી હો—સાહિત્યોષ્ધાર હો—સમાજ સુધારણા
હો—કે તિર્થોષ્ધાર હો તે સંભાળવા જૈન કોમ ખૂબાર પડી
છે. તે કર્તવ્ય ક્ષેત્રોમાં ચૈત્યોષ્ધાર ના છુલોષ્ધાર પણ એક
આવશ્યક કર્તવ્ય ક્ષેત્ર છે.

જૈનત્વની પ્રબળ ભાવનાએ આપણા પૂર્વજોએ લાખો
અને અબજો ચૈત્યો પાછળ ખર્ચ્યા છે અને ચૈત્યોજ આપણા
જૂત ગૌરવ અને બહોજલાલીનું પૂણ્ય સ્મરણ છે. ગત્ ગૌર-
વમાં વૃષ્ટી થવી કે ન થવી એતો કાળના ચોપડે લખ્યું
હશે તેમ થશે પણ ગત્ ગૌરવ સાચવવું એ તો પૂર્વજોના
વારસો તરિકે આપણું પૂનિત કર્તવ્ય છે.

પૂન્ય પ્રસાદે માનવ ભવ મળ્યો છે અને તેમાંય મહા
પૂન્યના યોગે જૈન ધર્મ પ્રાપ્ત થયો છે તેની શું સાર્થકતા ?
શુદ્ધ સમકીર્તી બનવું એજ આપણા મહાધર્મની મહા

આજ્ઞા છે. એ સમ્યક્ત્વ એટલે શુદ્ધ દેવ-શુદ્ધ અને ધર્મમાં સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા. એ સમ્યક્ત્વના આવાગમન અર્થે, એ સમ્યક્ત્વ ટકાવવા અર્થે આપણા ચૈત્યો-જીનાલયોજ સર્વોત્તમ સાધનો છે. માનવ ભવની મહત્તા અર્પનાર એ જીનાલયોની પૂજા-સેવા અને દર્શનમાંજ માનવભવની શ્રેષ્ઠતા છે.

લાંબા સમયથી કઠીન કર્મોથી આત્મા અવરાયો છે તેને પૂનિત પાવન કરવાં પ્રત્યેક બાળવૃદ્ધ જૈન દિવસ ભરમાં અનેકવાર પ્રાર્થે છે કે

“ભવંતિ ચેઇઆઇં, ઉઢેઅ, અહેઅ, તિરિઅ, લોએઅ
સંવાઇં તાઇં વંદે, ઇંહ સંતો તત્થ સંતાઇં”

આમ પ્રત્યેક બાળવૃદ્ધ જૈન ચૈત્ય પૂજા-દર્શન અને સેવામાં અહોભાગ્ય માને છે અને માનશે, કારણ ચૈત્યોજ જૈનોની બહોજલાલીનું સ્મરણ છે, ચૈત્યોજ જૈનોના વૈભવોનું દિગ્દર્શન છે, ચૈત્યોજ કળાના ઉત્તમ નમુના છે, અરે, ચૈત્યોજ આત્મોધધારના ઉત્તમ સ્થાનો છે. એજ કારણે જૈનો ચૈત્યોનું બહુમાન સાચવે છે, કારણ આત્મોન્નતિ એજ જૈનત્વનો આદર્શ છે.

આજે જિનચૈત્યો ક્યાં ?

આજના ચૈત્યો જૈનો માટે ગૌરવપ્રદ છે, સાથે તે જૈનોને સ્વકર્તવ્યનું ભાન કરાવે છે. આજના વિદ્યમાન ચૈત્યો નિહાળતાં એકજ વિચાર ઉદ્ભવે છે કે ‘અહા, પૂર્વ-

જોએ આ ચૈત્યો પાછળ આપણા આત્મોપ્ષાર માટે લાખો અને અમળો ખર્ચ્યાં. આપણને અમુલ્ય વારસો મેલ્યો પણ આપણે તેનો યથાર્થ ઉપયોગ કરીએ છીએ કે કેમ ! પૂર્વજોનો તે માટેનો ઉદ્દેશ ખરાબર જળવાય છે કે કેમ ? એ વિચાર તો રહેજે જ હૃદયલે !

આપણા તિર્થસ્થાનો.

પ્રથમ તો આપણા તિર્થસ્થાનોનીજ શું પરિસ્થિતિ છે ! જૈનત્વનો પડકાર આપતાં, આપણી સિધ્ધિ-સિધ્ધિ દર્શાવતાં આપણા તિર્થસ્થાનો કંઈ દશામાં છે તેનો અવશ્ય વિચાર કરવો ઘટે. ટુંકમાં વિચારી લઈએ તોપણ તિર્થો માટે સ્વેતામ્બર અને દિગમ્બરો વચ્ચે ઝગડા થઈ રહ્યાં છે. પરિણામે આપણા કમલાગ્યે આપણું છે તે પણ ગુમાવવું પડે છે, પડ્યું છે. જ્યાં ત્યાં આપણી નિર્ભજતાને કારણે આપણે ખસી માર્ગ આપવો પડ્યો છે. આ સ્થિતિ માટે આપણા પ્રત્યેક સાચા જૈનના નેત્રો રહે છે. હૃદય આક્રન્દ કરે છે કે “અરેરે, અમારા તિર્થસ્થાનો આ દશામાં ? છેવટ પરમપવિત્ર તિર્થાધિરાજ શેત્રુંજય અમારા માટે-અમારી માલીકી નીચે અવશેષ રહ્યો હોતો તેના આજે ત્રણ ત્રણ વર્ષથી દર્શન પણ નથી થતાં ! તિર્થસ્થાનોની સ્વતંત્રતા આજે તિર્થક્ષેત્રોમાંજ બંદીની બની ગઈ છે. આતુંજ નામ કમ્બોજની પરાકાષ્ટા !” જ્યારે ખુદ તિર્થસ્થાનોનીજ આ દશા છે તો અન્ય જીનાલવાનું પુછવુંજ શું ?

અન્ય જીનાલયો

તિર્થસ્થાનો ઉપરાંત દરેક ગામ અને શહેર જ્યાં જ્યાં સામાન્ય ચાર પાંચ જૈનોના ઘર હશે ત્યાં પણ એકાદ દેહરાસર અગર છેવટ ઘર દેહરાસર તો હશેજ. પાટણ-અમદાવાદ-સુરત અને મુંબઈ જેવાઓમાં તો પોળે પોળે દેહરાસર છે પણ એ સૌ આજે કંઈ દશામાં છે ! તે બે કોઈપણ સુવિચારક જૈનોની નજર ખૂબ નહિજ હોય.

એક એવો પણ સમય હતો જ્યારે જૈનો બહોજલાલીની પરાકાષ્ટાએ પહોંચ્યા હતા, ત્યારે જૈનેતર ધર્મગુરુઓને ઘેરઘેર ફરી પોકારવું પડ્યું હતું કે “હસ્તિના તાઞ્ચમાનોડપિ ન ગચ્છેદ્ જિન મંદિરમ” તેનું શું કારણ ? તેના બેજ કારણ હોઈ શકે. એક તો જૈનોની બહોજલાલીની ઈર્ષા અને બીજું તેમની ધર્મઘેલછા. એ સ્થિતિ ઉદભવે તેનું કારણ પણ હતું કે તે વખતે જૈનો પોતાના ચૈત્યોની બાળવણી-ખીલવણી અને અભિવૃદ્ધિમાં એકકા હતાં. એટલે ત્યાં જનાર સહેજે પલટાઈ બાય તેમ હતું.

ચૈત્યોની આધુનિક શોકજનક દશા

પણ આજે શું દશા છે ? આપણું વ્યવસાયીપણું કહો, આવસ્ય કહો, અગર બેઠરકારી કહો પણ જૈનો પ્રભુ-પૂજા પણ વીસરવા લાગ્યા છે. શાસ્ત્રોક્ત વિધિ છે કે પ્રત્યેક જૈને ઠેઠ નવણથી માંડી પૂજન સુધીની કોયા સ્વહસ્તેજ કરવી.

જોઈએ, તેને બદલે આજે સર્વ તૈયારી પૂજારી કરી આપે પછીજ પૂજા થાય છે. પણ પૂજારી એટલે શું ? એક લાડુતી નોકર. નોકર નોકરીજ કરી બાણે. સેવા પૂજા ન કરી બાણે તે સ્વાભાવીક છે. તેમાંય કોઈ મનુષ્યની સેવા પૂજા કરવાની હોય તો તો બધુય ચાલે, પણ આતા દેવના દેવ-ઈન્દ્રના પણ ઇન્દ્ર, એવા પરમાત્માની પૂજા સેવા કરવાની છે, અને તે પણ એક લાડુતી નોકર પાસે કરાવવાનો સમય આવે એ જોનો માટે ઓછું શરમાવનારૂં નથી.

ત્યારે પ્રશ્ન થાય કે શું અગાઉ પૂજારીઓ નહોતા રાખવામાં આવતાં ? હા. રાખવામાં આવતાં પણ તે દહેરા શરોની સંભાળ રાખવા પુરતાંજ. આજની માફક તેમને દેવોના માલીક બનાવી નાખવામાં નહોતાં આવતાં. આજે કેટલેય સ્થળે પૂજારીઓની જોહુકમીનો પાર નથી. તિર્થ સ્થાનોનાં પૂજારીઓની જોહુકમીથી તો સૌ કોઈ બાણીતું છે. આ પૂજારીઓ કોણ ? જેઓ એમ માનતાં અને ઉપદેશતાં કે “હસ્તિના તાઙ્યમાનોઽપિ ન ગચ્છેદ્ જિન મંદિરમ્” એજ જોનેતરો છે. એજ આજે આપણા ચૈત્યોના માલીકો જેવા બન્યા એવી માન્યતાવાળા આ લાડુતી નોકરો આપણા દેવાધી દેવોની શું-કેમ અને કેવા હૃદયથી સેવા-પૂજા કરે એ વિચારતાં ભાગ્યેજ કોઈ કહી શકશે કે જે થાય છે તે કીક થાય છે.

ઉડાણથી વિચાર કરીએ તો આ જૈનેતર પૂજારીઓ પોતાના ઇષ્ટદેવને મૂકી આપણા દેવોની સહાય પૂજા કરે એ સંભવીતજ નથી. કેટલાક સ્થળોમાં તો આ પૂજારીઓ પોતાના ઇષ્ટદેવોને આપણા મંદીરોમાં ગોડવી દે છે પછી એક યા ખીજ સ્વરૂપમાં, મૂર્તિ હોય વા ફેાટો. આ સ્થિતિ જૈનો કાં ન વિચારે ? શું એ આપણી બેદરકારી નથી ?

બેદરકારીનું પરિણામ

થોડા વર્ષ પરજ પાટણ પાસેના આરૂપ ગામમાં જૈન ફહેરાસરમાં તેના પૂજારીએ પોતાના ઇષ્ટદેવની મૂર્તિ સ્થાપેલી. સદ્ભાગ્યે પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી સાગરાનંદ સૂરિસ્વરૂપ ત્યાં પધાર્યા અને તે પાટણના સંઘને બતાવી તેમની આખો ઉઘાડી. તેનો કેસ ચાલ્યો. વડોદરાની અદાલતે ન્યાય આપ્યો કે ‘પૂજારીના ઇષ્ટદેવની મૂર્તિ ત્યાંથી ખસેડવી અને તેને માટે જૈનોએ પોતાના ખર્ચે શીવાલય બાંધી આપવું.’ આ એકજ કીસ્સો જૈનોની પોતાના અત્યેા પ્રત્યેની બેદરકારીનું ભાન કરાવવા બસ છે.

જૈનોનું વસ્તી પ્રમાણ

હજુ પણ જરા આગળ વધી વિચારીએ. આજે આપણું સ્થાવર તિર્થ તો આ દશામાં છે પણ ખુદ આપણા જંગમ તિર્થમાં જૈનોની શું દશા છે ? જૈનોનું વસ્તી પ્રમાણ દર વધે ઘટતું બય છે, અને વિચારકો કહે છે કે

જો આ રીતે દરવર્ષે ઘટયે બાંધ તો જૈન પ્રભા આવતી અર્ધી સદીમાં રહે કે કેમ તે શંકાસ્પદ છે. અલબત્ત જૈનોનું મંરણ પ્રમાણ વધુ છે તે સાથે જૈનો જૈનેતરો થઈ રહ્યા છે તેનું પ્રમાણ પણ કાંઈ ઓછું નથી !

ઉદેપુર-મેવાડ વિગેર સ્થળોમાં વિચરનાર સુવિહિત મૂનિરાજો કહે છે કે અગાઉ ત્યાં ઓશવાલોના ૫૦૦૦ પાંચ હજાર ઘરો હતાં તે ઘડીન હાલ માત્ર પાંચસો છે. તેઓ વૈષ્ણવો થઈ ગયા છે. અંગાળમાં સરાકબતી છે તે પણ અગાઉ શ્રાવકો હતાં. નાગપુર એકજમાં ૪૦૦ કર જૈનકલાલોના છે. આ જૈનોની વસ્તીમાં મોટા ગાબડા પડે છે એથીજ જૈનોનું વસ્તી પ્રમાણ ઘટે છે. આ વસ્તી પ્રમાણ ઘટવાના કેટલાક કારણો છે પણ તેમાં મોટું કારણ તો તેમને પેટ પોષણના સાધનો ન હોવાથી તેવી સગવડો મલતાં તેઓ જનતરો ઇચ્છાપૂર્વક થાય છે. તે સ્થિતિ જૈનો કાં ન વિચારે ! એત્યારે પણ જે જૈનો વિદ્યમાન છે તેમાં પણ ઉચ્ચ કુટુંબના આનંદાન યુવાનો ૧૦-૧૫ રૂપીઆની નોકરી માટે પોકારો પાડે છે. આ આપણી ઓછી બેઠારી નથી. જ્યારે માણસને પેટ ન ભરાય ત્યારે તે ધર્મ વિસરે તેમાં શું નવાઈ ? તેનો ઉપાય

આ હુઝારદાયક બેઠાર દશા દૂર કરવા અનેક માર્ગો છે. તેને માર્ટે અનેક યોજનાઓ હોય. પણ સામાન્ય વ્યવહાર

અને અસરકારક થઈ પડે એવી આ પણ એક યોજના છે. અમારું એમ મંતવ્ય છે કે જૈનોના દરેક ખાતા જૈનોજ સંભાળે તો સહેજે આ બેકાર દશા દૂર થાય અને દરેક સંસ્થાનું તંત્ર સુનિયંત્રીત બને.

આજે ગુજરાતમાં લગભગ ૧૫૦૦ હોટેલો શરૂ છે. દરેક હોટેલો સરમાં કમમાં કમ ત્રણ માણસો તો પોષાય છે તે માણસો જો જૈનો રાખવામાં આવતાં હોય તો સહેજે ૪૫૦૦ માણસો અને તેમના કુટુંબનો ઉપ્કાર થઈ જાય. સાથે સાથે તેઓ જૈનોજ હોવાથી પ્રભુ-પૂજામાં-ચત્યોની સાર સંભાળમાં સુંદરમાં સુંદર કાર્ય થાય. આથી અમે એમ નથી કહેવા માંગતાં કે એ રીતે જૈનોને દેવદ્રવ્ય ખવરાવવું. તેમને સાધર્મિક વા સાધારણ ખાતામાંથી પગાર આપી શકાય છે. આથી આપણું ચૈત્ય-પૂજન સુંદર બને છે તે સાથે જૈન સમાજની બેકાર દશા દૂર થાય છે અને એજ વિચાર કે 'જૈનોના ખાતા જૈનોજ સંભાળે' તેનો અમલ કરવામાં આવે તો આજે આપણા ૧૫૦૦ હોટેલો સરમાં ૪૫૦૦ માણસો

૬૫૦ ઉપાશ્રયોમાં ૬૫૦ માણસો
૩૦૦ ધર્મશાળાઓમાં ૬૦૦ માણસો
૧૦૦ પાઠશાળાઓમાં ૨૦૦ માણસો
૭૫ પાંજરાપોળોમાં ૨૫૦ માણસો

એમ સહેજે જૈન સમાજ પોતાનાજ ખાતાઓમાં બીન મુશ્કેલીયે લગભગ પોણા લાખ માણસો નભાવી શકે છે અને એટલાજ કુટુંબોનો જૈન સમાજ આશીર્વાદ પામી શકે છે. જૈન સમાજની ઊંચાઈ દશા દૂર કરવાનો આ પણ સંગીન માર્ગ છે એ વિચાર જૈન સમાજ ઉંડાણથી તપાસે તો અમારું ચોકસ માનવું છે કે અમારા એ વિચારમાં સત્યજ જણાશે. વહીવટની ફરિયાદો.

ઉપરની બાબતો અવશ્ય વિચારવા જેવી છે તે સાથે આપણા દહેરાશરોને અગે જ્યાં ત્યાં તેના વહીવટ માટે પણ ક્યાં ઓછી ફરીયાદો છે ? તેના નાણાની વ્યવસ્થામાં તેના હિસાબ રાખવામાં-જણસોની સંભાળ રાખવામાં-તેની ઉધરાણીઓ લેગી કરવામાં પણ અનેક જગ્યાએ ફરીયાદો હોય છે તે અવશ્ય સુધારવી ઘટે છે આ ઉપરાંત એક પ્રકારની એવી રૂઠ પ્રથા થઈ પડી છે કે એક દહેરાસરની રિદ્ધિ સિદ્ધિ બીજાના કામમાં ન આવે. અરે એક દહેરાસરમાંથી બીજા દહેરાસર માટે પ્રભુની મૂર્તિ બેઠતી હોય તો પણ ‘નકરો’ લેવાય છે આ પરિસ્થિતિ અવશ્ય વિચારવી ઘટે છે. આ માટે દહેરાસર-આ મારા પ્રભુ એ ભાવના કરતાં પ્રભુ સૌના છે, પ્રભુનું મંદીર સૌ માટે છે, તેનો લાભ સૌ કોઈ માટે સરખોજ હોય એ ઉદાર ભાવના જૈન સમાજે કેળવવાની જરૂર છે.

પ્રકરણ ૯ મું.

સુરતના જન ચત્યો.

ગોપીપુરા.

નંબર	નામ અથવા	બંધાવનાર	ઠેકાણું
	સુળનાયકજી		
૧	શ્રી અષ્ટાપદજી		ગોપીપુરા ખાડી
	શ્રી ફેવલદેવજી	કલાભાઈ શ્રીપતજી	
૨	શ્રી મહાવીર સ્વામિજી		” ”
૩	શ્રી સંલવનાથજી		વકીલનો ખાંચો
૪	શ્રી ધર્મનાથજી	....	” ”
૫	શ્રી સંજેશ્વર પાર્શ્વનાથજી	....	” ”
૬	શ્રી ધર્મનાથજી	...	” ”
૭	શ્રી શીતલનાથજી	ભાઈદાસનેમી	પ્રેમચંદ રાયચંદ
૮	શ્રી લાલીનું દહેરાસર		ધર્મશાળા પાસે
૯	શ્રી કુંથુનાથજી	....	મોટા રસ્તે
૧૦	શ્રી સંલવનાથજી	મચ્છુભાઈ તલકચંદ	ગોપીપુરા
૧૧	શ્રી વૌસુપૂજ્ય સ્વામિ	....	મોટીપોળ
૧૨	શ્રી શાન્તીનાથજી	જગાભાઈ વીરચંદ	ગોપીપુરા મોટીપોળ
૧૩	શ્રી પાર્શ્વનાથજી	હીરાચંદ મેંગળદાસ	” ”

૧૪	શ્રી શાન્તીથાનજી	....	....	માલીફલીયુ
૧૫	શ્રી આદીશ્વરજી	....	....	” ”
૧૬	”	....	....	” ”
૧૭	શ્રી ઉમરવાડી પાર્શ્વનાથજી	....	....	ઐશવાલ મહાદેવો
૧૮	શ્રી મનમોહન પાર્શ્વનાથજી	....	”	”
૧૯	શ્રી ચંદ્ર પ્રભુજી	....	”	”
૨૦	પુલ્કચંદ ઉત્તમચંદનું દહેરાસર	....	”	”
૨૧	શ્રી અનંતનાથજી શેઠ નેમચંદ મેલાપચંદ નેમુભાઈનીવાડી			
૨૨	ડોશીનું દહેરાસર ડાઈબાંધ			વકીલનો ખાંચો

વડાચૌટા.

૨૩	શ્રી કલ્યાણપાર્શ્વનાથજી જમનોલીસ લીલભાઈ વડાચૌટા			
૨૪	શ્રી મદીર સ્વામિજી	....	....	તોળાવાળીપોળ
૨૫	શ્રી અણ્ણતનાથજી	....	....	”
૨૬	શ્રી નેમીનાથજી	....	....	પંડાળનીપોળ
૨૭	શ્રી ગોડીપાર્શ્વનાથજી	....	....	નગરશેઠનીપોળ
૨૮	શ્રી આદીશ્વરજી	....	....	ઓવારી કાંઠે
૨૯	શ્રી મહાવીરસ્વામિજી તલકચંદ મોતીચંદ કચસ નાણુવટ			
૩૦	શ્રી અણ્ણતનાથજી	....	....	હનુમાનની પોળ
૩૧	શ્રી ચિંતામણી પાર્શ્વનાથજી	....	....	શાહપુર

બીજા લત્તાઓના.

૩૨ શ્રી ચંદ્રપ્રભુજી	....	...	.... સૈયદપરા
૩૩ શ્રી વિમલનાથજી	...	....	.... સોનીકૃત્રીયા
૩૪ શ્રી સુવિધિનાથજી	....	....	.... દેશાધિપોળ
૩૫ શ્રી અજીતનાથજી	....	....	.... ”
૩૬ તલકચંદ માસ્તરવાળાનું	દહેરાસરજી	....	.... ”
૩૭ શ્રી ચંદ્રપ્રભુજી	....	...	.... નાનપુરા
૩૮ શ્રી વાસુપૂજ્ય સ્વામિજી	....	....	.... સગરામપુરા
૩૯ શ્રી શાન્તીનાથજી	....	....	.... નવાપુરા
૪૦ શ્રી શીતલનાથજી	....	....	.... હરીપુરા
૪૧ શ્રી સુપાશ્વનાથજી	....	....	છાપરીયાશેરી
૪૨ શ્રી આદીશ્વરજી	....	....	.... ”
૪૩ શ્રી ગોક્ષિપાશ્વનાથજી	....	....	.... ગોળશેરી
૪૪ શ્રી ચંદ્રપ્રભુજી	બાઈ નેમીકુંવર	....	.... ”
૪૫ શ્રી આદીશ્વરજી	કૂલચંદ કલ્યાણચંદ	લાઈન્સ	....
૪૬ શ્રી આદીશ્વરજી	....	....	.... કતારગામ

અહીં દર કાર્તિકી અને ચૈત્રી
પૂર્ણિમાએ યાત્રા થાય છે.

તા. ક:-આ દહેરાસરની નોંધ શ્રી જૈનશ્વેતામ્બર
કોન્ફરન્સ તરફથી પ્રગટ થયેલ જૈનશ્વેતામ્બર મંદીરાવળી
પરથી મુખ્યતઃ લેવામાં આવી છે.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

ચૈત્યોની જીર્ણવસ્થા.

આ ઉપરાંત ઘણા સ્થળોમાં જોઈએ છીએ કે પૂજા કરનાર શ્રાવકના એક બે ઘર હોય તેવા સ્થળોમાં પણ દહેરાસરો હોય છે. મારવાડ-ચેવાડ અને કાઠીયાવાડના કેટલાક સ્થળોમાં તો પૂજા કરનાર શ્રાવકો પણ નથી હોતાં. પરિણામે તે દહેરાસરો જીર્ણ સ્થિતિમાં છે તેમનો ઉદ્ધાર થવોજ ઘટે. નહિતર આપણા ગૌરવનું આ એકનું એક સાધન પણ થોડા વખતમાં ગુમાવવાનો સમય આવશે.

સુરત સમજ્યું

આ પરિસ્થિતિ ઉત્પન્ન થઈ ત્યારે સુરતી જૈનોએ શું કર્યું તે જાણવાને સારીય જૈન સમાજ ઉત્સુક હોય તે સ્વાભાવીક છે. સુરતે દરેક ક્ષેત્ર સંભળાવ્યા છે. પ્રત્યેક ક્ષેત્રમાં સ્વ કર્તવ્ય જાળવ્યું છે. સુરત જાગૃત થઈ ચુક્યું હતું. તેણે દરેક કર્તવ્ય ક્ષેત્રમાં ફાળો અર્પો છે. જે જૈન ચૈત્યો વિદ્યમાન છે તેમાં વૃદ્ધી થાય કે ન થાય પણ જે છે તે જાળવી રાખવાં, એ પૂનિત કર્તવ્ય માની ‘જીર્ણોદ્ધાર વા ચૈત્યોદ્ધાર’ના પવિત્ર કાર્યમાં પોતાનો સૂર પુરાવવા સુરતી જૈન જનતાએ ‘શ્રી સુરત ધરમચંદ ઉદયચંદ જૈનજીર્ણોદ્ધાર ફંડ’ સ્થાપ્યું.

ફેન્ડની સ્થાપના અને દુ'કે ઇતિહાસ

આ ફેન્ડની સ્થાપના શ્રી મોહનલાલજી મહારાજના શિષ્ય મૂનિશ્રી હરખમૂનિજીને ગણી પદ આપ્યું તે પ્રસંગે થઈ હતી. સંવત ૧૯૫૮ માં કારતક વદ બીજને બુધવારે આ ફેન્ડ અસ્તિત્વમાં આવ્યું. આ ફેન્ડ તરફથી તેના કાર્યના અવારનવાર રિપોર્ટો જ્ઞાર પડ્યા છે.

ફેન્ડનો ઉદ્દેશ

સુરત અને સુરત જીલ્લાના તમામ હોરાસરોની સુવ્યવસ્થિત સ્થિતિ જાળવાઈ રહે તે માટે જીર્ણ થયેલાં હોરાસરોને યોગ્ય મદદ આપી તેમની પવિત્રતા અને અસ્તિત્વ ટકાવી રાખી જૈનોનું પ્રાચીન ગૌરવનું સંરક્ષણ કરવાનો આ ફેન્ડનો ઉદ્દેશ છે.

આ રીતે આ ફેન્ડે જૈન સમાજની ઉત્તમ સેવા બજાવી છે. હજી પશુ આ ફેન્ડને વધારી અખીલ ભારતીય જીર્ણોદ્ધાર ફેન્ડ બનાવવાની ભાવના તેના કાર્યવાહકોને હશેજ. શાસનદેવ એ ભાવના બર ભાવવાને સૌને શક્તિ બક્ષે એજ પ્રાર્થના.

આ ફેન્ડની વ્યવસ્થા માટે એક ટ્રસ્ટમંડળ નિમવામાં આવ્યું છે. આ ફેન્ડની પ્રગતિ અને સંગીન કાર્ય તેના ટ્રસ્ટમંડળના ઉત્સાહી પ્રયત્નોનેજ આભારી છે. આ ફેન્ડના એનેજીંગ ટ્રસ્ટી તરિકે શેઠ દલીચંદ વીરચંદ ઉત્સાહપૂર્ણ કાર્ય કરે છે.

જન જીર્ણોદ્ધાર ફંડ તરફથી જીર્ણોદ્ધાર ખાતે
સંવત ૧૯૮૨ના આશો વદી ૦)) સુધીમાં ખર્ચ
ચાચેલી રકમો.

- ૨૩૦૦ મુરત સૈયદપરાના શ્રી નંદીશ્વરદીપના દહેરાસરજીમાં
૫૦૦૦ ,, દેશાઈપોળના શ્રી ઐમુખજીના દહેસરજીમાં
૧૩૦૦ ,, સોનીફળીઆના શ્રી વીમળનાથજીના ,,
૧૮૦૦ ,, શાહપોરના શ્રી ચીંતામણીજીના દહેરાસરજીમાં
૬૦૦ ,, નાણાવટ હનુમાનની પોળમાં શ્રી અજીતનાથ-
જીના દહેરાસરજીમાં
૧૮૦૦ ,, ગોપીપરાના શ્રી આદીશ્વરજી ભગવાનના દહે-
રાસરજીમાં
૩૦૦૦ ,, ઓવારી કાંઠાના શ્રી આદીશ્વરજીના દહેરાસરજીમાં
૧૩૦૦ ,, ગોળશેરીના શ્રી ચંદ્રપ્રભુના દહેરાસરજીમાં
૪૦૦ ,, નાણાવટ તાળાવાળાની પોલમાં શ્રી અજીત-
નાથજીના દહેરાસરજીમાં.
૨૫૦૦ ,, ગોપીપરાના લાલીના દહેરાસરજીમાં
૧૫૦૦ ,, ગોપીપરા ઓથવાલ મોહલ્લાના શ્રી ઉમરવાડી
પાર્શ્વનાથજીના દહેરાસરજીમાં
૪૫૦૦ ,, ગોપીપરા કાયચ મોહલ્લામાં શ્રી શાંતિનાથજી
ના દહેરાસરજીમાં
૧૦૦૦ ,, દેશાઈપોળના શ્રીસૂવીધીનાથજીના દહેરાસરજીમાં

૨૦૦૦	„	ગોપીપરાના શ્રી શીતળનાથજીના હહેરાસરજીમાં
૩૦૦૦	„	સગરામપરાના શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામીના હહેરા- સરજીમાં
૪૦૦	„	કાંકરીઆના શ્રી આદેશ્વરજીના લગવાનના હહેરાસરજીમાં
૨૦૦		શ્રી રાંદેરના હહેરાસરજીમાં
૧૦૦૦		ચોરપાડના હહેરાસરજીમાં
૧૦૦૦		ગામ વરીઆવના હહેરાસરજીમાં
૩૦૦૦		કતારગામના હહેરાસરજીમાં
૨૦૦૦		કાવી (ગાંધાર) ગામના હહેરાસરજીમાં
૧૦૦૦		કઠોર ગામના હહેરાસરજીમાં

૪૦૬૦૦)

શેઠ ઘેઝાભાઈ લાલભાઈ ઝવેરી

કેસર બરાસ ફન્ડ, સુરત,

ગુજરાત કાઠિયાવાડ અને મારવાડમાં આજે કેટલાય
ઝોલા સ્થળો છે જ્યાં જનોની વસ્તી ભુજ પ્રમાણમાં બદકે
નહિ જેવીજ હોય છતાં ત્યાં મોટા ભવ્ય હહેરાસરો છે.
આથી એ હહેરાસરોની સંપૂર્ણ તપાસ અને સંભાળ રખાવી
નથી. તેને અંજો ભેઈતા સાધનો પણ પુરા પ્રમાણમાં વસાવી

શકાતા નથી. છતાં હહેરાસરને અંગે જોઈતા સાધનો તે હોવાજ ઘટે.

આ સ્થિતિમાં જ્યાં જ્યાં જરૂર હોય ત્યાં ત્યાં કેશર બરાસ વિગેરે પુર પાડવાને ઉપરોક્ત ફન્ડ સ્થપાયું છે. જેમાંથી દરવર્ષે કેટલાય હહેરાસરોને મદદ અપાય છે. આથી આ ફન્ડના સ્થાપક અને વ્યવસ્થાપકો મહદ્ પૂણ્ય ઉપાર્જન કરે છે. સુરતને કીર્તિવન્ત બનાવવામાં આ ફન્ડે પણ ઉચીત કાળો આપ્યો છે. આ ફન્ડની વ્યવસ્થા સ્વ. શેઠ નગ્દીનચંદ્ર ઘેલાભાઈ ઝવેરી કરતાં અને હબ્બુ પણ તેમનાજ કુટુંબ તરફથી આ ફન્ડની વ્યવસ્થા કરવામાં આવે છે, આ ફન્ડને આગળ ધપાવે એજ અભ્યર્થના !

જૈન ઉપાધ્યયો અને ધર્મશાળાઓ

પ્રકરણ ૧૧ અ

જૈન ઉપાશ્રયો-સુરત.

જૈનોની ધર્મશ્રદ્ધાનું સંપૂર્ણ ભાન તેના ઉપાશ્રયો કરાવે છે. જે ત્રણ જૈનોની વસ્તીવાળું પણ એકે ગામડું એવું નહિ હોય જ્યાં ઉપાશ્રય ન હોય. જૈનોમાં ઉપાશ્રયનો મહિમા અદ્વિતિય છે. કામ અને અર્થમાં સુઝાયેલી દૂનિયાને ઠરવા ઠેકાણું હોય તો ધર્મસ્થાનોજ છે, જ્યાંથી માનવો ધર્મ અને મોક્ષ જાણી શકે છે, તે પ્રાપ્ત કરવાને પ્રયત્નશીલ બને છે. આથીજ ઉપાશ્રયો તો પ્રત્યેક શહેર અને ગામડામાં જૈનોએ કોઈપણ ભોગે ઉભા કર્યા છે.

સુરતની વિશિષ્ટતા

પણ સુરતના જૈનોની એક વિશિષ્ટતા છે. સુરતમાં સત્તાવાર એકેક ઉપાશ્રય છે એમ નહિ પણ પ્રત્યેક ગરબ-વાર ઉપાશ્રય છે. આજથી પચાસેક વર્ષ પૂર્વે જ્યારે ગરબો, પેટાગરબોની ભાવના બળવત્તર હતી ત્યારથીજ સુરતમાં પ્રત્યેક ગરબ માટે એકેક ઉપાશ્રય અને દહેરાસર ઉભા થયા છે. મતભિન્નતા ક્યારે ઉદ્ભવે કે જ્યારે સંખ્યાની બાહુલ્યતા હોય. એમ ગરબો, પેટાગરબોની ભાવના ત્યારેજ હતી જ્યારે જૈનોની વસ્તી આજથી વિશેષ હતી.

પણ આજે

પણ આજે તો જૈનોની વસ્તી ઘટવા લાગી છે. જૈનોને જ્યારે એ ખ્યાલ આવ્યો ત્યારે સૌને હવે સાથેજ ઉભા

રહેવાનો ધર્મ છે એમ લાગ્યું. પરિણામે સાર્વજનિકભાવના ઉત્પન્ન થઈ. મતભિન્નતા-સંકુચિતતા દૂર થતાં ઉદારતા અને વિશાળ ભાવના જૈનોમાં આવી. અમે અમુક ગમછના એ ટુંકી ભાવના દૂર થતાં અમે જૈનો છીએ એ ભાવનાએ નવું સ્વરૂપ પકડ્યું. સમાજ જાગૃત થઈ અને એક જગ્ગર આન્દોલન ઉભું થયું અને તે સાર્વજનિક ભાવના.

પરિણામે

સૌ વિશાળ દ્રષ્ટિએ જોવા લાગ્યા. મારા મારી ઉઠી ગઈ. એક તો ઉપાશ્રય માટે જૈનોમાં બહુમાન હતુંજ તેમાં વળી આ વિશાળભાવના આવી. પછી કહેવુંજ શું ? લોકો માનવા લાગ્યા અને પ્રથમ પણ માનતા કે દુકાનો અને પેઢીઓ તો સૌ ચલાવે છે પણ ધર્મની દુકાનો અને પેઢીઓ ચલાવનારા વિરલાજ હોય છે ઉપાશ્રય કે પૌષ્ઠ-શાળા એ ધર્મની દુકાન છે. એ બંધાવનાર મહત્ત્વ પૂન્યનો લાગી બને છે. ઉપાશ્રયથીજ ધર્મભાવના જાગૃત થતાં, કર્મ પડળો દૂર થતાં, આત્મા જ્યોતિર્મય બને છે, આત્માનો સાક્ષાત્કાર થાય છે, અરે આત્મોદ્ધાર કરી શકાય છે.

આપણા પૂર્વજોએ

આપણા પૂર્વજોએ તો તે માટે લાખો અને કરોડો ખર્ચાં છે. તેના વંશજો તેમજ વર્તે તેમાં શું શંકા ? જૈન રત્ન પ્રતાપીમંત્રી પૃથ્વીકુમાર ઉર્ફે પેથડ કુમારના પિતા

હેદાશાહે તો ઉપાશ્રયના પાયામાં કેશર નખાવ્યું હતું અને ઉપાશ્રયને સોનાના પતરાથી મઢાવ્યો હતો. એટલે ઉપાશ્રયોની મહત્તા જૈન શાસ્ત્રકારોએ ઓછી નથી આંકી, તેમ જૈનોએ પણ તે મહત્તા જાળવવાને પોતાથી બનતું કર્યું છે.

પછી સુરતે છું કર્યું.

એક તરફ ઉપાશ્રયની આ મહત્તા અને બીજી તરફ નવી જાગૃત થયેલી વિશાળ લાવનાએ સુરતમાં અજબ પટ્ટો આણ્યો. સાર્વજનિક લાવનાએ જૈનોએ સાર્વજનિક ઉપાશ્રયો બંધાવવા શરૂ કર્યા, અને એ રીતે જૈન ગૌરવ વધાર્યું.

વડાચૌટા.

સૌથી પ્રથમ સુરતમાં વડાચૌટામાં સંવેગીનો મોટો ઉપાશ્રય સાર્વજનિક ઉપાશ્રય તરિકે અસ્તિત્વમાં આવ્યો. આજે પણ એ ઉપાશ્રયની લબ્ધ રચના છે.

ગોપીપુરા.

સુરતના બીજા સૌથી મોટા લત્તા ગોપીપુરામાં પણ 'નેમુલાઈની વાડી'ના નામે ઓળખાતો સાર્વજનિક ઉપાશ્રય શેઠ નેમચંદ મેલાપચંદે બંધાવ્યો. ગોપીપુરામાં આ પ્રથમજ સાર્વજનિક ઉપાશ્રય અસ્તિત્વમાં આવ્યો. આજે એ ઉપાશ્રયની મહત્તા સવિશેષ ગણાય છે.

ત્યારપછી તો હરેક લત્તામાં એક પછી એક સાર્વજનિક ઉપાશ્રયો બંધાયા. એ સૌ ઉપાશ્રયોની લત્તાવાર નોંધ નિચે આપવામાં આવી છે.

સુરતના જૈન ઉપાશ્રયો.

ગોપીપુરા.

નામ.

હેઠાણું.

ઉપયોગ છે કે નહીં અને કેના

ઉપયોગમાં આવે છે.

- ૧ દેવસુર ગચ્છનો ઉપાશ્રય. ગોપીપુરા ખાડીપર. નથી.
- ૨ આન્સુર ગચ્છનો ઉપાશ્રય. " નથી. ભાડે સ્કુલને માટે આપેલું છે.
- ૩ આંશળ ગચ્છનો ઉપાશ્રય. " નથી.
- ૪ દેવસુર ગચ્છનો બીજો ઉપાશ્રય. " બૈરાઓના પ્રતિક્રમણમાં તેમ સાધવીના ઉપયોગમાં આવે છે.
- ૫ હુકમ મૂનિજીનો ઉપાશ્રય. ગોપીપુરા નથી.
- ૬ સાગર ગચ્છનો ઉપાશ્રય. જ્યોતિર્વાલ મોહલોને બૈરાઓના પ્રતિક્રમણમાં તેમ નાકે. સાધવીના ઉપયોગમાં આવે છે.
- ૭ શીતલવાડીનો ઉપાશ્રય. } જ્યોતિર્વાલ મોહલો. ખડતર ગચ્છના સાધુઓ ઉતરે છે
ખડતર ગચ્છનો ઉપાશ્રય. " સાધવીઓ "
- ૮ વાસુપુત્ર સ્વામીના દેરાનો ઉપાશ્રય " નથી.

નેમચંદ મેલાપચંદની વાડીનો ઉપાશ્રય }
૯ ખીમચંદ મેલાપચંદનો ઉપાશ્રય

સાધુઓ ઉતરેછે અને ગોપીપરા
માં મુખ્ય સાર્વજનીક ઉપાશ્રય
ગણાય છે.

વડાચૌટા.

૧૦ સંવેગીનો મોટો ઉપાશ્રય. ખલુતર ખાના પાસે સાધુઓ ઉતરેછે અને વડાચૌટા
નો મુખ્ય સાર્વજનીક ઉપાશ્રય
ગણાય છે.

ઐરાઓના ઉપયોગમાં આવેછે. ૮૭

૧૧ મૂનિજીનો ઉપાશ્રય.

૧૨ ઐરાનો ઉપાશ્રય.

૧૩ સાધવીજીનો ઉપાશ્રય.

૧૪ શ્રી વિમળગચ્છનો ઉપાશ્રય.

૧૫ સાધવીજીનો ઉપાશ્રય.

૧૬ વડી પોશાદગચ્છનો ઉપાશ્રય

૧૭ મોટો ઉપાશ્રય.

૧૮ લોહી પોશાગચ્છનો ઉપાશ્રય

૧૯ નવો મોટો ઉપાશ્રય.

તાળાવાળી પોળ

સેયકપુરા

દેસાઈ પોળ

શાહપુર

નવાપુરા

”

દેરાસર સામે હરિપુરા

”

”

નથી

ઉપયોગમાં છે

નથી

સાધુઓ ઉતરે છે.

”

”

૨૦ નાનો ઉપાશ્રય.

૨૧ ઉપાશ્રય.

૨૨ દેવસુર ગચ્છનો ઉપાશ્રય.

૨૩ શ્રાવીકાનો ઉપાશ્રય.

૨૪ સાધુઓનો ઉપાશ્રય.

૨૫ સંવેગીનો ઉપાશ્રય.

૨૬ ઐરાઓનો ઉપાશ્રય.

દેરાસર પાછળ ”

ગોળશેરી

છાપરીયા શેરી

”

”

સગરામયુરા

”

”

”

”

ઐરાઓ માટે

સાધુઓ ઉતરે છે

”

ઐરાઓના ઉપયોગમાં આવે છે.

પ્રકરણ ૧૧ વ

શ્રી જૈન ધર્મશાળાઓ, સુરત.

સુરત અને તેની ધર્મશાળાઓ

સુરત અને તેની ધર્મશાળાઓનો હિલ્લેખ કરતાં સાચેજ કહેવું જોઈએ સુરતની જૈન જનતાએ એક પણ એવું ક્ષેત્ર ખાકી નથી રાખ્યું જ્યાં પોતાના દાનના વારી ન વહાવ્યા હોય. એકેએક કર્તાવ્ય ક્ષેત્રમાં સુરતે પોતાનો ફાળો જમા કરાવ્યો છે. આથીજ સુરતી જૈન જનતા ધર્મ શ્રદ્ધા અને શાસન લક્ષિતમાં પોતાનો નજર પહેલો ગણાવે તો કોઈ પણ વાંધો ન લઈ શકે.

સુરતને જૈન ધર્મશાળાઓની શું જરૂર ?

કોઈ પ્રજા એટલી તો સ્વાર્થાન્ધ ન હોય કે પોતાના આંગણે આવનારને આવકાર ન આપે ! આવકાર-પરીણાગત માટે તો ભારત સશુર છે. આથીજ પ્રત્યેક શહેરમાં તેની મુલાકાતો દેનાર અપરિચિત ગૃહસ્થો માટે તેમને ઉતરવા અને રહેવાની સગવડ હોવી જોઈએ અને એ રીતેજ પ્રત્યેક શહેરમાં ધર્મશાળાઓ હોય છે.

જો એમજ હોય તો એ ધર્મશાળાઓ સાર્વજનિક શા માટે ન હોવી જોઈએ ? સુરતની જૈન જનતાને કોમીય ધર્મશાળાઓ ઉભી કરવાનું શું પ્રયોજન ? વાત સત્ય છે

કે ધર્મશાળાઓ સાર્વજનિક હોવી ઘટે પણ સુરત એટલે પ્રાચીન સૂર્યપુર એ તો જૈનો માટે યાત્રાનું ધામ છે. આથીજ જૈનો સુરતની કેવળ સુંદરતાં નિહાળવાનેજ નથી આવતાં પણ યાત્રાની પ્રબળ લાવનાએજ તેઓ આવે છે. આથી સુરતની માત્ર મુલાકાતો લેનાર કરતાં યાત્રિકો માટે અધિકતર સગવડતા હોવી જોઈએ એ સ્વાભાવિક છે.

ઉપરાંત જૈન ધર્મ અન્ય ધર્મો કરતાં નિરાળોજ છે. તેના આચાર વિચાર અન્ય ધર્મીઓ કરતાં જુદાજ છે. જૈન પ્રજાની રહેણી કહેણી જૈનેતર કરતાં અનોખીજ છે. આથીજ જૈન ધર્મ એ લોકોત્તર ધર્મ છે. તે ધર્મમાં માનનારી જૈન પ્રજા પણ લોકોત્તર હોઈ તેના યાત્રિકો માટે જુદીજ અને સગવડ ભરેલી વ્યવસ્થા હોવી ઘટે કે જ્યાં ધાર્મિક આચાર વિચાર પોષી શકાય. આજ કારણે સુરતના જૈનોને કોમીય ધર્મશાળાઓ ઉભી કરવાની ફરજ પડી છે.

સાર્વજનિક ફાળો

પણ આથી એમ નથી માનવાનું સુરતના જૈનો કેવળ પોતાની કોમને માટેજ સેવા કરે છે. જૈન ધર્મ તો જગત્ ધર્મ છે. તેના અનુયાયીઓની વિશાળ લાવના છે. આ પ્રજાએ જાહેર પ્રજાના લાભ માટે પણ ઓછો ફાળો નથી આપ્યો, એજ જૈન ધર્મની વિશાળતાનું ભાન કરાવવા બસ છે.

આજે ગોપીપુરામાં આવેલ 'શેઠ પ્રેમચંદ્ર રાયચંદ્ર ધર્મશાળા' અને પરાઓની કેટલીક ધર્મશાળાઓ જૈનોનાજ ખર્ચેજ ઉભી થયેલી છતાં સાર્વજનિક લાભાર્થે વપરાય છે. એમ દરેક સાર્વજનિક કાર્યમાં સુરતના ઉદાર જૈનોનો ફાળો ગૌરવવન્તો છે.

જૈનોની સમૃદ્ધિનો ખ્યાલ

સુરતમાં દરેક જૈન લત્તામાં ધર્મશાળા-ઉપાશ્રય અને દહેરાસર એટલું તો કમમાંકમ છે. વિચાર ઉદ્ભવે કે કેટલાક શહેરોમાં એકાદ બે ધર્મશાળાઓ હોય અગર મહેાટું શહેર હોય તો બે ચાર ધર્મશાળા હોય પણ આ તો માત્ર જૈનોનાજ લત્તાઓમાં જૈનોની આઠેક ધર્મશાળાઓ છે એ શાથી ?

કહેવાય છે કે રાંદેર ભાંગીને સુરત વસ્તું અને સુરત ભાંગીને મુંબઈ વસ્તું એટલું તો સત્યજ છે કે મુંબઈની ખીલવણીથી સુરતને ધકકે પહોંચ્યો છે, બાકી નાણાવટમાં જૈનોની હાક વાગતી દેશ દેશાવર જૈનોની નામાકિંત પેઢી-ઓની શાખ હતી. નાણાવટની જૈનોની પેઢીઓ એટલા-એન્કા ગણાતી. એ વખતની જૈનોની સમૃદ્ધિની કદવના પણ થઈ શકે તેમ નથી. માત્ર આજના ઉપાશ્રયો-ધર્મશાળાઓ-દહેરાસરો તેનો ખ્યાલ કરવા પુરતાંજ અવેશેષ વિદ્યમાન છે.

ધર્મશાળાઓનો ઉપયોગ

આજથી અર્ધી સદી પૂર્વે સુરતની યુવાવસ્થા હતી. તે પૂર્ણ કળાએ ખીલ્યું હતું અને એ સમયે જૈનો પણ સમૃધ્ધશાળી હતાં. આથી હરહંમેશ હજારો માણસો સુરતની યાત્રાએ આવતાં અને જતાં. એ સમયે આ ધર્મશાળાઓમાં એક ચોરડી મલવી મુશકેલ હતી. ત્યારે આ ધર્મશાળાઓની સંપૂર્ણ જરૂરીયાત હતી, પણ આજે એ સ્થિતિ નથી. આજે હજારો માનવો સુરતની યાત્રાએ નથી આવતાં. આથી આ ધર્મશાળાઓ લગભગ ઉપયોગ વિનાની થઈ પડી છે. કેટલીક ધર્મશાળાઓ બાદ કરતાં ખીજી ધર્મશાળાઓ નિર્મનુબ્ધ બેવાય છે. તો તે સ્થિતિમાં કાંઈક સુધારણા થવી ઘટે છે. ત્યારે શું કરવું ?

આ સ્થિતિમાં આ ધર્મશાળાઓનું શું કરવું એ વિચારણીય પ્રશ્ન છે. એ પ્રશ્નનો નિકાલ સુરતના જાણીતા આગેવાન સ્વ. ગુલાબચંદ દેવચંદ ઝવેરીએ કર્યો છે. અમે તો તેમને તેમની એ પ્રવૃત્તિ માટે ધન્યવાદ આપ્યા સિવાય નથી રહી શકતાં. જૈન સમાજ કેટલાક અંશે રૂઢી ચુસ્ત સમાજ છે. તેમાં કાંઈ સુધારણા કરવી એ સાચા હિંમતવાન પુરૂષનું જ કાર્ય છે અને તે સ્વ. શેઠ સાહેબે કર્યું છે.

તેઓશ્રીએ જોયું કે આજે ધર્મશાળાનો વાસ્તવીક ઉપયોગ થતો નથી તો તેનો સારો ઉપયોગ થાય તેમ

કરવું એ તેમને મન કર્તાવ્ય લાસ્યું અને પોતાના પિતા-
શ્રીના નામને સંબોધાયેલી 'શ્રી દેવચંદ લાલભાઈ જૈન
ધર્મશાળા'ની માલિકી તેઓશ્રીએ 'શ્રી રત્નસાગરજી જૈન
બોર્ડિંગ'ને અર્પણ કરી અને શ્રી રત્નસાગરજી જૈન બોર્ડિંગનું
કાયમી અસ્તિત્વ કર્યું.

એ રીતે અન્ય ધર્મશાળાઓ જ્યાં જ્યાં યાત્રિકો લાભ
ન લેતાં હોય તેના માલિકો અગર વહીવટદારો એ સ્થિતિ
ધ્યાનમાં લઈ પોત પોતાના લક્ષ્યોની સાર્વજનિક સામાજિક
સંસ્થાઓને ધર્મશાળાઓનો ઉપયોગ સુગ્રત કરે તે સુરતની
કેટલીક સામાજિક સંસ્થાઓ પગલર થઈ કાયમી થઈ જાય.
આથી ધર્મશાળાઓના વહીવટદારોને અમારી વિજ્ઞાપિ છે કે
તેઓશ્રી ઉપરની બાબતમાં ઘટતું કરશે.

સુરતની ધર્મશાળાઓની નોંધ.

૧ શ્રી જીવન-વિલાસ. ગોપીપુરા શેઠ સુર્યાભાઈ જીવજીયંદ

૨ નવી ધર્મશાળા „ શેઠ તળીનચંદ કપુરચંદ ઝવેરી

શેઠ કલાનચંદ ગેલભાઈ ઝવેરી

(લાલ મોહનલાલજી ઉપાશ્રય તરીકે ઓળખાય છે)

૩ શેઠ પ્રેમચંદ રાયચંદ ધર્મશાળા. ગોપીપુરા શેઠ પ્રેમચંદ રાય-

(સાર્વજનિક ધર્મશાળા તરીકે વસરાય છે)

ચંદ

૪ શેઠ મંચુભાઈ દીપચંદ ધર્મશાળા. માલીફનીયું.

(હાલ ઉપાશ્રય તરીકે વપરાય છે)

૫ શેઠ રૂપચંદ લલ્લુભાઈ ધર્મશાળા ઓશવાલ મેહલ્લાના નાકે
રૂપચંદ લલ્લુભાઈ

૬ શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન ધર્મશાળા ગોપીપુરા
(હાલ શ્રી રત્નસાગરજી જૈન યોડિંગને સુપ્રત થઈ)

૭ શેઠ ખીમચંદ મેલાપચંદ ધર્મશાળા ગોપીપુરા

૮ શેઠ તલકચંદ મોતીચંદ ધર્મશાળા. નાણાવટ

૯ શેઠ છગનલાલ ગીરધરલાલ ધર્મશાળા છાપરીયા શેરી
મેટીશેરી.

નોંધ:—આ સંસ્થાઓની નોંધ અમને મળેલી હકીકત મુજબ લેવાઈ છે.

એક અભિલાષા.

ધર્મશાળાની નોંધ પૂર્ણ કરતાં એક અભિલાષા અવ-
શેષ રહે છે તે વ્યક્ત કરવાની અમારી દ્રશ્ય છે. સુસ્તમાં
આમ આઠ નવ ધર્મશાળાઓ છે છતાં એકાદ વધુ ધર્મ-
શાળાની સમાજને જરૂર છે. તે માટે સમાજની લાંબા
સમયની અભિલાષા છે. સુરત સહિત અમદાવાદનું સૂર્યપુર નથી
રહ્યું છતાં 'લાંગુ' તોય ભર્યું જો સ્થિતિ તો છેજ. સુરત
અમદાવાદ અને મુંબઈની બહોળલાલીની કેટીમાં નથી તે
દેખીતુંજ છે છતાં પણ સુરત જેવું પ્રાચીન નગર નિરખવા

કાંઈક યાત્રા ભાવે-કાંઈક વેપાર અર્થે જૈનોનું આગમન સુરતમાં થાય છે. હાલ જે ધર્મશાળાઓ વિદ્યમાન છે તે સ્ટેશનથી દૂરના લત્તાઓમાં છે આથી સુરતમાં આવનાર જૈન લાઇ ખડેને માટે સ્ટેશનપર એક ધર્મશાળાની ખાસ આવશ્યકતા છે. તે જરૂરીયાત પુરી પાડવાનું સુરતના જૈનોના ખ્યાલ ખંડાર નથી. એ વ્યક્ત કરતાં અમને અત્યંત હર્ષ થાય છે. સુરતના અગ્રગણ્ય શહેરી અને જૈન આગેવાન શ્રીયુત નેમચંદ નાથાભાઈ તરફથી ધર્મશાળા માટે સ્ટેશનપર જમીન દેવાઈ છે. શ્રીયુત નેમચંદભાઈની દાનપ્રિયતા માટે તો સારીય સુરત જૈન સમાજને માન છે. અમે સાંભળ્યું છે કે તેઓ શ્રી સુરતની આ પરમ આવશ્યકતા ટુંક સમયમાં પુરી પાડનાર છે આથીજ ચામારી એ મહેચ્છા, સુરત જૈન સમાજની એ અભિલાષા શ્રીયુત નેમચંદભાઈ પાર પાડશે અને હજારો યાત્રિકોના શુભાશિષો પ્રાપ્ત કરશે. એમ ઈચ્છી વિરમીએ છીએ.

આરોગ્ય વિભાગ.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

જૈન સમાજ અને આરોગ્ય.

‘જૈન સમાજ અને તેનું આરોગ્ય’ છે વિષય પરત્વે લખતાંજ આજના પ્રત્યેક લેખકને કંપારી છુટે એવું જૈન સમાજનું આધુનિક આરોગ્ય છે. છતાં સદમાગ્ય છે કે ઘણા કાળની સુધુષિ પછી સમાજ આજે સફાળી ભગૃત થઈ છે. નિંદ્રામાંથી ભગતાં ઘણા કાર્યોની ભિભવાળો માણસ જેમ ફાવે તેમ કાર્યો આટોપવા માંડે છે, તે સમયે પ્રથમ કયું કાર્ય કરવું અને પછી કયું કરવું? તેનો કમ નથી રહેતો. એ સામાન્ય જન સ્વભાવ છે. મનુષ્યોનો ખડોળો સમુદ્ધ એટલેજ સમાજ. એટલે સમાજનો પણ એજ સ્વભાવ હોય તે સ્વાભાવીક છે. જૈન સમાજે ભગૃત થઈ એયું તો તેની દ્રષ્ટિ મર્યાદામાં અનેક કર્તવ્યક્ષેત્રો જણાયા જેવાકે, કેળવણી—સમાજસુધારો—દર્શનસરો—ઉપાશ્રયો—તિર્થોધ્ધાર—કુરૂદીઓ અને રિવાજો. આમ અનેકવિધ કાર્યો જૈન સમાજને કરવાના હતાં, તે સમાજ એક પછી એક આટોપવા માગી. તે કાર્યોની બહુવિધતામાં આરોગ્ય-શારીરિક વિકાસનો પ્રશ્ન ભૂલાઈ ગયો વા ઘડીભર સુલતવી રાખ્યો. આજે એજ પ્રશ્ન સમાજનું વધુમાં વધુ ધ્યાન ખેંચી રહ્યો છે.

આધુનિક સમાજની શારીરિક સંપત્તિ લગભગ ક્યા-જનક છે. મનુષ્યત્વને તદ્દન અછાજતીજ લેખી શકાય. આજે જ્યાં જ્યાં નિરક્ષણ કરીએ ત્યાં ત્યાં ખેસી ગયેલાં ડાયાઓ, ઉડી ગયેલી આંખો-નિસ્તેજ-નિર્વિચ્છ હાડપિંજરો નજરે ચડે છે તે શાનું પરિણામ ?

એ પ્રશ્નનો ઉકેલ કરવા સારાય ભારતવર્ષ પર નજર ફેરવવી પડશે. આજે ભારતની પણ એજ અવદશા છે. ભારતનું નુર-તેજ હણાઈ ગયું છે. તેમાં જૈન સમાજ પણ તેથી વંચીત નથી. ભારતની આજે શું દશા છે ?

જે ભારતવર્ષમાં યમદેવ પણ જેનાથી બે કદમ દૂર રહે તેવા મહાન્ ભિષ્મપિતા, ખાર ખાર વર્ષ સાથે વસવા છતાં સતી સીતાના માત્ર પગના નુપુરજ ઓળખનાર બ્રહ્મચારી લક્ષ્મણ, ખેડંગતા પગે ગાઉના ગાઉથી એકજ રાત્રીમાં મહાન્ ગીરિરાજને પોતાની હથેલીમાં લાવનાર વીર હનુમન્ત-વેશ્યાગૃહમાં નિવાસ છતાં એક ઘડીભર પણ જેનું મન વિચલીત નથી થયું તેવા આત્મવિજેતા સ્થુલીભદ્ર થઈ ગયા એજ ભારતમાં આજે હાડપિંજરો નજરે ચડે છે તે શાથી ?

જે ભારતની પ્રજા વીર અને બુદ્ધ, રામ અને કૃષ્ણ-પાર્શ્વ અને નેમની અનુયાયી હતી, જે ભારત સારાય વિશ્વનું સ્વર્ગ-નંદનવન-સરસ્વતી મંદીર ગણાતું, તે આજે ઉલટી દિશામાં પ્રગતિમાન્ જણાય છે તે શાથી ?

જે જૈન સમાજમાં વીર શ્રેણીક અને કુમારપાળ, અભય અને ઉદયાનન, વસ્તુપાળ અને તેજપાળ-પેથક અને ભામાશાહ જેવા રણુવીરો થઈ ગયા તેમાંજ આજે દૈર્ઘ્યતા પ્રવેશવા પામી તે શાથી ?

તેના અનેક કારણો છે પણ મુખ્ય કારણ તો એજ કે તે વખતની પ્રજાનો પાયો મજબુત હતો. એટલે તે વખતની પ્રજાનું મુખ્ય અને પ્રથમ આશ્રમ બ્રહ્મચર્યાશ્રમ હતું. તે આજે બદલાઈ ગયું. ‘આત્મા સો પરમાત્મા’ ની ભાવના ભૂલાઈ ‘અહં દુર્બલોઽસ્મિ’ ની ભાવના દાખલા થઈ, ‘સા વિદ્યા યા વિમુક્તયે’ વાળી વિદ્યા તથા માત્ર ૧૫ રૂપીયા આપનાર વિદ્યામાં પરિપૂર્ણતા સમજાઈ. જ્યારે આટલું પરિવર્તન થયું ત્યારે આ અઘોરશા ન હોય તો ખીજું શું હોય ?

ત્યારે સહેજે પ્રશ્ન ઉદભવે કે અગાઉનું બ્રહ્મચર્યાશ્રમ વિદ્યાર્થીઆશ્રમ ન હતું ? હા, હતું પણ તેમાં જે મુખ્ય વસ્તુ હતી તે ‘બ્રહ્મચર્ય’ હતું. તે વખતે ૨૫ વર્ષ સુધી ઢીંગલા ઢીંગલીની રમત કોઈ ન જાણતાં. તેટલી ઉંમર સુધી લગ્નોની સાંકળથી તેઓ દૂર રહેતાં. ત્યાં સુધી તેઓ લાડી-ગાડી અને વાડીથી વચીત હતાં. પ્રેમોત્પાદક નોવેલોનો જન્મ તે સમયે ન હતો. ‘સ્રી’ શું એ તેઓ સમજતા નહિ અને સમજતાં તો એક દેવીરૂપે, જ્યારે આજે નાના નાના બાળકોનું ચારિત્ર ઢીંગલા ઢીંગલીની રમતથી ચરાગી બને

છે, ૧૦થી ૧૫ વર્ષના બાળકો લગ્નના વાળા વગડાવવામાં અને વરઘોડે ચડવામાં આનંદ પામે છે. ૧૫ થી ૨૦ વર્ષના ઉગતા યુવાનો પતિપત્નીના પરસ્પર પ્રેમમાં સપડાય છે. ૨૦ થી ૨૫ વર્ષના યુવાનો આજે પીઠ ગણાય છે. બાળ બચ્ચાવાળા થાય છે. જેઓ પોતેજ છોકરા જેવા હોય છે તેમને છોકરાંની પીડા આવી પડે છે, આ ઉપરાંત કેટલાય યુવાનો વેશ્યા વિલાસમાં-નાટક ચેટકમાં-રંગ રાગમાં તન્મય હોય છે, કેટલાય સ્વપ્નદોષ વા હસ્તદોષથી ભયંકર શરીર હાની કરી રહ્યા હોય છે, પછી શેરડીનો રસ જતાં કુચ્છા જેવા શરીરો રહે તેમાં શું નવાઈ? માતા પિતાઓ પણ કેવળ અજ્ઞાનતા વા ખોટા મોહને કારણે પોતાના છોકરાને છોકરાંવાળા જેવા આતુર હોય છે, આમ એકંદર મનુષ્ય જીવનના પ્રથમ આશ્રમ બ્રહ્મચર્યાશ્રમમાં સુવિદ્યા, સદ્વર્તન, સ્વાશ્રય, સેવા ભાવના, અને નિતિમય જીવનરૂપી માટી-કાંકરા અને પત્થર ન નાખતાં અનિતિ રૂપી રેતી નાખી તે પાયાને ક્ષણ ભંગુર બનાવાય છે, પછી શારીરિક-માનસિક નૈતિક અને આધ્યાત્મિક અવનતિ આવકાર પામે તેમાં શું શંકા?

પણ તે સ્થિતિ પુનઃ પ્રાપ્ત કરવાને ઘણો સમય જોઈશે. ઘર તોડતાં જેટલો વખત નથી જતો તેથી અનેક ગણો તેને બંધાવતાં થાય છે. જે વસ્તુને વિછિન્ન કરતાં વખત નથી ગયો તેને પુનઃ પ્રાપ્ત કરતાં અનેક વર્ષો જોઈશે. આથીજ

હવે પછી પશુ સારીરિક સંપત્તિનો પ્રશ્ન આપણું વધુ ધ્યાન
શેકે તે મહત્વની વસ્તુ લેખાવી જોઈએ.

ઉપરોક્ત સ્થિતિમાંથી લાવી જનતાને બચાવવા અમ-
ઈની માફક જંગલમાં વસતાં ગુરુઓ નથી. તે સાચવવાની
ફરજ માતા પિતાઓનીજ છે. બાલ્યાવસ્થાથીજ બાળ છુવો
પર કુસંસ્કારો ન પડે, સારા સહવાસમાં રહે તે ભેવું
માતા પિતાઓનું કર્તવ્ય ગણાય. બાળ લક્ષ જેવી કુરૂડીઓ
તો સદંતર નાખુત થવી જોઈએ. પશુ સાધારણ જન સમુદ્ધ
આવી બાબતોથી અનભિજ્ઞ હોય છે. આથી તે સ્થિતિ
સુધારવા આજે સમાજ નેતાઓએ ખૂબર ધ્યાનવું જોઈએ.
પ્રત્યેક બોર્ડિંગ, પ્રત્યેક આશ્રમ અને વસ્તીના પ્રત્યેક હતામાં
વ્યાયામશાળાઓ-અખાડાઓ સ્થાપવાની અનિવાર્ય જરૂરીયાત
સ્વીકારવી જોઈએ.

મહાગુજરાતના સદ્બાગ્ય છે કે આ પ્રશ્નનો નિવેડો
લાવવા પ્રત્યેક છાત્રાલયોના સંચાલકો વિચારો કરી રહ્યા છે.
સમય અને સાધનના પ્રમાણમાં જોઈતા સાધનો વસાવી
રહ્યા છે. કસરત એકલા બાળકો માટેજ નથી. ઇંગ્લાન્ડ
અમેરિકા આદિ દેશોમાં સાઠ સાઠ વર્ષના વૃદ્ધો પશુ કસરત
કરી રહ્યા છે. આથી કસરતશાળાઓ પ્રત્યે આદર થવો જોઈ
છે. શારીરિક સંપત્તિનો વિકાસ સાધવા જ્યારથી પ્રો. રામ
ભૂર્તિ, જૈન સમભૂર્તિ છોટાલાલ શાહ, માણેકરાવ અને સ.

પુરાણીએ યુવાન વર્ગમાં શૌર્ય-વીર્ય-સાહસ-અને અંગ બળ ખીલવવા વીરહાક આપી છે ત્યારથી સાદ્ય શુજરાત આ પ્રશ્નનો વિચાર કરી રહ્યું છે, તે યોછા હર્ષની વાત નથી. આથીજ આ પ્રશ્નનો નિકાલ કરવો ઘટે છે.

આ રીતે સમાજનું આરોગ્ય પૂનઃ પ્રાપ્ત કરવા ભાવી જનતાને અખાડાઓ અને કસરત શાળાઓની જે આવશ્યકતા છે તે પર આટલું લાંબું તિવેદન આપવું પડ્યું છે. કારણ અમારી માન્યતા છે કે જે તે સાધનો ઉભા કરવામાં આવે તો તે ભાવી જનતા માટે ખીજા સાધનો દવાખાના અને સેનીટેરીયમોની જરૂરીયાત ભાગ્યેજ રહેશે. છતાં આધુનિક સમાજના આરોગ્ય માટે જે સાધનોની જરૂરીયાત છે તે પૈકી મુખ્ય તો (૧) કસરતશાળાઓ અને અખાડા

(૨) ગૃહ ઉદ્યોગો ફરી સજીવન કરવા

(૩) દવાખાનાઓ. (૪) સેનીટેરીયમો છે.

સુરત જૈન સમાજે આ દિશામાં પણ કેટલુંક કાર્ય કર્યું છે, તે અવશ્ય ઉપકારક છે, છતાં ખીજા ક્ષેત્રોના પ્રમાણમાં આ ક્ષેત્રમાં જોઈએ તેટલું ધ્યાન નથી અપાયું એમ તો કહેવુંજ જોઈએ. સુરતના ઉદાર જૈનો તે દિશામાં પણ ટુંક સમયમાંજ પ્રગતિ કરશે એમ સૌ કોઈ ધ્રુવેજ.

આ દિશામાં જેજે શુભ પગલો થયાં છે તે પૈકી 'શેઠ નગીનચંદ મંચુભાઈ વ્યાયામશાળા-સુરત,'

મુખ્ય છે. આ વ્યાયામશાળા સુરતના ગોપીપુરાના બાણીતા વતની શેઠ ભાઈચંદ્ર નગીનચંદ્ર ઝવેરીએ પોતાના મહુર્મ પિતાશ્રીના સ્મરણાર્થે શરૂ કરાવી છે. તેને લગતા યોગ્ય સાધનો પણ વસાવ્યા છે.

ગોપીપુરાના જન યુવાનો આ વ્યાયામશાળાનો લાભ લઈ રહ્યા છે. યુવાનોમાં અંગ બળ-આરોગ્ય અને શૌર્ય ખીલવવા આ વ્યાયામશાળા સંપૂર્ણ ભાગ ભજવે એમ સૌ કોઈ ઇચ્છેજ અને રા. ભાઈચંદ્રભાઈ તે માટે બનતા પ્રયાસો આદરશે એમ ખાત્રી છે. સુરતની સારીય જૈન સમજ પોતપોતાના લક્ષ્યાંકમાં આવી વ્યાયામશાળાઓ ખોલવા ઘટતો પ્રયત્ન કરે એજ મહેચ્છા.

સમાજના બે મુખ્ય અંગ સ્ત્રી અને પુરૂષ. પુરૂષોજ નબળા છે અને સ્ત્રીઓ નહિ એમ નથી. આપણી પુરાણી સંસ્કૃતિ, સમાજરચના અને વ્યવસ્થા ઉચ્ચ કક્ષાના હતા, તે વિષે બે મત છેજ નહિ. આથીજ વર્તમાન સમાજને ભૂતકાળમાં લઈ જવા વિચારકો કહી રહ્યા છે, તે સત્ય પૂર્ણજ છે. પ્રાશ્નિમાત્ર્ય જીવનના આંધળીયા અનુકરણથી આપણી સમાજને ઘણું ઘણું ગુમાવ્યું છે અને તેના કડવા ફળો આજે આપણે ચાખી રહ્યા છીએ. સ્ત્રીઓને લડાઈઓમાં નથી મોકલવી તે સાચું પણ સ્ત્રી અને પુરૂષ ઉભયની તંદુરસ્તીપર ભાવી જનતાની તંદુરસ્તીનો મુખ્ય આધાર છે. મજબુત બાંધાની

સંતતિ સૌ કોઈ ઇચ્છે અને તે માટે સ્ત્રી અને પુરૂષ ઉભયના ખાંધા મજબુત હોવા જોઈએ. હજુ પણ ગામડાના વતનીઓ સ્ત્રીઓ અને પુરૂષો ઉભયની તંદુરસ્તી ઠીક જળવાઈ છે. તેનું મુખ્ય કારણ સ્વાશ્રય છે અને એજ રીતે ગામડાની સ્ત્રીઓમાં સ્વાશ્રયના કારણે સુંદર તંદુરસ્તી જળવાય છે. આજે ગામડામાં લક્ષ્મીવન્ત હોવા છતાં સ્ત્રીઓ હાથે રાંધે છે, ફળે છે, ખાંડે છે, પાણી ભરે છે. જ્યારથી શહેરોમાં નળ-દળવા ખાંડવાની ઘંટીઓ-અને પ્રાઈમસ હાખલ થયાં ત્યારથી સ્ત્રી સમાજની તંદુરસ્તીને મોટું નુકશાન પહોંચ્યું છે. આજના સુરતના વૃક્ષો કહે છે કે સુરતના ઝૈરાઓ હજુ પચીસેક વર્ષો પર તાપીના પાણી લાવતાં. નળો આવવાથીજ પનીચારીઓના રમ્ય દર્શન અને હિંદિ જીવનનું સ્વાશ્રયી પ્રદર્શન અટક્યું અને સ્ત્રી વર્ગની તંદુરસ્તી શુભાવાઈ. એ મૃદુઉદ્યોગો શું ફરી સજીવન ન થઈ શકે ?

જૈન સમાજના આરોગ્ય માટે બીજી જરૂરીયાત હોસ્પીટાલ અને હવાખાનાઓની છે તે માટે સુરતમાં જૈનોની એક હોસ્પીટાલ અને દેશી હવાખાનું છે. તે બન્ને સંસ્થા જૈનોથીજ ઉભી થઈ છે અને તેનો ખર્ચ પણ જૈનોજ આપે છે છતાં તે સાર્વજનિક ઉપયોગમાં લેવાય છે. આથી એ બન્નેના નિવેદન સાર્વજનિક સંખ્યાવતોમાં આપ્યા છે.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

શેઠ નગીનભાઈ મંચુભાઈ જૈન શ્વે. આરોગ્ય

ભુવન—સુરત.

ખીજી જરૂરીયાત સેનીટેરીયમની છે. સુરતમાં લાઈન્સ હવા પાણી માટે સુંદર સ્થળ છે. સુરત માટે જૈન સેનીટેરીયમની ખાસ જરૂરીયાત હતી, તે ધ્યાનમાં લઈને મહુમ શેઠ નગીનભાઈ મંચુભાઈ ઝવેરીના સુપુત્રો શેઠ ચોતીચંદ નગીનચંદ તથા શેઠ ભાઈચંદ નગીનચંદે પોતાના પિતાશ્રીના સ્મરણાર્થે એક સુંદર મકાન બંધાવી ઉપરોક્ત સંસ્થા તરિકે જૈન સમાજના ઉપયોગ અર્થે અર્પણ કર્યું છે. આ આરોગ્ય ભુવન લાઈન્સમાંજ બંધાવવામાં આવ્યું હોય, જૈન સમાજને બહુ ઉપકારક થઈ પડ્યું છે, તેમજ નજીકમાંજ લગ્ય તેમજ રમણીય ડેરાસર હોય, જૈનોને બહુ અનુકુળ થઈ પડ્યું છે.

આ ઉપરાંત સુરતના જૈનોએ જ્ઞાર ગામોમાં પણ સેનીટેરીયમો ઉભા કર્યા છે. જે જનતાને આશિર્વાદ તુલ્ય થઈ પડ્યા છે, તેમાં

શેઠ મંચુભાઈ ભવણચંદ જૈન શ્વે. આરોગ્ય

ભુવન—મહાડ છે.

આ આરોગ્ય ભુવન મહુમ શેઠ મંચુભાઈ ભવણચંદ ઝવેરીની ઈચ્છા મુજબ તેમના સુપુત્ર શેઠ હેમચંદ મંચુભાઈએ બંધાવી જનતાના ઉપયોગ અર્થે અર્પણ કર્યું છે.

‘શેઠ સૌભાગ્યચંદ માણેકચંદ જૈન શ્વે. આરોગ્ય
ભુવન-અગાસી.’

આ બીજું આરોગ્ય ભુવન અગાસી જેવા તિર્થસ્થળમાં
બંધાવવામાં આવ્યું છે. અગાસી તિર્થસ્થળ તેમજ હવાપાણી
માટે બહુ સુંદર સ્થળ હોઈ આ આરોગ્ય ભુવન ઉપયોગી
થઈ પડ્યું છે. આ આરોગ્ય ભુવન મહુર્મ શેઠ સૌભાગ્યચંદ
માણેકચંદના સ્મરણાર્થે તેમના બન્ધુશ્રી હેમચંદ માણેકચંદ
ઝવેરીએ બંધાવી જનતાના ઉપયોગ અર્થે અર્પણ કર્યું છે.

એક અભિલાષા

સુરત જૈન સમાજ માટે લાઈન્સમાં એક આરોગ્ય
ભુવન છે, છતાં જૈન સમાજનું આધુનિક આરોગ્ય જોતાં
સુરત જૈન સમાજ માટે કોઈ દરીયાઈ હવા ખાવાના સ્થ-
ળમાં એક આરોગ્ય ભુવનની ખાસ જરૂરીયાત છે. દરીયાઈ
હવા ખાવાના સ્થળોમાં સુરત માટે દુમસ અને હજીરા બે
ઉત્તમોત્તમ સ્થળો છે. બન્ને સુરતની નજીકમાં હોઈ સુરત
જૈન સમાજ માટે તે સ્થળમાં જો આરોગ્યભુવનો બંધાવવામાં
આવે તો ખરેખર બહુ ઉપકારક નિવડે. દુમસમાં આજ
સુધી મહુર્મ શેઠ ધરમચંદ ઉદયચંદનો પોતાનો ખંજલો
છેલ્લા વીસ વર્ષ થયા તેમના સુપુત્રેની ઉદારતાથી જૈન
સમાજના ઉપયોગમાં આવતો. હવે ત્યાં એક આરોગ્ય

ભુવનની જરૂરીયાત ઉભી થઇ છે, અને હજારા પશુ તેવુંજ સુંદર સ્થળ હોવાથી ત્યાં પશુ આરોગ્ય ભુવનની જરૂરીયાત છે. અમારા સાંભળવા મુજબ મહુમ શેઠ ભાઈચંદ કલ્યાણચંદ ઝવેરીના વિલમાં જણાવ્યા મુજબ એક સેનીટેરીયમ બંધાવવાનું છે. જો એ વિલનું ટ્રસ્ટી મંડળ ઉપરના બંને સ્થળ પૈકી ગમે ત્યાં એક સ્થળે જો સેનીટેરીયમ બંધાવે તો સુરતની જૈન સમાજને બહુ ઉપકારક નિવડે. આથી અમને આશા છે કે આ ટ્રસ્ટીમંડળ ઉપરની જરૂરીયાત પુરી પાડશેજ.

સાધાર્મિક વાત્સલ્ય વિભાગ.

પ્રરકણુ ૧૪ મું.

સાધર્મિક વાતસલ્ય.

૧. શ્રી જૈન પંચાયત કન્ઠ તરફથી 'શ્રી સુરત જૈન સોજનશાળા.'
વ્યવસ્થાપક રા. ખીમચંદ કલ્યાણચંદ ઝવેરી.

૨. શ્રી જૈન સહાયક કન્ઠ સુરત.

મૈનેજીંગ ટ્રસ્ટી રા. બાલુભાઈ વીરચંદ ઝવેરી.

જૈન સમાજની આધુનિક પરિસ્થિતિ પર ઉડાણથી વિચાર કરીએ ત્યારે કેટલીય બાબતોમાં નિરાશા પ્રાપ્ત થાય છે, તે કેટલીય બાબતોમાં હૃદય આનંદ પામે છે. છતાં જેમ પ્રત્યેક વ્યક્તિ માટે 'That the life is real and no dream. Life is sacred and has a definite Purpose.' છે તેમ પ્રત્યેક સમાજ એ સત્ય છે, સ્વપ્ન નથી, તે પવિત્ર છે અને તેનો ચોક્કસ જીવન ઉદ્દેશ છે. આથીજ હજારો નિરાશામાં પણ માનવ હૃદય આશાવન્ત બને છે. પણ વસ્તુ સ્થિતિ શું છે તે તે નિહાળવુંજ ઘટે.

આજે કારણો સ્પષ્ટ નજરે નિહાળી શકાય કે નહિ પણ જૈન સમાજનું સંજ્ઞા બળ વિશેષ પ્રમાણમાં ઘટતું બાય છે. ઘટયું તે ઘટયુંજ છે. વધે કે કેમ તે લાવીનો પ્રશ્ન છે. છતાં જે સંજ્ઞા આજે વિદ્યમાન છે તેની શું પરિસ્થિતિ છે ?

જૈનેતરો માને છે કે જૈનો : શ્રીમન્ત છે અને લોકો માને તેમાં લોકોનો દોષ નથી. આખો જૈન સમાજ શ્રીમન્ત છે એ માન્યતા સત્યથી વેગળી છે. હા. જૈન સમાજ એક વેપારી કામ છે. ગરીબાઈ અને શ્રીમન્તાઈનો ભેદ કોઈ ન પારખી જાય તેમાં વેપારી હુકાપણુ છે. આથીજ જૈનોની ગરીબાઈ સ્પષ્ટ તરી આવતી નથી, ખાકી જૈન સમાજનો મોટો ભાગ ગરીબમાં ગરીબ છે.

જૈન કામ એ ધર્મશ્રદ્ધાળું કામ છે. આથીજ સાચું સાધર્મિવાત્સલ્ય કયું ? એ વીચારવું જ ઘટે. એક દિવસ હજારોનું દાન કરીએ અને ખીજેજ દિવસે કોઈ ગરીબ સાધર્મિ બંધુ પોતાના આંગણે આવે તેને ધકકો મારી ખજાર કાઢીએ એ સાચું સાધર્મિવાત્સલ્ય ન ગણાય. શાસ્ત્ર પણ તેમાં ઇન્કાર બણે છે. શાસ્ત્રાજ્ઞા સાથે ફરમાવે છે કે ‘દાન લેનાર કરતાં શક્તિ હોય છતાં ન આપનાર વધારે અધમ છે’ આ પરથીજ શાસ્ત્રે સાધર્મિવાત્સલ્ય માટે શું ફરમાવે છે તે સ્પષ્ટ સમજાશે.

જૈનેતરો કહે છે કે જૈનોની દયા લીલવણી અને સુકવણીમાં આવી વસી છે. એ આક્ષેપોને આપણે સત્ય નજ કહી શકીએ. કારણ જૈન સમાજનો દયા ધર્મ બહુ વિશાળ છે, તે ન જાણનારજ ઉપરનો આક્ષેપ કરે. પણ તે માન્યતા ફર કરાવવા જૈન સમાજે સાચું બંધુત્વ ખીલવવું પડશેજ.

પ્રત્યેક બ્યક્તિએ ગોળી સખવું જોઈએ કે સમાજની ઉન્નતિમાં પોતાની ઉન્નતિ છે. સમાજની અવનતિમાં પોતાની પણ અવનતિ છે. આથીજ આપણા જંગમ તિર્યમાં જેને જેને જેને પ્રકારની મદદની અપેક્ષા હોય તે પ્રત્યે ઉપેક્ષા ન થવી ઘટે.

આપણી પાટણની એક વખતની પ્રભુતા યાદ કરીએ તો આપણને જણાય છે કે તે સમયે પાટણમાં જે કોઈ સાધર્મી બંધુ આવતો તેને પ્રત્યેક ઘેરથી એક રૂપીઓ, એક નળીયું, એક છંટ આપવામાં આવતી. આથી એ ષષ્ઠ લક્ષ્યાધિપતિ થઈ જતો. એ સમયે જનો બહોજલાલીની ધરમકાષ્ટાએ હતાં. તે સાથે જૈનોએ સાધર્મિ બંધુત્વ સંપૂર્ણ કક્ષાએ ખીલવ્યું હતું.

આધુનિક સમાજ માટે જૈન સમાજે પારસી કોમનો ઘડો લેવો ઘટે છે. આજે પારસી કોમના પંચાયત ખાતાઓ લાખો પરના છે. મદદની અપેક્ષા રાખતાં દરેકને યોગ્ય તપાસ પછી તદ્દન શુભ રીતે-દેનારની પ્રતિષ્ઠા સચવાય તે માર્ગે જોઈએ તેટલી મદદ અપાય છે. પરિણામે આજે કોઈ પારસી લીખારી નજરે ચડતો નથી. એજ રીતે જૈનોએ પણ ભતીય બંધુત્વ ખીલવવું જોઈએ. તોજ સમાજનો ઉદ્ધાર થઈ શકે, ખેડારી દૂર થાય, અને જૈન સમાજ એક પ્રતિષ્ઠા સંપન્ન સમાજ ગણાય.

આ સ્થિતિને પહોંચી વળવા જૈન સમાજે કાયમી સાધાર્મિ ખાતાઓ જેવા કે પંચાયત ફન્ડો અને સહાયક ફન્ડો સ્થાપવા બેઠાં.

સુરતે આ ક્ષેત્રને પણ પોખ્યું છે, અને તે પણ સુંદર રીતે. સુરતે ઘણા સમયથી એટલે લગભગ ૨૫ વર્ષ પૂર્વે જ્યારે આ વિચારો પ્રચલીત ન હતા ત્યારે શ્રી જૈન પંચાયત ફન્ડ, સુરત સ્થાપ્યું છે. આ પંચાયત ફન્ડમાં સુરત જૈન સમાજે સારો ફાળો આપ્યો છે. આ પંચાયત ફન્ડ તરફથી

‘શ્રી જૈન લોજનશાળા-સુરત.’

ચાલે છે. જૈનેતરોના આદેષો છે કે જૈનો કીડી વિગેરે પ્રાણીને બચાવવામાં દયા ધર્મ માને છે પણ મનુષ્યને નહિ. તે આદેષ ખોટો ઠરાવવાને આ સંસ્થા સુંદર જવાબ આપે છે. આ લોજનશાળામાં સુરત અને સુરત જહારના જૈનોની યોગ્યતા મુજબ તેમને જમાડે છે, અને કોઈ પણ જાતનું લવાજમ ફરજિયાત લેવાતું નથી. જે સ્વયં પોતાની શક્તિની તુલનાથી આપવા માગે તેની પાસેથી માસિક રૂપમાં નવ લેવાય છે. જે તદ્દન નજીવું જ લવાજમ ગણાય. આ સંસ્થાનો લાભ આજે બસો બસો માણસો લઈ રહ્યા છે. જૈનોનું સાચું સાધર્મિવાત્સલ્ય જેણે નિહાળવું હોય તેણે આ સંસ્થાની અવશ્ય મુલાકાત લેવી ઘટે છે. બસો બસો સાધર્મિ બન્ધુઓ કોઈપણ જાતના ન્યાતી તેમજ

શ્રીમંતાઈ અને ગરીબાઈના લેહલાવ સિવાય સમાનતાના સિધ્ધાંતથી સાથે બેસી જમતાં હોય એ હૃદય જેણે નિહાળ્યું હોય તેના મુખમાંથી અવશ્ય શબ્દો ઝરે છે કે 'જૈનોની ઉદારતા-જૈનોની દાનપ્રિયતા-જનોની સેવા લાવના-જૈનોનું સાચું સાધર્મિવાત્સલ્ય અત્રેજ વસે છે.'

સારાય ગુજરાતમાં બઢકે ભારત વર્ષમાં જૈનોની સાધર્મિ વાત્સલ્યની આ એકજ નમુનેદાર સંસ્થા છે. આ સંસ્થાએ સુરતનું નાક રાખ્યું છે. સુરતની કીર્તિમાં વૃધ્ધી કરી છે.

છતાં મનુષ્ય પોતેજ અપૂર્ણ છે તો તેની કૃતિ અપૂર્ણ રહેવાનીજ. તેમાં અવશ્ય ન્યુનતા રહેવાનો સંભવ છે. એક ઘરમાં બે પાંચ માણસની રસોઈ કરવાની હોય છે ત્યાં પણ બધાની ઇચ્છા મુજબ થાય તેમ બનેજ નહિ, તેમ જ્યાં બસે બસે માણસોની રસોઈ થતી હોય ત્યાં કાંઈક તો ન્યુનતા રહે, પણ તે તરફ દૃષ્ટાએ નજર ન નાખતાં સંસ્થાની લાવના, સંસ્થાના કાર્યવાહકોની ચીવટ ભરી અંગત તપાસ અને સેવા-વૃત્તિ તરફ નિહાળવું જે અવશ્ય પૃષ્ઠનીય છે. તેના ઉદાર કાર્યવાહકો હમુ પણ આ સંસ્થાને વધુ અને વધુ સંખ્યાનં પાયા પર લાવવા સંથી રહ્યા છે, તે ઓછા હર્ષની વાત નથી. આ રીતે આ કાર્યવાહકો મહદ્ પૂણ્ય ઉપાર્જન કરે છે.

આ સંસ્થાની સહાયક કેલવણી જેવા ક્ષેત્રમાં પણ છે. આ સંસ્થા સુરતની બન્ને બોર્ડિંગો એક શ્રી રત્નસાગરજી

જૈન બોર્ડિંગ અને શ્રી જૈન વિદ્યાર્થી આશ્રમના વિદ્યાર્થીઓને તદ્દન મફત જમાડે છે. આ બંને બોર્ડિંગોને આ સંસ્થાની મોટી સહાય છે. સુરતની બંને કેળવણીની સંસ્થાઓનું જીવન આ સંસ્થાને આભારી છે.

આ સંસ્થાની વ્યવસ્થા માટે એક ટ્રસ્ટી મંડળ અને વ્યવસ્થાપક મંડળ બંને છે. મુખ્ય વ્યવસ્થાપક તરીકે રા. ખીમચંદ કલ્યાણચંદ ઝવેરી પોતાની જાતીય સેવાથી આ સાધાર્મિક વાત્સલ્યક સંસ્થા ચલાવી રહ્યા છે જે અવશ્ય પ્રસંગે પ્રાપ્ત છે. ઉક્ત ફંડ તરફથી સુરતમાં સાધર્મિક ભાઈઓમાં લગભગ પંદરસો રૂપીઆ વાર્ષિક મદદ તરિકે ઠેકાણે છે. સુરતના જૈન વનિતા વિશ્રામને પણ છેલ્લા ચાર વર્ષથી વાર્ષિક ૬૦૦ છસો મદદ તરીકે અપાય છે. પાટણની જૈન ભોજનશાળાને પણ વાર્ષિક છસો મદદ તરીકે અપાય છે. ઉક્ત ફંડ પોતાની સંસ્થા ઉપરાંત બીજી સંસ્થાઓનું પણ પોષક નીવડ્યું છે.

શ્રી જૈન સહાયક ફંડ, સુરત.

આ ઉપરાંત સાધર્મિક બંધુઓની કેઈ પણ પ્રકારે ઉન્નતિ થાય, જગતમાં તેઓ પોતાની ખાનદાની મુજબ જીવન જીવી શકે, તેઓ નિશ્ચિંત જીવન વ્યવહાર સાચવી શકે, એ સૌ કેઈની પરમેચ્છા હોયજ. પણ તેવું જીવન જીવવા જેટલાં સૌ શ્રીમન્તો નથી હોતાં. કેટલાક તો એવી

ઝરીખાઈમાં સળટે છે કે તેમને પેટ પોષણના મધ્ય ફાંફાં
મારવા પડે છે. તેમનું નિદાન કરવું જ પડે છે.

આજ કારણથી સુરતમાં ઉપરોક્ત ફન્ડ સ્થાપાયું.
સુરતના બાણીતા ઝવેરી રા. શાકેરચંદ્ર ખુશાલચંદે પોતાના
સહગત બન્ધુ રા. અમીચંદ્ર ખુશાલચંદના સ્મૃત્યર્થે રૂ. ૨૫૦૦૦) હજાર જેવી નાદર રકમ અર્પી આ ફન્ડની શુભ
શરૂઆત કરી. પાછળથી બીજી મહદો મલતાં રૂ. ૪૦૦૦૦)
જુ આ સંસ્થાનું ફન્ડ થવા પામ્યું છે.

આ ફન્ડનો ઉદ્દેશ સુરત અને સુરત જીલ્લાના યોગ્ય
સાધર્મ બન્ધુઓને નાણાની યોગ્ય મદદ આપી, તેમને ધંધા
તેમજ નિર્વાહ માટે સગવડ કરી આપવાનો છે. આવા ઉચ્ચ
ઉદ્દેશી મહાન કાર્ય માટે હજુ આ ફન્ડને વધારવાની
આવશ્યકતા છે જેથી તેના વ્યાજમાંથી આ ભગીરથ કાર્યને
સ્હેલાઈથી પહોંચી શકાય. તેના ઉત્સાહી કાયવાહકો આ
માટે ધનતું કરશેજ.

આ ફન્ડની વ્યવસ્થા કરવા એક વ્યવસ્થાપક મંડળ
નિમવામાં આવ્યું છે જે પૈકી મુખ્ય કાર્યવાહકો નીચે મુજબ છે.

રા. શેઠ શાકેરચંદ્ર ખુશાલચંદ ઝવેરી.

રા. શેઠ મોતીચંદ ગુલાબચંદ ઝવેરી.

રા. શેઠ નવલચંદ ખીમચંદ ઝવેરી.

રા. શેઠ ખીમચંદ કલ્યાણચંદ ઝવેરી.

આ ફન્ડને આગળ અને આગળ પ્રપાવે એજ મહેન્દ્રા.

કાયમી સાધર્મિ વાત્સલ્યો.

‘સુસ્તનું’ જમણુ અને કાશીનું’ મરણ’ એ લોકાકિત કાંઈ અર્થ શુન્ય નજ હોય. અને નથી એ સુસ્તના જૈનોના સાધર્મિવાત્સલ્યો જેણે નિહાળ્યા હશે તે સ્વમુખે સ્વિકારશેજ. સુસ્તના જૈનો જેમ જમવામાં કુશળ મણ્ડાય છે તેમ જમાડવામાં પણ ખરા. પણ સાધર્મિ બંધુઓને જમાડવામાં એજ ઉમદા હેતુ સમાયે છે કે પોતાના સાધર્મિ બંધુઓ કોઈપણ ન્યાત જાતના લેઠ લાવ સિવાય પોતાને આંગણે પધારે અને તેમાંય શુષ્ક સમકિતી લવી જીવે પોતાનું આંગણું પાવન કરે. એવા શુષ્ક સમકિતી લવી જીવે ઉચ્ચ આત્માઓ, લાવી તિર્થંકરોના ભવ્યાત્માઓ પોતાને આંગણે પધારે એથી મહદ્ ભાગ્ય કયાં હોય ! આજ કારણે સાધર્મિ વાત્સલ્યનું બહુ માન જૈનોમાં છે અને રહેશે. એવા સાધર્મિ વાત્સલ્યો કાયમ થાય એવી પણ યોજના સુરતે સ્વિકારી છે. એ પણ સુસ્તના જૈનોની વિશિષ્ટતા લેખાશે. સુસ્તમાં ત્રણ સાધર્મિ વાત્સલ્યો કાયમ થાય છે એક તો,

મહુમ શેઠ નગીનલાઇ દેલાલાઇ તરફથી શ્રી વાસુપૂજ્ય સ્વામિના હરેરાયરની વરસ ગાંઠના દિવસે વૈશાક શુક છઠના દિવસે થાય છે. તે માટે રૂ. ૩૫૦૦૦)ની નાકર રકમ જુદી મુકાઈ છે. તેનું ટ્રસ્ટડીડ પણ થયું છે.

ખીજી શેઠ કુલચંદ કલ્યાણચંદ તરફથી લાઈન્સમાં દહેરાસરની પ્રતિષ્ઠાની વરસ ગાંઠને દિવસે વૈશાક શુદ્ધ દશમના રોજ થાય છે.

અને ત્રીજી શેઠ રૂપચંદ લલ્લુભાઈ તરફથી કતાર-ગામ જે સુરત માટે તિર્થસ્થળ ગણાય છે ત્યાં પ્રતિષ્ઠાની વરસ ગાંઠને દિવસે વૈશાક શુદ્ધ તેરસના રોજ થાય છે. તેને માટે મુકામેલી રકમનું ટ્રસ્ટીડ પણ થયું છે.

આ રીતે સાધર્મિ વાત્સલ્યનું મહદ્ પૂન્ય સૂરતી જૈનો ઉપાર્જન કરી રહ્યા છે ને અતિ હર્ષની વાત છે.

(લક્ષ બહાર હતું.)

ચોથું સાધર્મિ વાત્સલ્ય શેઠ નેમચંદ મેલાપચંદ તરફથી તેમના બંધાવેલા શ્રી અનંતનાથજીના દહેરાસરજીની વરસગાંઠને દિવસે જેઠ સદ્દ છઠ ને દિવસે થાય છે.

જાહેર જનસેવામાં જૈનોનો ફાળો

પ્રકરણ ૧૫ મું.

સુરત જાહેર જનસેવામાં જૈનોના ફાળો

શેઠ પ્રેમચંદ રાયચંદ

હાનવીર શેઠ પ્રેમચંદ રાયચંદના નામથી સારૂંચ મુજબ રાત તો શું પણ અખીલ ભારત તેમની હાનપ્રીયતાથી જાણીતું છે. સુરત-મુંબઈ-અમદાવાદ ઉપરાંત જૈનોના સર્વ જૈન તિર્થસ્થળોમાં તેમની હાનપ્રીયતાના સાહર નમુના મોજુદ છે. તેમના જીવનમાં નેવું લાખ જેટલી ગંભીર રકમ સર્વ ક્ષેત્રો પાષક પ્રવૃત્તિઓમાં તેઓશ્રીએ ખર્ચી છે, એજ તેમની મહત્તા સુચવવા બસ છે. સુરત તો તેમની માતૃભૂમિ, તેમનું વતન છે. એ હાત મશહુર શ્રેષ્ઠીવર્યાના પૂણ્ય સ્મરણો સુરતમાં હોયજ એ સ્વાભાવીક છે. તેઓશ્રી કેલવણીતા અનન્ય ઉપાસક હતાં. જેમ અમદાવાદમાં 'શેઠ પ્રેમચંદ રાયચંદ ટ્રેનીંગ કોલેજ' તેમ સુરતમાં તેઓશ્રીના પૂજ્ય પિતાશ્રીને સંબોધાયેલી 'શેઠ રાયચંદ દ્વીપચંદ કન્યાશાળા' છે. તેઓશ્રીની ઉદારતા મુજબ આ કન્યાશાળા સુરત જાહેર જન સમાજના લાભાર્થે અર્પણ થયેલી છે. ગોપીપુરામાં આ સુંદર કન્યાશાળા તેઓશ્રીના સ્મારકરૂપે અધ્યાપી મોજુદ છે. આ કન્યાશાળા સંવત ૧૮૬૪માં સ્થાપવામાં આવી હતી.

આ ઉપરાંત તેજ વર્ષમાં એટલે ૧૮૬૪-૬૫માં તેઓ-
શ્રીએ બંધાયેલી 'શેઠ પ્રેમચંદ્ર રાયચંદ્ર ધર્મશાળા' એ તેમનું
દ્વિતીય સ્મારક છે. આ ધર્મશાળા પણ જાહેર જન સેવાર્થે
અર્પણ થયેલ છે. આ ધર્મશાળાનું મકાન એક વિશાળ
આલેશન ભુવન છે. આ તેમના જાહેર કાર્યોના સ્મારકો
જેનોના ગૌરવ તરિકે લેખાય છે. આથીજ તેમની દાનપ્રીયતા
જનોને અભિમાનનું કારણભૂત ગણાય એ સ્વાભાવીક છે.

ઝવેરી નગીનચંદ્ર ઝવેરચંદ્ર ઇન્સ્ટીટ્યુટ.

એક વખતના મોતીના તાજ વિનાના રાજા જેવા
સુરતના જાણીતા શેઠ નગીનચંદ્ર ઝવેરચંદ્ર ઝવેરીના નામથી
તો સૌ કોઈ જાણીતું છે. તેમની જાહોજલાલીના પૂણ્ય
સ્મરણરૂપે સુરતના નગરચોક તરિકે સુવિખ્યાત 'ઝવેરી
નગીનચંદ્ર ઝવેરચંદ્ર ઇન્સ્ટીટ્યુટ' અઘાપિ તેમની જાહોજલા-
લીનું સ્મરણ આપે છે. તેઓશ્રીએ ઉપરોક્ત ઇન્સ્ટીટ્યુટ
તરીકે ઓળખાતો સુરતનો જાહેર 'ટાઉન હોલ' ડગલે ને
પગલે જેનોની ઉદ્ધારતાનું સુરતને ભાન કરાવે છે. આ ઉપ-
રાંત જેનો ખાતે પણ તેઓશ્રીના કાર્યો ગૌરવવન્તા છે.
સુરતનું લાઈન્સનું લબ્ધ દહેરાસર તેમના ભાગીદાર તરફથી
રૂપીયા સવા બે લાખ ખર્ચી તેઓશ્રીએ બંધાવ્યું છે. ઉપ-
રાંત સુરતની જાહેર પાંજરાપોજને પણ ઘાસ ચારા માટે

કેટલાય ગામડાઓની જમીન અપાવી છે. આ સૌ કાર્યો તેમના પૂણ્ય સ્મરણ છે.

શેઠ નેમચંદ મેલાપચંદ નર્સીંગ હોમ.

સુરત વિક્ટોરીયા ગાર્ડન સામેનો આ નર્સીંગ હોમ જૈનોની બહેર જન સેવાનો નમુનો છે. બહેર સ્ત્રી વર્ગની સુવિધા માટે સગવડતા આપવા અને નર્સેને રહેવા જેવો સગવડ ભરેલો આ નર્સીંગ હોમ હરહંમેશ જૈનોની વિશાળ દ્રષ્ટિનું સુરતને ભાન કરાવે છે. આવાજ બહેર કાર્યોથી સુરતી જનતામાં જનો અગ્રસ્થાન લોગવે છે.

શેઠ મગનલાલ ધનજીભાઈ હોસ્પીટાલ.

આધુનિક જૈન સમાજની આરોગ્યતાની બળવણી અર્થે હોસ્પીટાલો મુખ્ય સાધનો છે. પથારીએ પટેલાં મૃત્યુ સમીપ પહોંચેલા દર્દીઓને નુતન જીવન અર્પતા દવાખાનાઓ જનસમાજને ખરેખર ઉપકારક છે. આ હોસ્પીટાલ સુરતના બાણીતા આગેવાન જૈનોની દાનપ્રીયતાનું જીવંત સ્મરણ છે. આ હોસ્પીટાલ ઉભી કરવાને શેઠ ડાહ્યાભાઈ ધનજીભાઈએ પોતાના સદ્ગત બંધુ શેઠ મગનલાલ ધનજીભાઈના સ્મરણાર્થે રૂા ૪૦૦૦૦) ચાલીસ હજારની નાદર રકમ અર્પી અને શેઠ નેમચંદ નાથાભાઈએ તેટલીજ કિંમતનું સુંદર મકાન તે માટે અર્પણ કર્યું, અને આ હોસ્પીટાલ સુરત

જનસમાજના હિતાર્થે અર્પણ કર્યું જે ખરેખર સુરત જન સમાજને ઉપકારક નિવડ્યું છે.

ઝવેરી નવલકથાંદ હેમચંદ દેશી ઔપધાલય

સુરતના બાણીત્ત ઝવેરી ભુરાભાઈ નવલકથાંદે પોતાના પિતાશ્રીના સ્મરણાર્થે ઉપરોક્ત દેશી ઔપધાલય બહાર જન સેવાર્થે ખોલ્યું છે. ગોપીપુરાનો સારાય લ-તો કોઇ પણ નાતબતના ભેદભાવ સિવાય આ સંસ્થાનો લાભ લ્યે છે. આ સંસ્થાનો ખર્ચ પણ શેઠ ભુરાભાઈ નવલકથાંદ તરફથી પુરો પાડવામાં આવે છે.

શ્રી સુરત પાંજરાપોળ

જૈનોની જીવહયાનો સંપૂર્ણ ખ્યાલ આપતી આ પાંજરાપોળ જૈનોનો 'અહિંસા પરમો ધર્મ' મહાન્ સિધ્ધાન્ત જન સમાજને સત્ય સ્વરૂપે ઓળખાવે છે. આ પાંજરાપોળ બહાર પાંજરાપોળ છે છતાં તેમાં મુખ્ય હિસ્સો જૈનોનોજ છે. ઝવેરી મંડળ જેમાં મુખ્યત્વે સુરતી જૈન ઝવેરીઓજ છે તેના તરફથી આ સંસ્થાને દરવર્ષે રૂા. ૨૫૦૦૦) જેવી સુંદર રકમ મહદરૂપે અપાય છે. આ રકમ પાંજરાપોળના ત્રીજા ભાગના ખર્ચને પહોંચી વળે છે. અહિંસાની આ જીવન્ત પ્રતિમા જૈનોને જનસમાજમાં મુખ્ય સ્થાન અપાવે છે. આજ રીતે 'અહિંસા પરમો ધર્મ: !' નો દિગ્વિજય થાય છે.

જીવહયા ફન્ડ

જીવહયા-જીવહયા એ તો જૈનોનો પરમપ્રીય સિધ્ધાન્ત છે. આજ ભાવનાએ ઉપરોક્ત ફન્ડ સ્થપાયું છે. તેમાં મુખ્ય ફાળો જૈનોનોજ છે. આ ફન્ડ પણ સુરતના બહીલી સ્વ. શેઠ નગીનચંદ કપુરચંદ ઝવેરીના સુપ્રયાસથીજ સ્થપાયું છે. છેલ્લા બે વર્ષ પૂર્વેજ તેમના સ્વ. સુપુત્ર શેઠ ચીત્તીચંદ નગીનચંદ ઝવેરીએ રૂા. ૫૦૦૦૦)ની નાદર રકમ આ ફન્ડને અર્પી. આ ફન્ડના વ્યવસ્થાપકો જીવે છેલ્લાવવામાં આવે છે. આજે આ ફન્ડ હોઠ લાખનું થવા આવ્યું છે તેનું માન જૈનોનેજ ઘટે છે. તેના મૈનેજિંગ ટ્રસ્ટી તરિકે શેઠ ફકીરચંદ નગીનચંદ ઝવેરી ચલાવે છે.

વ્યક્તિગત સેવાઓ

આ ઉપરાંત બહેર જન સેવામાં સુરતના જૈનોનો ફાળો ગૌરવપ્રદ છે. સુરતના ફરેક બહેર કાર્યમાં ભાગ લેતા સુરતના નગરશેઠ બાબુભાઈ ગુલાબચંદ એક સુરતના આજે-વાન અને જૈન સમાજ અને સુરત શહેરના નગરશેઠ છે.

સુરત અશક્તાશ્રમની ખીલવણી અને અભિવૃદ્ધિમાં મુખ્ય ફાળો આપનાર, લેની અહર્નિશ સાર સંભાળ રાખનાર તેના અક્યુહયાર્થે સતત પ્રયત્ન કરનાર શેઠ દલીચંદ વીરચંદ

સુરતના અગ્રગણ્ય શહેરી અને જૈન સમાજના એક આગેવાન છે.

સુરતના રક્તપિત્તિયા આશ્રમને સેવા અર્પતા-જૈન અને જૈનેતર સાર્વજનિક કાર્યોમાં છુટે હાથે આર્થિક મદદ આપતા શેઠ નેમચંદ નાથાભાઈ સુરત જૈન સમાજના એક આગેવાન છે.

આ ઉપરાંત સુરતના દરેક સાર્વજનિક ન્હાના મ્હોટા કાર્યોમાં સુરતના જૈનોનો હિસ્સો ગૌરવવન્તો છે. આથીજ સુરતની જૈન જનતાનું સુરતમાં બહુ માન છે અને રહેશેજ.

સૂર્યપુરની પ્રાચીનતા.

પ્રકરણ ૧૬ મું.

સૂર્યપુરનું પ્રાચિન અસ્તિત્વ.

સુરતના ગોપીપુરા અને નાણાવટનું અસ્તિત્વ ઘણું પુરાણું છે. સુરતના નાણાવટીઓ જેઓ મુખ્યત્વે જૈનોના હતાં તેઓ વસ્યા તે પરથી નાણાવટ નામનો લ-તો અસ્તિત્વમાં આવ્યો. એ નાણાવટીઓની ચોટલા એન્કા જેવી દુકાનોના સ્મરણો અઘાપી મોજુદ છે જે પરથી સમજી શકાય છે કે નાણાવટમાં અસલથીજ જૈનોની બહોળતાલી હોવી જોઈએ, અને આજના નાણાવટના રહીશ જૈનોની વંશાવલીઓ તે વાતને સત્ય ઠરાવે છે. ગોપીપુરા અને નાણાવટના લત્તાઓ કંઈ રીતે અસ્તિત્વમાં આવ્યા અને તેમના નામો કંઈ રીતે અપાયા ને જણાવવા ગુજરાત સર્વ સંગ્રહના કર્તા પા. ર૭૭-૨૭૮ લખે છે કે:—

‘નાગર જમીનદારની વિધવા પોતાના નાની વયના દીકરા ગોપીને લઈને માછલી પીઠની આસપાસ રહી હતી, તેવામાં કંચની સુરજ સંદેરના નવાયતાની ઈતરાણથી હજ કરવાના વિચારથી ઝાઝ ઉપડતાં સુધી ત્યાં રહી હતી. કંચની સુરજ જતી વખતે લાખખોનું ઝવાહીર ગોપીની માને સોંપી ગઈ

હતી. કંચની પાછી આવ્યા બાદ ગોપીની માએ તે જવાહીર પાછું મોંચું પણ તેણે તે લીધું નહિ. સુરજે મરતી વખતે ચોટાની તમામ મીઠકત ગોપીની માને બક્ષીસ કોધી અને કહ્યું જે ‘મારી નામહારી વધે તેવું કંઈ કરજે’ ગોપીના ઘરની આસપાસની વસ્તીનું નામ ગોપીપુરા પડ્યું અને નાણાવટીઓ વસ્યા તે નાણાવટ એમ નામ અપાયા ”

એવી કથા મલી આવે છે કે ગોપીએ સૂર્યપુરના તે સમયના બાદશાહને સુરજનું નામ કાયમ રાખવા વિનવ્યા બાદશાહે તે કબુલ કર્યું અને સૂર્યપુરને બદલે સુરજ નામ થયું, જે અપભ્રંશ થતા સુરત કહેવાયું અને ગોપી રહેતો તે લત્તાનુંજ નામ ગોપીપડ રખાયું. ઉપરનો ઉલ્લેખ તે વાતને સત્ય કરાવે છે.

છતાં ગોપીપુરામાં એકલાજ માગરો રહેતાં કે બ્રાહ્મણો રહેતાં એમ નથી. એ લત્તામાં જૈનોનું સ્થાન પણ તે સમયથીજ હતું, અને તે પણ ઉચ્ચ અને ખાનદાન પ્રજા તરિખે. એટલે એ લત્તામાં પણ જૈનોનું ઉચ્ચ સ્થાન તે સમયથીજ હશે એમ નિચેના ઉલ્લેખ પરથી સમજી શકાય છે. ગુજરાત સર્વ સંગ્રહના લેખક પાને પરડ જણાવે છે કે:-

‘ગોપીપદ’ ત્રીસ એકરની હતી જમીનનું. એમાં સુરતનેા સુરભળી ગોપી રહેતો. કેટલોક ભાગ મોટી આગથી બળી ગયેલો તે હજી બંધાયો નથી. ઘણાંક ઘર મોટા અને લોકડામાં ફરેલી નકસીવાળા છે. છેડાપર કેટલાક મુસલમાન ગરીબો રહે છે. તો સિવાય એ ભાગમાં હતી નાતનાં હિંદુ અને આવક, કાયસ્થ-બ્રાહ્મણ-વાણીયા વસે છે.”

પ્રકરણ ૧૭ મું

સૂર્યપુરની પ્રાચિનતા અને જૈનોનું સ્થાન.

સુરત એટલે પ્રાચિન સૂર્યપુર. ‘સૂર્યપુરનું’ અસ્તિત્વ ક્યારનું’ તે ઠહી શકાય નહિ પણ ઘણું પુરાણું ધામ તો ખરૂંજ’ આજે ભગવાન મહાવીરના નિર્વાણને અઢી હજાર વર્ષ થઈ ગયા. ભગવાન મહાવીરના નિર્વાણના અઢીસો વર્ષ પછીથી સૂર્યપુરના ઉલ્લેખો મળી આવે છે. સૂર્યપુરમાં જૈનોનું સ્થાન તે સમયથીજ ગૌરવવન્તુ હોય એમ સમજી શકાય છે. નીચેના ઉલ્લેખો તે વાતને સત્ય ઠરાવે છે.

રાંદેર એક વખતનું પ્રાચિન નગર છે. ત્યાર પહેલાનું કયવા સમકાલીન સૂર્યપુર તો છેજ. રાંદેરના પુરાણા અસ્તિત્વ વિષે નીચેનો ઉલ્લેખ ખસ છે. જે પરથી સૂર્યપુરની પ્રાચિનતા સમજી શકાશે. સંપત્તિ જેવા મહારાજા જે રાંદેરમાં ચાર ચાર હજારસરો ખંધાવે તે સ્થળની જાહોજલાલી રહેજે સમજી શકાય તેમ છે. ગુજરાત સર્વ સંગ્રહમાં પા-૨૭૫ લેખક લખે છે કે,

‘ભગવાન મહાવીરના નિર્વાણના ૨૭૧ વર્ષ બાદ સંપત્તિ રાજા હતાં. તેમના વખતમાં રાંદેરમાં ચાર હજારસરો ખંધાયા હતાં.’

આ સંપત્તિ મહારાજા જૈન હતાં. તેમણે હજારો જીન ખીમ્બો ભરાવ્યા છે. તેમનું પૂનિત આગમન સૂર્યપુર અને રાંદેરમાં થયેલું એમ સ્પષ્ટ માની શકાય છે. સૂર્યપુરની પ્રાચિનતા આ પરથી સ્હેજે સમજી શકાશે.

ત્યાર પછી સૂર્યપુરની પ્રાચિનતાનો ઉલ્લેખ વસ્તુપાલ તેજપાલના રાસમાંથી પણ મળી આવે છે. આ જૈન રત્નો વસ્તુપાલ અને તેજપાલ બન્ને બન્ધુઓએ જૈન શાસનને દીપાવ્યું છે. તેઓ પણ તિર્યયાત્રા કરતાં કરતાં સૂર્યપુરમાં આવેલાં. તેમના રાસમાં લેખક જણાવે છે કે,

‘વસ્તુપાલ અને તેજપાલે સૂર્યાદિત્યપુરમાં ઋષભ પ્રભુનું ચૈત્ય કરાવ્યું.’

સુરતમાં જૈન દહેરાસરો, ઉપાશ્રયો અને ધર્મશાળાઓ પ્રાચીન જહોજલાલીના પૂણ્ય સ્મરણો છે અને તે આજકાલના નહિ પણ ઘણા પુરાણા. વળી એ બે પાંચ દહેરાસરોના ઉલ્લેખો નહિ પણ ચાલીસ ચાલીસ દહેરાસરોના ઉલ્લેખ છે. સુરત અમદાવાદ કે મુંબઈ નથી. લાખ દોઢ લાખની વસ્તી વાળું શહેર. તેમાં જૈનો તો ચાર પાંચ હજારની સંખ્યામાં. છતાં ચાલીસ ચાલીસ દહેરાસરો એ સંપૂર્ણ જહોજલાલીનું સ્મરણ છે. સુરતના જૈન દહેરાસરો વિષે ગુજરાત સર્વ સંગ્રહના લેખક પાને પૃથ્વી જણાવે છે કે:-

“શ્રાવકના બેતાલીય દહેરાસરો છે. તેમાં મહાત્મીર સ્વામિનું અને આદીશ્વર લગવાનનું એ બે દહેરાસરો મોટા છે. તે બન્ને ગોપીપુરામાં છે, ને દોઢસો બસો વર્ષના છે. ત્રીજું શાહપુરમાં ચિંતામણ પારસનાથનું છે.”

જેમ સુરતમાં જૈનોનું અસ્થિત્વ પુરાણા સમયથી છે, જેમ સુરતના જૈનોની બહોળલાલી પુરાણા સમયથી છે, તેમ સુરતના જૈનોની બહોળજનસેવા પણ પુરાણા સમયથી છે. આથીજ સુરતમાં જૈનો ગૌરવવન્તુ સ્થાન પ્રાપ્ત કરી શક્યા હતા, જે અઘાપી ચાલુ છે. અઠારમી સદીમાં ભણ-શાલીજી અને ન્યાલચંદ કાકા જૈન આગેવાનો હતાં. લક્ષ્મી-વન્ત હતાં સાથે ઉદાર પણ હતાં. લક્ષ્મીનો સદ્વ્યય કરી બાણતાં. માનવ સેવા જેવું જૈનો નથી બાણતાં એમ આણેપો કરનારને માનવ સેવાને જૈનો કેટલું અને કેવું સ્થાન આપે છે તે ભણશાલીજી અને ન્યાલચંદ કાકાના જીવનો બરાબર સમજાવે છે. તે વસ્તુની ખાત્રી આપતાં ગુજરાત સર્વ સંગ્રહના લેખક પાને ૨૯૦ જણાવે છે કે:-

‘અને ૧૮૦૪માં મોટો દુકાળ પડ્યો. ચોમાસું આવતાં સુધી એ દુકાળમાં ત્રિવાડી શ્રીકૃષ્ણ અર્જુનજી, ભણશાલીજી અને ન્યાલચંદ કાકા વિગેરે શાહુકારોએ ઘણો ધર્મ કરી ગરીબોને જીવડાડ્યા’. એ કુટુંબના વંશને અઘાપી સુરતમાં

વસે છે. તેમના ઘરની આસપાસનો લ-તો ભણુશાલીનો ચકલો કહેવાય છે.

કાળનો કેર

આજથી ત્રણ ચાર સદી ઉપરનો ઇતિહાસ તપાસીએ તો જણાય છે કે સમસ્ત હિંદભરમાં હુંટ-ધાડ અને અશાંક-તાનાજ ભણુકારા સદેવ સંભળાતાં. એ સમયે સાંને પોતાના પ્રાણુ બચાવવાની મોટી પીડા હતી. સૌ ત્રાહી ત્રાહી પોકારતાં. ઇતિહાસ ભાષે છે કે કેટલાક મુસલમાન બાદશાહોએ ધર્માન્ધ-તાને કારણે હિંદુઓને વટલાવ્યાં, હિંદુઓના મંદિર તોડી નાંખ્યાં, હિંદુઓની જુની પુરાણી સંસ્કૃતિ પાણીમાં નીખી અને જૈન સમાજ પણ એથી વંચીત નથી. જૈન સમાજના અનેક હહેરાસરો જ્ઞાનભંડારો-અને બહેર પવિત્ર મકાનો એ ધર્માન્ધતાથી ધુળ લેગા થયા છે. કેટકેટલીય મૂર્તિઓના નામ નિશાન નથી રહ્યા. શીલા લેખો જે જૈન સમાજનો સાચો જવલન્ત ઇતિહાસ હતો તે પણ આ રીતે વિછિત્ર થયો. એ શીલા લેખોને ઉધા નાખી સંડાસ વિગેરેમાં ગોઠવવામાં આવ્યા છે. જૈન સમાજને તેના પૂર્વજો તરફથી મળેલ વારસો આમ કાળને લોગ થયો છે. એથીજ જૈન સમાજનો કેટલોય સાચો ઇતિહાસ મલી શકતો નથી તેનો દોષ કાંઈને નહિ. એ કાળનો કેરજ સમજી લઈએ. આ વાતને સત્ય કસાવતી હકીકત નિચેના ઉલ્લેખ પરથી મલી આવે છે.

ગુજરાત સર્વ સંગ્રહના લેખક પાને ૨૭૫ જાણાવે છે કે

“કેટલાક આરશપહાણના પથરા (કેટલાક થોડી નકસી-વાળા પણ) શ્રાવકના હહેરામાં હોય છે તેવા મસીદના પગથીયામાં ચણી લીધા છે ને રાંદેરના મુસલમાનો કહે છે કે મૂર્તિઓને અને લેખના પથરાઓને ઉધા નાખી એટલાના અને સંડાસના પગથીયા બનાવ્યા છે. કુડવધારી હોજ કરેલાં અને હહેરાંની મોટી મૂર્તિઓના ગોખલાઓ જે મુસલમાનોએ રહેવા દીધેલાં તે હજી છે. લેખના પથરાં ચણી લીધેલાં એટલે હહેરાં બધાયાના વર્ષ ક્યાંથી જાણવામાં આવે ?”

આ ઉપરાંત સુરત શાહપુરમાં શ્રી ચીંતામણી પાર્શ્વ નાથનું હહેરાસર છે. એ ચીંતામણી પાર્શ્વનાથ પ્રભુની અમતકારી મર્તિ વિષે સુરતના જૈન વૃદ્ધો કહે છે કે અત્યારે જે મેરઝા સામેની મસજીદ છે તે પહેલાં જૈન મંદીર હતું. ત્યાં આ ચીંતામણી પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ હતી. એ મૂર્તિ કેવી રીતે લખ્ધ થઇ અને કેવી રીતે શાહપુરનું ચીંતામણી મંદીર અસ્તિત્વમાં આવ્યું તે વિષે કહેવાય છે કે જ્યારે મુસલમાનો હહેરાસર તોડવા આવ્યા ત્યારે હહેરાસરના દરવાજા બંધ થઇ ગયા. રાત્રે એક ગરીબ શ્રાવકને સ્વપ્ન આવ્યું કે ‘ચીંતામણી પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ કુવામાં છે. ત્યાંથી મૂર્તિને ખહાર કાઢી એક હહેરાસર બંધાવી તેમાં બધરાવો’ આ શ્રાવકે

પોતાના સ્વપ્નની વાત એ વખતે સુરતમાં જે ચતિજી હતા તેમને કરી, સાથે જણાવ્યું કે મારી પાસે કાંઈ મુડી નથી. માત્ર એક રૂપીયો અને કોડી છે. ચતિજીએ ગમે તે બળે પણ શ્રાવકને કહ્યું ‘કે આ કોથળીમાંથી તારે જેટલાં રૂપીયા જોઈતાં હશે તેટલાં મળશે અને તું દહેરાસર બંધાવ’ પણ એક શરત કે, ‘આ કોથળી કદી ઉધી વાળી ઠાલવીશ નહિ.’ પછી કુવામાં તપાસ કરી તો મૂર્તિ મલી આવી અને આ દહેરાસર બંધાવ્યું. આજે એ કુવો દહેરાસરજીમાં મોજુદ છે. પેલી કોથળી અને કોડી પણ મોજુદ છે. એ પ્રાચીન દહેરાસર સંબંધી પણ ઉલ્લેખ મલી આવે છે. ગુજરાત સર્વ સંગ્રહના કર્તા પાને પૃ૩૧ જણાવે છે કે,

‘મેરઝા સામેની મસજીદની કબર ૧૫૪૦માં ખુદાવીદ ખાને બંધાવી છે. કબરની પાસેની લાકડાની મસજીદ છે. તે શાહપુર મોહલ્લામાં જૈનનું દેવળ હતું. તે તોડીને તેમાંના સામાને બંધાવી.’

આ ઉપરથી આ ચીન્તામણી પાર્શ્વનાથનું દહેરાસર પંદરમાં સૈકાનું તો હોવુંજ જોઈએ. તે સાથે જૈનોની કેટ-કેટલી સમૃદ્ધિ ઇતિહાસ અને સંસ્કૃતિ કાળને ભોગ થઈ પડી છે તે સ્પષ્ટ સમજાશે.

પ્રકરણ ૧૮ મું.

વસ્તી પત્રક.

વસ્તીના સંબંધમાં નીચે લખેલા ઉલ્લેખો મલ્યા છે તે અક્ષરશઃ નીચે મુકીએ છીએ.

Population of Surat District.

In	1872	1881	1891	1901	1911
	107855	109844	109229	119306	114868

Males among the population.

In	1872	1881	1891	1901	1911
	55279	56392	56074	61653	59634

Females among the population.

In	1872	1881	1891	1901	1911
	52576	53452	53155	57653	55234

Education.

Surat Taluka

Census (1911)

Jains = 9821

Population of Surat Taluka = 571745

Among the population 92178 able to read and write

Among the population 6846 able to read and write in English.

population of Literates (Jains)

Population = 9821

Among them 5248 Males and 4573 Females.

Literate	Males	Females.
4598	3821	777

Percentage of Literate to total population.

Total	Males	Females
47	73	17

Gazetteer of the Bombay Presidency volume II
B Published 1914.

Population of district.

In the census of 1872 Hindu population was 541733 among them, Jain population was 11332.

પ્રકરણ ૧૯ મું.

જૈન મેઘદૂત શું કહે છે ?

કવિશ્રી ન્હાનાલાલ કહે છે તેમ ગોપીપુરામાં સુરતી જૈનોની બહોજલાલી આજકાલની નહિ પણ જૈન મેઘદૂતો રચાયા ત્યારની છે, તે વાસ્તવીક છે. સુરતમાં ગોપીપુરા બહોજલાલીની ટોચે ગણાય છે. તેમાં જૈન સમાજ સૌથી વિશેષ સંપત્તિશાલી છે. શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજી વિનયવિજયજીએ ઇન્દુદ્રતમાં સુરતના ગોપીપુરાના વૈભવોનું આકર્ષક વર્ણન કરેલું છે તે નીચે મુજબ.

પ્રથમ સુરતના શ્રાવકોનું વર્ણન છે તેમાં ઉપાધ્યાયજી મહારાજ જણાવે છે કે:—

યત્ર શ્રાદ્ધાસ્તતસુમનસો વિશ્વમાન્યા વદન્યા:

સંખ્યાતીતા અમિતવિભવાઃ પ્રૌઢશાસ્ત્રાપ્રશાસ્ત્રાઃ ।

કુશાળ્યાચાચ્ચરકજનિતાઃ સંસ્થિતાઃ કલ્પવૃક્ષાઃ

પ્રાદુર્ભૂતાસ્તપગણપતિપ્રૌઢપુણ્યાનુભાવાત્ ॥ ૧૧ ॥

ભાવાર્થ:—સુરતના શ્રાવકો શ્રદ્ધાળુ તેમજ સારી બુદ્ધિવાળા છે. જગત્ને માનનીય અને હુશીયાર છે. તેઓ ઘણા વૈભવ શાળી છે. તેમનો વિસ્તાર કલ્પવૃક્ષ સમાન મોટો છે. ઉપરનો વૈભવ તપગચ્છના અધિપતિ વિજયપ્રભસૂરિના પૂન્યનો પ્રતાપ છે. (૯૯)

મધ્યે ગોપીપુરમિહ મહાન્ શ્રાવકોપાશ્રયોઽસ્તિ
કૈલાસાદિપ્રતિભટ્ટ ઇવ પ્રૌઢલક્ષ્મીનિધાનમ્ ।

અન્તર્વર્ત્યાર્હતમતગુરુપ્રૌઢ તેજોભિરુચ્ચ-

જ્જ્યોતિર્મધ્યસ્થિતમઘવતા તાવિષ્ણોપમેયઃ ॥ ૧૦૧ ॥

ભાવાર્થ:—

ગોપીપુરામાં શ્રાવકનો એક મોટો ઉપાશ્રય છે. તેમાં વસતા શ્રાવકો કૈલાસ પર્વતના જેવા મોટી લક્ષ્મીના ભંડારો વાળા છે. તેમના હૃદયમાં વિતરાગ પ્રભુના ઉત્તમ માર્ગને વિષે અને ગુરુઓ માટે અભિરૂચી છે. આકાશમાં જેમ ચંદ્ર શોભે છે તેમ ગોપીપુરામાં આ ઉપાશ્રય શોભે છે. (૧૦૧)

ભિત્તૌ ભિત્તૌ સ્ફટિકસરુચૌ કુટ્ટિમે કુટ્ટિમે ચ
સદ્ક્રામંસ્ત્વં સુમગ મવિતાસ્યાત્તલક્ષ્યસ્વરૂપઃ ।

યુક્તં ચૈતત્તરણિનગરોપાશ્રયસ્યાન્યથાશ્રી-

દ્રષ્ટું શક્યા ન સ્તુ વપુષૈકેન યુષ્માદૃશાપિ ॥ ૧૦૨ ॥

તસ્ય દ્વારાજ્ઞણભુવિ ભવાન્ સ્થૈર્યમાલમ્બ્ય પશ્યન્

સાક્ષાદેવાનિવ નૃજનુષો દ્રક્ષ્યતિ શ્રાદ્ધલોકાન્ ।

હસ્ત્યારૂઢાનથ રથગતાન્ સાદિનશ્ચાર્થપૌર-

પ્યર્થાન્ શ્રોતું રસિકહૃદયાન્ શીઘ્રમાટીકમાનાન્ ॥ ૧૦૩ ॥

ભાવાર્થ:—ઉપાશ્રયની ભિંતોમાં સ્ફટિક જેટલાં છે. અને કોટડીમાં સ્ફટિકનો પ્રકાશ પડે છે. તે ઉપાશ્રય ખરેખર જેવા લાયક છે. (૧૦૨)

તે ઉપાશ્રયના હરનાજની ભૂમિ આગળ શ્રાવકોના
અનેક રથો-હાથી-ઘોડાં-પાયદળ હાજર હોય છે કારણ
શ્રાવકો એ સૌ વાહનોમાં તૈયારી કરી ઉપાશ્રયમાં વ્યાખ્યાન
સાંભળવા આવે છે. (૧૦૩)

ત્યાર પછી ઉપાધ્યાયજી મહારાજ વ્યાખ્યાન મંડપનું
વર્ણન કરતાં લખે છે કે,

मध्ये तस्याः भ्रमणवसतेर्मण्डपो यः क्षणस्य
सोऽयं कान्त्याह्वहरति स्वमां तां सुधर्मां मघोनः ।
मुक्ताचन्द्रोदयपरिचितस्वर्णमाणिक्यमूषा-
श्रेणीदीप्तो विविधरचनारजितस्तम्भशोभी ॥ १०५ ॥

ભાવાર્થ:—

તે ઉપાશ્રયની મધ્યમાં સિંહાસન છે. ત્યાં આગળ
સભા મળે છે. આ સભા સુધર્માઈન્દ્રની સભાની કાન્તીને
હરી લાવી હોય તેમ દેખાય છે. મુક્તાકૃણ ચંદ્રોદયમાં
મેતી માણેક સોનું વિગેરેથી ભરપુર હોય છે, અને થાંભલાં
વિવિધ રચનાથી શોભાયમાન છે. (૧૦૫)

ઉપર મુજબના શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજી વિનય વિજયજીના
ઉદ્ભવથી તે સમયની જાહોજલાલી કેવી હશે તે વાંચક
સમજી શકશે.

પ્રકરણ-૨૦ મું.

હિંદ અને યુરોપઆદી દેશોમાં જેનું સાહિત્યના મહાન પ્રચારક તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલાં સ્વ. સુપ્રસિદ્ધ આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયધ્રમસૂરિજી મહારાજ સંયોજીત ‘પ્રાચિન તીર્થ-માલા સંગ્રહ લાગ ૧લામાં’ સુરતની પ્રાચિન ચૈત્યપરિપાટીઓ આપવામાં આવી છે તે અક્ષરશઃ અત્રે આપીએ છીએ:—

સુરત:—

થહેરનાં મંદિરોનું વર્ણન કરનારી ઉપરની તીર્થમાળાઓમાં બે તીર્થમાળાઓ છે. એક કટૂકમતીય ૧લાધાશાહ વિરચિત ‘સુરતચૈત્યપરિપાટી’ અને બીજી ઉપાધ્યાય શ્રી વિનયવિજયજી વિરચિત ‘સુર્યપુરચત્યપરિપાટી.’ લાધાશાહે આ ‘સુરતચૈત્યપરિપાટી’ સં. ૧૭૬૩ના માગશર વદિ ૧૦ ના દિવસે સુરતમાં ચોમાસુ રહીને બનાવી છે. કવિ લાધાએ સુરતના દેશસરોનાં નામોજ માત્ર નથી

---

૧ આજ લાધાશાહે વિ. સં. ૧૭૯૫માં શિવચંદ્રજીનોરાસ બનાવ્યો છે. આ રાસમાં કવિ પોતાને ગચ્છના ગચ્છપતિ તરીકે ચોતે ઝાળખાવે છે:—

“કુદુયામતિ ગચ્છપતિ સાહજ લાધો કવિરાય:

તિણે રાસ રૂપે એ સુચ્યત બણત સુખ ચાય.”

(મારી પાસેના પ્રચરિત સંગ્રહમાંથી)

આખ્યાં, પરન્તુ પ્રત્યેક દેરાસર કયા કયા પુરામાં આવ્યું
તે, પરામાં કેટલાં મહોટાં દેરાસરો અને કેટલાં ઘર દેરાસરો
છે તે, અને પ્રત્યેક દેરાસરની પાષાણ અને ધાતુની મર્તિયોની,
પાંચતીર્થી, પટ, પાટલી અને સિદ્ધચક્ર વિગેરેની પણ સંખ્યા
બતાવેલી છે. કવિએ પ્રત્યેક ઢાળની અંતે બેઠા આખી
એક એક ઢાળમાં વણુવેલ મંદિરો, ઘર દેરાસરો અને
જિનબિંબોની સંખ્યા આપી છે. એવી રીતે ત્રણ ઢાળોમાં
કવિએ સુરતમાં-સુરત અને પુરાનાં મંદિરોનું વર્ણન કર્યું
છે. છેવટે ત્રીજી ઢાળની અંતમાં કવિ મંદિરો, ઘરદેરાસરો
અને બિંબોની કુલ સંખ્યા આ પ્રમાણે આપે છે:—

“સુરતમાંહે ત્રણ ભૂયંરો દેહરાં દશશ્રીકાર;
દોયસય પણુતીસ છે દેહરાસર મનોહાર. ૧
સરવાસે સરવે યદ્ય બિંબ સંખ્યા કહું તેહ;
તીન હજાર નવસે અધિક બોહોતેર પ્રણમું તેહ. ૨

(પૃ. ૧૭)

એટલે કે-૧૦ મહોટાં દેરાં, ૨૩૫ ઘરદેરાસરો અને
૨૬૭૨ જિન બિંબો સુરતમાં હતાં.

ચોથી ઢાળની પાંચમી કડીથી કવિએ જિનબિંબો
વિગેરેની સંખ્યા જેમ બહુ સ્પષ્ટ રીતે આપી છે, તેવી
રીતે તીર્થમાળાની અંતમાં ગદ્યમાં પણ સંખ્યા બતાવી છે.
તે આ પ્રમાણે:—

“ શ્રીસૂરત મધે દેહુરા ૧૦ છે, દેરાસર (ઘરદેરાસર) ૨૩૫, ભૂયરાં ૩, પ્રતિમાં એકેકી ગણુતા ૩૬૭૮, પંચતીરથીની ૫, ચોવીસવટાની ૨૪, એકલમલ, ૫૮, પાટલી, સિદ્ધચક્ર, જ્યોત્સુ સર્વે થઈને ૧૦૦૪૧ છઈ.” (જૂઓ પૃ. ૬૯)

ઉપાધ્યાય વિનયવિજયજીએ ‘સૂર્યપુર ચૈત્ય પરિષાટી’ સં. ૧૬૮૯માં બનાવી છે. ઉપાધ્યાયજીએ આ પરિષાટી એકંદર ૧૪ કડિયોમાં પૂરી કરી છે. જેમાંની પ્રથમની અગીયાર કડીઓમાં સૂરતનાં અગિયાર દેરાસરોનાં નામો આપ્યાં છે. પ્રત્યેક કડીમાં દેરાસરમાં બિરાજમાન મુખ્ય ભગવાનનું નામ-જેના નામથી દેરાસર પ્રસિધ્ધ હોય તે ભગવાનનું નામ-આપી સ્તુતિ કરી છે. તે ઉપરાન્ત મૂર્તિયોની સંખ્યા કે એવી બીજી બાબત કંઈ બતાવી નથી. બારમી અને તેરમી કડીમાં રાનેર, વલસાડ, ગણુદેવી, નવસારી અને હાંસોટમાં બિરાજમાન પ્રભુની સ્તુતિ કરી ૧૪ મી કડીમાં ચોતાનો પરિચય આપ્યો છે. જેમાં વિજયસિંહસૂરિના શિષ્ય કીર્તિવિજય અને તેમના શિષ્ય બિનચવિજયે આ કૃતિ કર્યાનું જણાવ્યું છે. આ ઉપાધ્યાયજીએ સૂરતનાં જે ૧૧ દેરાસરોનાં નામો ગણાવ્યાં છે તે અનુક્રમે આ છે:—૧ ઋષભદેવનું, ૨ શાન્તિનાથનું, ૩ ધર્મનાથનું, ૪ પાર્શ્વનાથનું, ૫ સંભવનાથનું, ૬ ધર્મનાથનું, ૭ અભિનંદનનું, ૮ પાર્શ્વનાથનું ૯ કુંથુનાથનું, ૧૦ અજિતનાથનું અને ૧૧ ચિંતામણિપાર્શ્વનાથનું.

કલુકલ્પતીપ્રલમ્બસાહચિરચિત્ત

સૂરત ચૈત્યપરિપાટી.

- પ્રભુમી . પાસ જિણુંદના સુરણકમલ ચિત . લાય;
રચના ચૈત્યપ્રવાહની રચસુ સુશુર પસાય. ૧
- સુરણજીરીયે અછે જિહાં જિહાં જિનવિહાર;
નામ હામ કહી દાપવું તે સુણનયો તરનારિ. ૨

ઢાલ પ્રથમ.

સતુર સનેહી મોદના, એ દેશી.

- સુરતનગર સોહામણું સોહમણા જિનપ્રાસાદો રે;
ગોપીમુરામાહે નિરખતા ઉપનો અધિક આદહાદો રે. ૧
- શ્રીજિનબંબ જોહાસીયે ધારીયે જિનમુખ ચંદો રે;
તારીયે આતમ આપણો વારીયે લવહુખડુંદો રે. શ્રીજિન૦ ૨
- પ્રથમ તમું આદિનાથને દેહરે ચૈત્ય ઉદારો રે;
જિંબ ચૌહ આરસમેં ધાતુમય ચિત ધારો રે. શ્રીજિન૦ ૩
- એકલમલ પંચતીરથી પાટલી નેં પદ જાણું રે;
સર્વ થઈ ચત દોય નેં જોહોતર અધિક વપાણું રે. શ્રીજિન૦ ૪
- ખીજે શ્રીશાંતિનાથને દેહરે શ્રીજગદીસોરે;
દ્વાદસજિંબ પાપાણુમેં પંચતીરથી ત્રીસોરે. શ્રીજિન૦ ૫

એકલમલ પટ પાટલી એકતાલીસ વિરાજેરે;
 આસીબિંબ સર્વે થઈ જિનમંદીરમાંહે છજેરે. શ્રીજિન૦ ૬
 ત્રીજે શ્રીધર્મનાથને દેહરામાંહે સુણે. સંતોરે;
 સુરજમંડલ પાસણ ભૂયરામાંહે લગવંતોરે. શ્રીજિન૦ ૭
 ચોવીસબિંબ પાપાણમે સાત રતનમે દીપેરે;
 એકસો સીતેર ધાતુમે નિરખંતા નયન ન છીપેરે. શ્રીજિન૦ ૮
 ચોથે સંભવનાથને પ્રાસાદે પ્રભુ લેટયા રે;
 એકવીસબિંબ પાપાણમે પૂજતાં પાતક મેટયારે. શ્રીજિન૦ ૯
 ચોવીસવટા પંચતીરથી એકલમલ પટ બણોરે;
 એકસો ઇકાતેર ધાતુમે સર્વ સંખ્યાયે પ્રમાણોરે. શ્રીજિન૦ ૧૦
 પાંચમે શ્રીમહાવીરજી ભૂવનબિંબ અભિ સેહિરે;
 પાંચ પ્રભૂ પાપાણમે નિરખંતા ભવિમન મોહરે. શ્રીજિન૦ ૧૧
 એકલમલ પંચતીરથી પાટલીયે પ્રભુ ધારોરે;
 એકતાલીસ સર્વે થઈ ધાતુમય સુવિચારો રે. શ્રીજિન૦ ૧૨
 શ્રીધરધર દેરાસરતણી હવે કહું સંખ્યા તેહોરે;
 સુરા રતનના ઘરથકી પંચોતેર છે જેહો રે. શ્રીજિન૦ ૧૩
 તહાં નિજબિંબ સોહામણ ધાતુમે પાપાણોરે;
 સર્વ થઈ સવાપાંચસે વાંદો ચતુર સુનણોરે. શ્રીજિન૦ ૧૪
 ઢાલ પ્રથમ પૂરી થઈ પુરા કહ્યા પાંચ પ્રસાદોરે;
 આહાજીલાધો કહે નિત્યપ્રતેરણુઝણુ ઘંટાનાદોરે. શ્રીજિન૦ ૧૫

દુહા.

પંચોતેર દેરાસરે દેહરા પાંચ વિસાલ;

સવાતેરસે બિંબને વાંદન કરૂં ત્રિકાલ. ૧

ખપાટીયાચકલાતણા દેહરાસર છે જેહ;

અભિનંદન જિન દેહરે હવે હુ પ્રણમુ તેહ. ૨

ઢાલ બીજ.

મુની માનસરોવર હસલો, એ દેશી.

ગોપીપુરાથકી પાધરા ચાલો ચતુર મન લાયો રે;

ખપાટીયેં ચકલે જઇ વંદો શ્રીજિનરાયો રે. ૧

શ્રીજિનબિંબ જોહારીયેં વારીયેં કુમતિકુસંગો રે;

મોહમિથ્યાત નીવારીયેં ધારીયેં જિનગુણ રંગો રે. શ્રી૦ ૨

પ્રથમ નમુ જિન દેહરે અભિનંદન જિનચંદો રે;

છયાસી બિંબ પાષાણમેં ભાવસુ ભવિ વંદો રે. શ્રી૦ ૩

ધાતુમેં સંખ્યા કહું દોયસત નેં અડસદો રે;

પાંચ રતનમેં સર્વે ઘઈ તીનસયા ગુણસદો રે. શ્રી૦ ૪

ઘર ઘર દેરાસરતણી સંખ્યાયે ચોવીસો રે;

એકસો જ્યાસી બિંબનેં પ્રણમીજે નિસદિસો રે. શ્રી૦ ૫

તિહાથી કેલાપીઠે ભઈયેં સરાસુધી સુખણો રે;

ઉગણીસ દેરાસરતણી બિંબસંખ્યા હવે જાણો રે. શ્રી૦ ૬

દોયસયા પાંચ ઉપરે પ્રભુમી કર્મનિકંદો રે;
 કૃષ્ણજી વર્ધમાનને ઘરે પાસ ચિંતામણી વંદો રે. શ્રી૦ ૭
 તિહાંથી વડાચૈટાભણી જઇ જિનજિંભને વંદો રે;
 વાઘજી ચીલંદાની પોલમે' ભેટયા અજિતજિણુ'દોરે. શ્રી૦ ૮
 એકાદસ પાપાણુમે' ધાતુમે તેર ધારો રે;
 દેહરે શ્રીજિન પ્રભુમતાં પામીએ' ભવપારો રે. શ્રી૦ ૯
 સાહા કેસરીસંઘને ઘરે દેહરે એક વિસાલો રે,
 મૂલનાયક પ્રભુ વાંદીયે' અજિતજિણુ'દ ત્રિકાલો રે. શ્રી૦ ૧૦
 એસી બિંબ પાપાણુમે' ધાતુમય હવિ સુણીયેરે;
 ત્રણસે ગ્યાસી બિંબને પ્રભુમી પાતક હણીયે રે. શ્રી૦ ૧૧
 વાઘજી વીલંદાની પોલથી વડે ચૈાટે આવી રે;
 નાણાવટ સાપુરતણાં દેરાસર નમો ભાવી રે. શ્રી૦ ૧૨
 સંખ્યાઇ સર્વે થઇ દેરાસર શુણુસફો રે;
 બિંબ સંખ્યા સર્વે મલી છસયને અડસફો રે. શ્રી૦ ૧૩
 નેમીસર જિન દેહરે પારેષ પ્રેમજીને પાસે રે.
 ઉપરે' સાંતિ સોહામણા પ્રણુમુ અધિક ઉલાસે રે. શ્રી૦ ૧૪
 અથ ઉરધ સર્વે થઇ આરસમે' બિંબ પંચો રે;
 યુમોતેર પ્રભુ ધાતુમે' તેહમાં નહી પલ્લવ'યો રે. શ્રી૦ ૧૫
 ઢાલ બોજીમાંહે એ કહ્યાં દેહરા ચ્યાર પ્રમાણુ રે;
 દેરાસર સર્વે થઇ એકસો ને દોય જાણુ રે. શ્રી૦ ૧૬

દુહા:

સરીથકી સાંહાપુર લગે ત્રિષુ જિનભૂવન ઉઠાર; ૧
 એકસો દેવ દેરાસરે વાંદો જગ આધાર.
 ધાતુમે આરસમે બિંબ અછે તિહા જેહ;
 સાહાજ લાખો કહે દેવસહસ ભાવસુ પ્રાણસુ તેહ. ૨

લાલ ત્રીજી.

નવમી નિરજરા ભાવના ચીત ચેતો રે, એ દેશી,
 નાણાવટ સાપુરથકી ભવિ વંદો રે આલો ચતુર નરનારી; ભવિં
 સોનીફલીયામાંહે જઈ ભં શીજિનાબંબ જોહાર. ભં ૧
 લાલભાઈના ડેલા તાંઈ ભં દેરાસર છે ઇગ્યાર; ભં
 એકસો સતાવન બિંબને ભં પ્રણમંતાં જયજયકાર. ભં ૨
 તિહાંથી વિલંહાવાઠમાં ભં દેહરાસરમાંહે દેવ; ભં
 સંખ્યાઈ ચૌહ સોહામણા ભં કીજે નિત્યપ્રતે સેવ. ભં ૩
 બિંબ આરસના ધાતુમે ભં એકસોને અડવીસ; ભં
 સરવાલે સરવે થઈ ભં લેડયા શ્રીજગદીસ. ભં ૪
 તિહાંથી અમલીશણમે ભં ગંધરપ ફલીયા મુઝાર; ભં
 આઠ દેરાસર અતિભલા ભં યાત્રા કરો નરનારિ. ભં ૫
 બિંબ ઇકોતેર જિનતણા ભં નિરવંતા આણુંદ થાય; ભં
 જિનપ્રતિમા જિન સારીષો ભં પૂજતા પાપ પુલાય. ભં ૬

સુરત શહેરના ચૈત્યની	લ૦ થઈ પુરણ જિનયાત્ર;	લ૦
તિહાંથી પુરામાંહે જઈ	લ૦ યાત્રા કરેા ગુણપાત્ર,	લ૦ ૭
નવાપુરામાંહે દેહરે	લ૦ સોલસમાં શાંતિનાથ;	લ૦
ભૂયરામાંહે પ્રભુ લેટીયા	લ૦ મૂલનાયક જગનાથ.	લ૦ ૮
ત્રણ બિંબ પાપાણમે	લ૦ ધાતુમે નવ સાર;	લ૦
દ્વાદસ બિંબ જોહારતાં	લ૦ ઉપનો હરખ અપાર.	લ૦ ૯
સ્યદપુરાને દેહરે	લ૦ હિદરપુરામાંહે જેહ;	લ૦
એકાદસ દેરાસરે	લ૦ જિનપ્રતિમા ગુણ ગેહ.	લ૦ ૧૦
સંખ્યાઈ સર્વે થઈ	લ૦ બિંબ એકસી વીસ;	લ૦
નગરથી બાહિર પુરાતણા	લ૦ લેટીયા ત્રીલોવન ઈસ.	લ૦ ૧૧
સુરતથી મનમોહસુ	લ૦ જઈ રાનેર મુઝાર;	લ૦
શ્રીજિનબંબ જોહારીયે	લ૦ તે સુણને નરમારિ.	લ૦ ૧૨
ભૂયરે એક અછે તિહાં	લ૦ ચૌદ દેરાસર સાર;	લ૦
એકસી ત્રહતાલોસ	બિંબનઈ લ૦ પ્રણમીને બહુ વાર.	લ૦ ૧૩
સોનીના કૂળીયાથકી	લ૦ જિનમંદિર છે એક;	લ૦
અઠાવન દેરાસરે	લ૦ રાનેર તાંઈ છેક.	લ૦ ૧૪
ઠાલ ત્રીજામાંહે એ કહી	લ૦ બિંબ છસેય એકત્રોસ;	લ૦
સાહાજી લાધો કહે સમરીયે	લ૦ ભાવસુ નિસદિસ.	લ૦ ૧૫

૧૮૬

કુહા.

સૂરતમાંહે ત્રણ ભૂયરા દેહરા હસ શ્રીકાર;
દોયસય પણ્ણીસ છે દેહરાસર મનોહાર. ૧

સરવાલે સરવે થઈ બિંબ સંખ્યા કહું તેહ;
તીન હબર નવસે અધિક યોહતેર પ્રણમું તેહ. ૨

ઢાલ ચોથી.

કનકકમલ પગલા ઠવે, એ દેશી.

યાત્રા સુરત સહેરની એ કીધી અધિક ઉહલ્લાસ,
ભવિજન સાંભલો એ;

રાનેરતાંઈ ભાવસું એ પોહોતી મનતણી આસ. ભ૦ ૧

દેહરે દેરાસરતણી એ નિનપ્રતિમા છે જેહ; ભ૦

ચયના ચૈત્યપ્રવાડની એ સંખ્યાયે કહી તેહ. ભ૦ ૨

એકીકી ગુણતાં થકાં એ પ્રતિમા ચ્યાર હબર; ભ૦

સરવાલે સરવે થઈ એ સૂરત નગર મુઝાર. ભ૦ ૩

બિંબ પાષાણ ને ધાતુમેં એ રતનમય છે જેહ; ભ૦

વિગતેસું હવે વર્ણવું એ નરનારી સુણો તેહ. ભ૦ ૪

પાંચસે બિંબ પાષાણયે એ માંહે રતનમય સાર; ભ૦

એકસો એક ચોવીસવટા એ ચૈામુષ ષટ ચિતધાર. ભ૦ ૫

નવસેં દસ પંચ તીરથી એ પટ અઠયોતેર બાણુ; ભ૦
 નવસેં ખ્યાસી પાટલી એ નવ તિહાં કમલમંડાણુ. ભ૦ ૬
 એકલમલ છે ઇગ્યારસે એ અધિકી સડતાલીસ; ભ૦
 સિધ્ધચક્ર કહ્યા હોયસે એ ઉપરે ગુણ્યાલીસ. ભ૦ ૭
 ચોવીસવટાની ચોવીસગુણી એ પંચતીરથીની પંચ; ભ૦
 અઠાણુગણી કમલની એ ચામુષે ચોવીસ સંચ. ભ૦ ૮
 એકલમલ સર્વે થઈ એ સહસ દસ એકતાલ; ભ૦
 સૂરતમાંહે જિનખિંખને એ વંદન કરૂં ત્રિણકાલ. ભ૦ ૯
 જિનપ્રતિમા જિન સારીષો એ સૂત્ર ઉવાઈ મુઝાર; ભ૦
 રાયપસેની ઉવાંગમાં એ સૂરીઆલને અધિકાર. ભ૦ ૧૦
 નિદેષા ચૈ જિનતણા એ શ્રીઅનુયોગદુયાર; ભ૦
 ઠવણુસત્ય જિનવર કહેં એ ઠાણુંગે સુવિચાર. ભ૦ ૧૧
 શ્રીજિનપૂજા ચાલતી એ લાષો ભગવઈઅંગ; ભ૦
 જ્ઞાતાસૂત્રે દુપદી એ જિન પૂજે મનરંગ. ભ૦ ૧૨
 ઇત્યાદિક સૂત્રે ઘણા એ જિનપ્રતિમા અધિકાર; ભ૦
 સમકિત નિરમલ કારણી એ સિવસુખની દાતાર. ભ૦ ૧૩
 ઉથાપક જિનખિંખના એ તેહનો સંગ નિવાર; ભ૦
 સંકા કંખ્યા પરિહરી એ જિન પૂજે નરનારિ. ભ૦ ૧૪
 ચોથી ચૈત્યપ્રવાડની એ ઠાલ થઈ સુપ્રમાણુ; ભ૦
 સાહાજી લાઘો કહે જેહુ ભણે એ તસ ઘરે કોડકદ્યાણુ. ભ૦ ૧૫

દુહા.

જેણી રીતે જિમ સંલિલું સંધ્યા કીધી તેહ;
 અધિકુ ઉછું જે હોય મિચ્છાદુકડ તેહ. ૧
 સતરસે ત્રાણુલગે યાત્રા કરી મનકોડ;
 વર્તમાન જિમખિંબની યુગતે કીધી જોડ. ૨

ઢાલ.

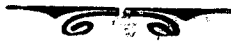
રાગ ધન્યાસી.

૪મ ધનો ધણને સમજાવે, એ દેશી.

યાત્રા સૂરતખિંદીર કેરી કીધી સેરી સેરી જી,
 ટાલી લવેલવ જમની ફેરી સિવરમણી થઇને રીજી જી.
 ઈણીપરે શ્રીજિનખિંબ જોહાર્યા દુરીગતના દુષ વાર્યાજી;
 આતમગુણ અનુલવસુ વિચાર્યા એ પ્રભુ તારણુહારાજી ઇં ૨
 સમકિત સુદ્ધ હસા આરોપી કુમતિલતા જડ કાપીજી;
 કીરત તેહની જગમાં વ્યાપી જેણે જિનપ્રતિમા થાપીજી. ઇં ૩
 આગમ અધ્યાતમના અંગી સ્થાહવાહ સતસંગીજી;
 નય પ્રભાણુ જાણે સમભંગી તે જિનપ્રતિમા રંગીજી. ઇં ૪
 જિનપ્રતિમા જિન સરીધી જાણી ભાવસુ પૂજે પ્રાણીજી;
 સીવસુખની સાચી સહિનાણી ભાષી ગુણુધર વાણીજી. ઇં ૫

જિનગુણ સમ નિજગુણ અવધારી જિનપ્રતિમા સુખકારીલ;
 ઉપાદાનમાહેં સુવિચારી નિમત્ય સખલ ઉપગારીલ. ધં ૬
 કટુકગછેં કલ્યાણ નિશાને, સાહા લાલ્યંદાલ; અભયંદાલ;
 શોભણસી તસ પાટ પ્રભાવિક પડિતમાંહેં દિણંદાલ; ધં ૭
 સંવત સતર ત્રાણુયા વરસેં રહી સૂરત ચોમાસેલ;
 માગસિર વદિ દશમી ગુરુવારે રચીઉ સ્તવન ઉલ્લાસેલ. ધં ૮
 તપગછનાયક સુજન સુલાયક વિજયદયાસૂરિરાજેલ;
 સાહા લાલ્યંદાલ્યા આમહથી રચના અધિક વિરાજેલ. ધં ૯
 અધિકું ઉછૂં ને હોય એહમાં શુષ્ક કરૂંબયો કવિરાયાલ;
 સાહાલ લાયો કહે સૂરતમાંહેં હરપસુ જિનગુણ ગાયાલ. ધં ૧૦

ધૃતિ શ્રીસૂરતનગરની ચૈત્યપ્રવાહની સંખ્યાનું સ્તવન
 સંપૂર્ણ સર્વગાથા ૬૧ શ્રીસૂરતમધે દેહરા ૧૦ છે. દેરાસર
 ૨૩૫ ભૂયરા ૩ પ્રતિમા એકેકી ગણતા ૩૬૭૮ પંચતીરથીની
 ૫ ચોવીસવટાની ૨૪ એકલમલ ૫૮ પાટલી સિદ્ધજક કમલ
 ચૌમુષ સર્વે થઈને ૧૦૦૪૧ છઇ.

વિનયવિજયોપાધ્યાયવિરચિત.

મૂર્યપુરચૈત્યપરિપાટી.

પૂજ્યે પૂજ્યે પ્રથમ તિથંકરૂ એ,
ત્રિભુવન ત્રિભુવન દીવક દેવ તો;
સેષ કરૂં મન રંગસ્થુ એ,
સૂરતિ સૂરતિપુર સિંહુગાર કે;
પૂજ્યે પ્રથમ તીથંકરૂ એ.

ત્રુ૦

પૂજ્યે પહિલું પ્રથમ જિનવર ભુવન દિનકર જગિ જયો,
જિન રૂપ સુંદર સુગુણ મંદિર ગાયવા ઉલટ થયો;
સવિ નીતિ દાષી મુગતિ ભાષી આપ જગ સાષી થયો,
રસરંગ આષી દુરતિ નાષી અપયસુષ સંગમ લયો. ૧

સોલમા એ સોલમા એ સાંતિજિણેસરૂ એ,
સૂરતિ સૂરતિપુર સિંહુગાર કે;

અશિરાકુંઝર ગુણનિલો એ,
વિશ્વસેન વિશ્વસેન રાય મદ્દાર તો;
સોલમા સાંતિ જિણેસરૂ એ.

ચુ•

સોલમા શાંતિજિણુંદ પામી કુમતિ વામી મઈ સહી,
હવિં લજું સ્વામી સીસ નાંમી આંતરજામી રહું પ્રહી;
મલપરિંકમલા સખલ છાંડી પ્રીતિ માંડી સુમતિસ્યું,
જિનરાજ કમલા વરી વમલા પુણ્યપ્રભુનું ઉદ્દહ્યું. ૨

ધર્મ એ ધર્મ એ જિણેસર વંદિઈ એ,
આપઈ એ આપઈ ધર્મ ઉદાર કે,
પદ્મરમો પરમેશ્વર એ,
વિશ્વ એ વિશ્વતણો આધાર કે;
ધર્મ જિણેસર વંદિઈ એ.

ચુ•

વંદિઈ ધર્મજિણુંદ જગજુર નયર સૂરતિમંડણો,
ભવ કષ્ટવારણ સુગતિકારણ પાપ તાપ વિહંડણો;
અનુભવી પદવી જેણુંદ અનુપમ ધર્મ ચક્ષીસરતણી,
સુઝ મુણ્ય તરૂંચર કલ્યો પામી સ્વામી સેવાસારણી. ૩

વામા એ વામા એ સુત સોહામણો એ,
સિવપુર સિવપુર કરો સાથ કે;
નાથ જયો ત્રીભુવનતણો એ,

સૂરતિ સૂરતિમંડણ નામ કે;
વામાસુત સોહામણો એ.

૧૬૨

સુ૦

વામાતણો મુત સદા સમરથ સેવકાં સાધાર એ,
જ્યમ્મૂઘ મંદિર થંભ થોભણ નોધારાં આધાર એ;
સસિ સૂર નૂર સમાન કુંડલ મુકુટ મોટો મનહરઈ,
જલિ હાર હીરાતણો હિઅકઈ તેજ તિહુઅણિ વિસ્તરઈ. ૪
સેના એ સેના એ નંદન જિનવરૂ એ,
સંભવ સંભવ સુષઠાતાર કે;

સાર કરઈ સેવકતાણી એ,
હયવર હયવર લંછણ પાય તો;
સેના એ નંદન જિનવરૂ એ.

સુ૦

સેના એ નંદનવણી સેના મોહના મઠ અપહરઈ,
પ્રભુતણઈ ચરણઈ રહ્યા સરણઈ અમર અલિ કલિરવ કરઈ;
પ્રભુતણી વાણી મુધાઠાણી રસ સમાણી જાણીઈ,
ભવ તાપ ભાણ દૂરિ જઈ જિન કવાનલ પાણીઈ. ૫
સેવું એ સેવું એ ધર્મ જિણેસરૂ એ,
પન્નર પન્નરમો જિનરાજ કે;
આજ સફલ મુઝ ભવ થયો એ,

લાધો એ લાધો એ કરુણાવંત કે;
સેવો એ ધર્મ જિણેસરૂ એ.

સુ.

સેવીએ ધર્મનિષ્ઠ જોહનં નમં સુરપતિ સુંદરી,
 શુભ ગીત ગાતી કર્મ નાટક ચરણિ નેઉર ધૂધરી,
 કંસાલ તાલ મૃદંગ ભંભા તિવિલ વેણુ બબવતી,
 કરિ ચસ્ત હસ્તક નમી મસ્તક પુણ્યપૂર ગબવતી. ૬
 સૂરતિ એ સૂરતિમંદિરમાહર્ષ કે,

સોહર્ષ એ સંઘ સુહર્કર એ;
 ચોથા એ ચોથા એ જગદાધાર કે,
 અભિનંદન મોરં મનિ વસ્ત્રા એ;
 સંવર એ સંવર એ કુલ સિણુગાર કે,
 સોહર્ષ એ સૂરતિમંદિરં એ.

સુ.

સૂરતિમંદિરમાહર્ષ સોહર્ષ સુગુણ ચોથો જિનવર,
 સિદ્ધારથાનં ઉચ્ચર સરવરિ પ્રભુ મરાલ મનોહર;
 કલ્યાણ કમલા કેલિમંદિર મેરૂ ભૂધર ધીર એ,
 મુઝ ધ્યાન સંગિ રમો સામી તરૂચરિં જિમ કીર એ. ૭
 પાસ એ પાસ જિણેસર રાણી એ,
 જાસ એ જાસ વિમલ જસ રાસિ કે;
 ત્રીભુવનમાહર્ષ ગાણી એ,
 ઉંચર ઉંચરવાડામાહર્ષ કે;
 પાસ જિણેસર રાણી એ.

સુ૦

રાજીઉ પાસ જિણુંદ જયકર અપયસુષ આવાસ એ,
 હરિસુણુંદ જેહનિં નાગ પામ્યો નાગરાજ વિલાસ એ;
 ધરણિંદ પદમાવતી જેહનાં ચરણ સેવઈ ભાવસ્યું,
 તસ પાય સુરતરૂ તલઈ રંગઈ વિનય મન સુખભરિ વસ્યું. ૮
 સૂર જો સૂરતણો સુત સુંદર એ,

સત્તર સત્તરમો ભગવંત કે;

કુથું નમું આણુંદસ્યુ એ,
 સોહ એ સોહએ સૂરતિમાંહિ કે;
 સૂરતણો સુત સુંદર એ.

સુ૦

સુત સૂર કેરો સોહઈ સૂરતિમાંહિં સૂરતિ સાર એ,
 પ્રભુતણી સૂરતિ દેષી મૂર ત હોઈ હર્ષ અપાર એ;
 મૃગમાનમોચન સ્વામિદોચન દેષિ મુઝ હઈડું ઠરઈ,
 મકરંદભર અરવિંદ દેષી ભમર જિમ ભલટ ધરઈ. ૯

બીજ એ બીજ એ વિજયાકુંઅરૂ એ,
 ગજપતિ ગજપતિ લંછણ સ્વામિ તો;

નામિસયલસુષ સંપજઈ એ,
 જિતસત્રુ જિતસત્રુરાય મદહાર તો;
 બીજ એ વિજયાકુંઅરૂ એ.

૧૯૫

૩૦

બીજા તે વિજયાકુંઝર જિનવર નયર સૂરતિ સોહ એ,
પ્રભુતણી મૂરતિ કળ્પ સૂરતિ ભવિકનાં મન મોહ એ;
જિનવદન સુંદર સુર પુરંદર દેષિ મનિ આણુંદ એ,
જિમ કમલ વિકસર્ણ દેષિ દિનકર કુમુદ જિમ નવચંદ એ. ૧૦

વંદુ એ વંદુ એ પાસ ચિંતામણી એ,
દિનમણી દિનમણી તેજાનધાન કે;
ધ્યાન ધરું સ્વામીતાણું એ,
સુખ ઘણું સુખ ઘણું પ્રભુનર્થ નાંમિ કે;
વંદુ એ પાસ ચિંતામણી એ.

૩૦

ચિંતામણિ શ્રીપાસ વંદુ આણુંદુ સાહેલડી,
પ્રભુવદન ચંદ અમંદતેજર્ણ ફલી મુઝ સુખવેલડી;
અતિ કૂટરું પ્રભુ ફણામંડલ દેષિ મુઝ મન ઉલ્લસધં,
ચન ઘટાડંબર દેષિ હહલિસિ મોર જિમ હર્ષડર્ષ હસધં. ૧૧

તીરથ તીરથ સૂરતિ બંદિરધ એ,
બુહારિયાં બુહારિયાં એહ ઇગ્યાર કે;
દુરગતિનાં દુષ વારીઆં એ,
ઊપનો ઊપનો અતિ આણુંદ કે;
સૂરતિ તીરથ બુહારીયાં એ.

૧૯૧

૨૦

જુહારિયાં તીરથ સહા સમરથ હરથ સંકટ લવિતણાં;

એ તવન ભણુતાં જાત્ર કેરાં દીધં ફલ રહીઆમણાં;

ધનસાર અંદન સાર કેસર કુસુમચંદેરી ભરી,

પ્રભુચરણ અંચી પુણ્ય સંચી ભાવપૂજા મેં કરી. ૧૨

આવો એ આવો એ રાનેર જાઇએ,

પૂજાં પૂજાં રાજીલકંત કે;

સમરથ સામી સામલોએ,

લેટીએ લેટીએ ઋષણ જિણુંદ કે;

આવો એ રાનેર જાઇએ.

૨૦

રાનેર ધણિપરિ જિન જુહારી વલી મુઝ મન અલજયુ,

વડસાલિ જીરાઉલોસ્વામી વીરજિન લેટણિ ગયો;

ઘણુદીવિ ચિંતામણિ જુહારી નવસારી શ્રીપાસ એ,

હાંસોટ ભગવઈ દેવ પૂજા ફલી મનની આસ એ. ૧૩

તપગચ્છ તપગચ્છ હીર પટોધરૂ એ,

જેસિંગ જેસિંગ ગુરૂ ગચ્છ સ્તાંલ કે;

રૂપાઈ સુત તસ પટઈ એ,

વિજય એ વિજયદેવસૂરિંદ કે;

તપગચ્છ હીર પટોધરૂ એ.

તપગમ્મિ હીર સમાન ગણધર મિજયસિંહસૂરિંદએ,
તસ મચ્છભૂષણતિલક વાયક કીર્તિવિજય સુખકંદ એ;
તસ ચરણ સેવક વિનય ભગતઇ યુદ્ધયા શ્રીજિનરાજએ,
સસિકલા સંવત વર્ષ વસુનિધિ કૃત્યા વંછિતકાજ એ. ૧૪

પ્રકરણ ૨૧ મું.

પ્રતિમાલેખો.

[સુરત-કલ્યાણ પાર્શ્વનાથનું દેરાસર, વડાચૌઠા.]

[રા. રા. ડાહ્યાભાઈ ખોતીચંદ B. A. L. L. B. વકીલ અને
રા. પોપટલાલ પુંજભાઈ પરિખ.]

૧ સં. ૧૫૦૯ વર્ષે અષાઢ સુ. ૧ શુક્રે શ્રી શ્રીમાલ જ્ઞાતીય
મં. વીરમ ભાર્યા મેધી તયોઃ સુતેન મં. ચંદ્ર નામ્ના ભા. સૂહવદે
સુતમં પ્રથમા મં. સ્નારાણાદિ કુટુંબયુતેન નિજ શ્રેયસે શ્રી શાન્તિનાથ
ખિમ્ખં કારીતં નાગેંદ્ર ગમ્છે શ્રી ગુણસમુદ્ર સ્ફરિલિઃ પ્રતિષ્ઠિતં
શુભં ભવતું.

૨ સંવત્ ૧૫૬૫ વર્ષે માધ સુદિ ૫ ગુરૌ ઉકેશવંશે સો. પના
ભાર્યા જ્યાઈ પુત્ર પુણ્યપાલ ભાર્યા કદ્દ નામ્ના સુતા પાર્વતી પૌત્રયુતયા
મી રીતલનાથ ખિમ્ખં કારાપિતં પ્રતિષ્ઠિતં શ્રી તપાગમ્છે મી
ચંદ્રતદિસ્ફરિલિઃ શ્રીરસ્તુ. શ્રીઃ શ્રી સ્મહસ્મદાપાદ દૈહિત ચાંપસી
જા. હલુભા. પેટી સુયતા કદ્દ નામ્ના કવિઃ.

૩ સંવત્ ૧૫૩૪ માઘ સુદ ૫ શુક્રે શ્રી શ્રીમાલ જ્ઞાતિય શ્રે. જોસા ભા. ગદ્ધ સુત પિટ બડૂયા માર નાઇ સુત હાખા જૂઠાખ્યં પિતુ શ્રેયસે શ્રી અરનાથ બિમ્બં કારિતં. શ્રી પૂર્ણિમા પક્ષીય શ્રી સાધુ સુંદર સૂરિનાં ઉપદેશેન પ્ર. વિધિના:

૪ સંવત્ ૧૬૪૫ વર્ષે વૈશાખ સુદિ પંચમી સોમે ઓશવાલ જ્ઞાતિય આદિદિણા ગોત્રે સાંકું સાયં સાં શ્રીપાલ ભાર્યા સીતાદે પુત્ર શા. ચાંપરભી ભાર્યા ચાંપલદે સુત સાં ગાવા ભાર્યા મુહણદે સુત સા. શીવદત્ત ભાર્યા. સંપ્રદેશ યુતેન શ્રી આદિનાથ બિમ્બં કારિતં શ્રી ખરતર ગચ્છે શ્રી જિનસિંહ સૂરિ પદ્મે શ્રી જિનચંદ્રસૂરિભિઃ પ્રતિષ્ઠિતં.

‘સિદ્ધિ’ અલાઇ ૪૨ પાતિસાહુ શ્રી અકબર જલાલ-દિ(ન) રાજ્યે.

૫ સંવત્ ૧૫૩૧ વર્ષે માઘ વદિ આઠમ સોમે શ્રીમાલ જ્ઞાતિય મં. વાચ્છા સુત મં. પૂંજ ભાર્યા લીલુ સુત મં. હીરા ભાર્યા હકુતયા સુશ્રેયસે શ્રી અજીતનાથાદિ પંચતિર્થી આગમ ગચ્છેશ શ્રી દેવરત્નસૂરિ ગુરુપદેશેન કારિતા પ્રતિષ્ઠાપિતા.

૬ સંવત્ ૧૫૮૬ શ્રી શાન્તિનાથ સેવિક ભા. લીલુ સુત છાંછા કંસારી.

૭ સંવત્ ૧૫૫૬ વર્ષે વૈશાક સુદિ ૩ શ્રી પ્રાગ વાટ જ્ઞા. વાં વિલા ભાર્યા મનીસુત વા. (વ્ય) હેમા સંધા હેમા ભાર્યા હેમાદે પુત્ર દેવદાસ યુતેન સ્વ શ્રેયસે શ્રી આદિનાથ બિમ્બં કાં પ્રાં તપાગચ્છ નાયક ભા. શ્રી હેમવિમલ સૂરિભિઃ શ્રી.

૮ સંવત ૧૬૬૪ વર્ષે જ્યેષ્ઠ સુદિ ૫ સોમ વદ્ધ શ્રી શ્રીમાલ જ્ઞાતિય સા. રામજી સુત મારતા ચંડ સુત સા મલજી નામ્ના સ્વ શ્રેયસે શ્રી પાર્શ્વનાથ બિમ્બ કાં. પ્ર. તપાગચ્છે ભટારક શ્રી વિજયસેન સુરિભિ:

૯ સંવત ૧૮૮૧ શાકે ૧૭૪૭ (પ્રવર્તમાને) શ્રી અચલ ગચ્છે શ્રીમાલા જ્ઞાતિય લીલ ખુમીબાઈ શાન્તિનાથ બિમ્બ કારાપિતં પ્રતિષ્ઠિતં ભ, આણંદસોમ સુરિભિ:

૧૦ સંવત ૧૫૧૬ વર્ષે કા. શુ. ૩ શુક્રે શ્રી શ્રીમાલ જ્ઞા. મં. કુળ. ભાર્યા ગોમતી પુત્ર ચાંપાકેન કુટુંબ યુતેન સ્વ શ્રેયસે શ્રી મુનિશ્વ-વ્રત સ્વામિ બિમ્બ કા. શ્રી સાધુ. પૂર્ણિમા પક્ષે શ્રી પુણ્યચંદ્ર સુરિશ્ચ મુ. પ્રતિ. શ્રી વિજયચંદ્ર સુરિણાં વિધિના માતર વાસ્તવ્ય.

૧૧ સંવત ૧૪૭૦ (અક્ષરો ધણા જાંખા છે. ઉકતતા નથી માટે લખ્યા નથી.) શ્રી આદિનાથ બિમ્બ શ્રી ગુણસાગર સુરિણાં પ્ર.

૧૨ સંવત ૧૫૬૪ ચૈત્ર સુદિ ૫ શુક્રે શ્રી શ્રીમાલ જ્ઞા. મં. ડાહીયા સુ. સારંગ ભા. અગ્ન સુ. ડામર રંગાબ્યાં પિતૃમાતૃ શ્રેયાર્થમ્ શ્રી પદ્મપ્રભસ્વામિ બિમ્બ કારાપિતં પ્ર. શ્રી ભ. શ્રી વિદ્યાશેખર સુરિભિ પ્રતિષ્ઠિતં નાદિડા વાસ્તવ્ય.

૧૩ સંવત ૧૫૨૭ માધ વદિ ૫ પ્રાગવાટ સં. મેઘા ભા. સામ્પુ સુત સં શિવા ભા. શિસયાદે સુત જીણદત્ત ભા. રંગાષ્ટ સુત પુંજકેન પિતામહી શ્રેયસી શ્રી સંભવ બિમ્બ કા. પ્ર. તપા શ્રી લક્ષ્મિ-સાગર સુરિભિ: ચંપકનગર વાસ્તવ્ય.

૧૪ સ્વસ્તિ શ્રી સંવત્ ૧૫૧૩ વર્ષે વૈશાક સુદિ ૨ સોમ શ્રી પ્રાગવાટ ગાત્રિય મં. વરસોંગ ભાર્યા બાઈ મનુ પુત્રાદાન પુત્રેણ દો. દાથીયા નામના ભાર્યા શ્રી હીરસુત દો. અદાસદા માણીક શ્રીપતિ પ્રમુખ સ્વ કુટુમ્બ યુતેન શ્રી આદિનાથ બિમ્બ શ્રી વૃહત તપાગચ્છે ભ. શ્રી વિજયધર્મ સૂરિપટ્ટે શ્રી વિજયસેનસૂરિભિઃ પ્રતિષ્ઠિતં.

૧૫ શ્રી સુરત સંવત ૧૬૫૪ ના આવણ વદિ ૪ વાર શુકરે શા. કસ્તુરચંદ હરખચંદની વતી ભાર્યા બાઈ જણાવે આદિનાથ અમ્બિ ભરાવી.

૧૬ સંવત ૧૬૯૭ વર્ષે ફા. સુદ. ૫ સાનમા...જી નામના શ્રી આદિનાથ બિમ્બ કા. પ્રતિષ્ઠિતં. શ્રી વિજયસેન સૂરિભિ શ્રીમાલ.

૧૭ થાવર શ્રી શાન્તિનાથ શ્રી વિજયદાનસૂરિભિઃ

૧૮ સંવત ૧૮૭૫ જ્યેષ્ઠ સુદિ ૧૦ રવિ શ્રી. શા...શ્રી રામ-કુવરના શ્રેયસે સુવિધિ બિમ્બ કારાપિતં પ્રતિષ્ઠિતં વિજય-લક્ષ્મિ સૂરિભિઃ

૧૯ શાહ શિવચંદ મંચુભાઈની વહુ બેનકોરના નામની સંવત ૧૯૫૧ પોષ સુદિ ૧૩ વાર બુધે.

૨૦ સંવત ૧૮૬૬ વર્ષે વૈશાક સુદિ ૭ પોરવાડ ગાત્રિ વાદિદેવ.

૨૧ સંવત ૧૬૯૭ વર્ષે ફાગણ સુદિ ૫ સા. ધનજી ભા. કૃષ્ણ નામના શ્રી પાશ્વનાથ બિમ્બ કા. પ્ર. શ્રી વિજયસેન સૂરિભિ શ્રીમાલ.

૨૨ સંવત ૧૮૮૧ ચૈત્ર સુદિ ૨ દેવસૂર ગચ્છે કેવલબાઈ કરાપિતં ભ. આણંદસોમ સૂરિભિઃ પ્રતિષ્ઠિતં.

૨૩ સંવત ૧૮૨૨ વર્ષે સા ક...સા. હતેન... પદ્મપ્રભ અમ્બ પ્ર. શ્રી યોશાલગચ્છે.

૨૦૧

૨૪ સંવત્ ૧૮૮૧ શાહ તિલકચંદ...કપુર કરાપિતં આણુંદગ્રામ.

૨૫ શા. સીવચંદ મચ્છુભાઈ સં. ૧૮૫૧ ના માગસર શુદ્ધિ ૩.

૨૬ સંવત ૧૮૮૫ શુદ્ધિ.

૨૭ શ્રી શ્રીમાલી વિશા સ્નાતિય સુરત પોતાની ભાર્યા બાઈ
કશનાએ ભરાવી અનંતનાથ ૧૮૫૦ વૈશાક સુદિ સાતમ શુકરે શુભમ.

૨૮ ભરચ બાઈ ખીમકોર શા. કલ્યાણચંદના ધણીયાણી.

૨૯ બાઈ ડાહી સંવત સંવત ૧૮૫૫ ના ફાગણ સુદિ બીજ
રવેડે. શાહ કીકાભાઈ.

૩૦ સંવત ૧૮૫૧ ના શ્રાવણ સુદિ ૧૦ બુધે ચંદનપ્રભુજીની
પ્રાંતણ કરાવી શાહ નવલચંદ લખમીચંદ શ્રીમાલી સ્નાતિય.

૩૧ દીપચંદ ગુલાબચંદ (પાર્શ્વનાથ)

૩૨ વખતચંદ્રેણ અજીતનાથ.

૩૩ વખતચંદ્રેણ સંભવનાથ.

૩૪ સંવત ૧૮૫૭ જ્યેષ્ઠ સુદિ ૧૦ રવૌ શ્રીમાલી સ્નાતિય...પ્રતિ-
ષ્ઠિતં શ્રી વિજયલક્ષ્મિ સૂરિભિઃ ચંદ્રપ્રભ બિમ્બ કરાપિતં.

૩૫ સંવત ૧૮૮૧ વૈ. શુ. ૬ દેવસુર ગચ્છે શાહ પ્રેમચંદ
કપુરચંદ કરાપિતં. આણુંદ સોમ સૂરિભિઃ પ્રતિષ્ઠિતં (શ્રી વિમલ ભાખ્ય.)

૩૬ સંવત ૧૭૪૬ વૈશાક વદિ બીજ દિવ્દ્યોકે ૦ શા. ૦ સ.
ડાયકરણ ભાર્યા બાઈ હસુ નામના શ્રી કુંથુનાથ બિમ્બ કા. પ્ર.
તપા-શ્રી વિજયસૂરિભિઃ

૩૭ સંવત ૧૬૬૪ વર્ષે જ્યેષ્ઠ સુદિ ૫ વૃદ્ધ ઉદેશ શ્રાવણ વામ
આનવાદ નામના શ્રી પાર્થનાથ બિમ્બ કા. પ્ર. તપાગચ્છે વિજ-
યસેનસૂરિભિઃ

૩૮ સંવત ૧૬૬૧ વર્ષે વસંત સોમ બલાશર વાસ્તવ્ય
પ્રાગવાટ શ્રાવણ ૪૦ નાનજકેન શ્રી પાર્થનાથ બિમ્બ કા. પ્ર. તપા-
ગચ્છે ભ. વિજયસેન સૂરિભિઃ

૩૯ સંવત ૧૮૫૭ જ્યેષ્ઠ સુદિ દશમ બેન કુવરના પ્રતિષ્ઠિત
ભ. શ્રી વિજયલક્ષ્મિ સૂરિભિઃ સુમતિ જિનબિમ્બ કારાપિતં.

૪૦ વિનયવિજય ભા. માકજનામ આ. ૧૭૨૦ કારિત શાન્તિ
બિમ્બ પ્રતિષ્ઠિતં ચ તપગચ્છે.

૪૧ સંવત ૧૮૨૨ માહ વદિ ૫ શ્રી વિજય ઉદયસૂરિભિઃ
પ્રતિષ્ઠિતં શા. આશાજી વિરાડા ભરાપતિ પાર્થનાથમ્.

૪૨ સંભવનાથ બિમ્બ કા. પ્રતિષ્ઠિતં તપાગચ્છે વિનયવિજય.

પ્રકરણ ૨૨ મું.

નગરશેઠાઈ પણ પ્રાચિન, તે પણ વળી જૈનનીજ.

સુરતના હાલના નગરશેઠ શ્રીચુત બાબુભાઈ ગુલાબભાઈ સુરત શહેરના એક આગેવાન છે. તેઓ જૈન છે અને સુરતની નગર શેઠાઈ પેઢીદર પેઢી તેમના કુટુંબને મળતી આવી છે. તેઓ જૈન હોઈ તેમના કુટુંબ સાથે જૈનોના ઇતિહાસ અને જૈનોની પ્રાચિન બહોજલાલીનું સ્મરણ જળવાઈ રહ્યું છે. લગભગ ૧૬મી સદીથી તે તેમનો જવલંત ઇતિહાસ મલી આવે છે. આથીજ તેઓશ્રીનું કુટુંબ જૈનોનું ગૌરવ છે. જૈનોની પ્રાચિન બહોજલાલીનું સ્મરણ તેમના કુટુંબ સાથે જળવાઈ રહ્યું હોવાથી તે ઇતિહાસ બહેરની બાજુ માટે આપવો ઉચિતજ લેખાશે:—

અત્યારના નગરશેઠ શ્રીચુત બાબુભાઈ ગુલાબભાઈની આઠમી પેઢીએ લાલદાસ વિકૃલદાસ થયાં, તેઓ એક મોટા દલાલ હતાં. ઇસ્ટ ઇન્ડીયા કંપની પંદર સોળ સૈકામાં પ્રથમ સુરતમાં આવી અને પોતાનું થાણું નાખ્યું ત્યારથીજ લાલદાસભાઈનો સબંધ કંપની સાથે બેડાયો અને તેઓ કંપનીના દલાલ નિભાયા. આ રીતે કંપની સાથેનો તેમને સબંધ શરૂ થયો.

લાલદાસભાઈના પુત્ર જગન્નાથભાઈ થયા. જગન્નાથ ભાઈની કારકિર્દી યશસ્વી છે. તેઓ મહાપુરુષ હતાં. બુદ્ધિ અને શક્તિ ઉભય તેમને વર્યા હતાં. નગરશેઠ તરિકેની સાચી જાહોજલાલી તેમના સમયથીજ શરૂ થઈ. પાછળથી સત્તામાં આવતાં કંપનીએ જગન્નાથભાઈને સોનાનો ચાંદ આપ્યો અને ૩૦૦૦ ઘોડેસ્વારની સુબેદારી અર્પી અને તે સાથે તેમની નગરશેઠ તરિકેની નિમણુક કાયમ રાખી.

એ સમયે સુરતમાં દિલ્હીના બાદશાહની આજ્ઞા વર્તતી દિલ્હીથી નિમાયેલા નવાબ રાજ્ય ચલાવતાં, પણ જો એ નવાબ બુલ્મી હોય અગર નાલાયક હોય તો તેમને બરતરફ કરાવવાની સત્તા સુરતના ચાર આગેવાનોને આપવામાં આવી હતી. તેમાં નગરશેઠ જગન્નાથભાઈ અને ભણુશાહીજી સુખ્ય હતાં. તેઓ બન્ને જૈનો હતાં. આથી પણ જૈનોની જાહોજલાલીની પ્રાચિનતા સમજાશે.

જગન્નાથભાઈને સત્તા હતી અને એ સત્તા હાખવવા જેટલી શક્તિ પણ હતી. તેમની શક્તિ સમજવા એક ઉદ્દેશ્ય મલી આવે છે. નર્મગદ પાને ૨૮૪ લેખકે જણાવે છે કે:—

‘એક દંતકથા જણાવે છે કે નવાબ અરયનના વખતમાં સુરતમાં એક જગન્નાથ કરીને શેઠીયો હતો, તે એક વખત નવાબને મળવા ગયો ત્યારે નવાબે મસ્કરીમાં તેને કહ્યું કે તને કદાચ હું હમણા પકડી

મારી નખાવું તો તારૂં આ જગોએ શું ચાલે ? તે વખતે જગ-
નાથે પોતાની કમરમાંથી એક પીસ્તોલની બેડ કાઢી બતાવી ને કહ્યું
કે મારી પાસે આ ગોળી ભરેલાં બે હથિયાર છે તેથી એવી વખતે
મારનારને એકવાર મારું અને પછી મરું. નવાબે એ વાત મનમાં રાખી
મુકી અને હસીને બીજી વાતો કરવા માંડી. બ્યારે જગન્નાથ ઉઠ્યો
ત્યારે પછવાડેથી અરબો પાસે તેને પકડાવીને વહાણમાં ચઢાવી દીધો.
તે વેળા જગન્નાથની સાથે એક મેઘો કરીને ચાકર હતો. તેના હાથની
શ. ૨૦૦)ની વીંટી વહાણમાં અરબોને તેણે ઉતારી આપીને અને જણ
છુટા થઈ તાપીમાં પડી તરતાં પેલેપાર નીકળ્યાં અને સુવાળીમાં એક
વેરાગીને ત્યાં સંતાયા. પછી તેઓ ત્યાંથી વડોદરે જઈ રહ્યાં. બ્યારે
નવાબને ખબર પડી કે જગન્નાથ વડોદરે છે ત્યારે ત્યાંથી પકડી મંગા-
વવાની તગબીર કરી. જગન્નાથ પુણે જઈ પેશ્વાને મળ્યો અને પછી
તેની સુરતમાં ચોથ ધસાવી. પુણેથી દયારામ ચોથીયો સુરતમાં આવ્યો
ને હાલ જે દયારામ ઝવેરીની હવેલી કહેવાય છે તે તેણે અંધાવી છે.

તેમણે કંપની સાથેનો સબંધ સારી રીતે વધાર્યો
તે સાથે સુરતમાં પણ તેમની પ્રતિષ્ઠા અને લાગવગ જળવંર
હતાં. મુગલ બાદશાહ તરફથી નગરશેઠ તરિકે તેમની
નિમણૂક થઈ, એજ જૈનોની બહોજલાલીનું પ્રત્યક્ષ સુચન છે.

આ સમયે સુરતમાં બીજી પરદેશી કંપનીઓ ફ્રેન્ચ,
પોર્ટુગીઝ, વલંદા વિગેરેની પણ હતી. વેપારની હરિક્ષાઈ માટે
એવી અફવા શહેરમાં ફેલાઈ કે ઈસ્ટ ઈન્ડીયા કંપનીને
નાણાની ખેંચ છે. લેણદારોનો એ અફવા સાંભળી દરોડો

પડ્યો. તાત્કાલીક કોઈ પણ ઉપાય તે સમયે કંપનીના હાથમાં ન હતો. આવા કટોકટીના સમયે ઇસ્ટ ઇન્ડીયા કંપનીના એજન્ટે નગરશેઠ જગન્નાથભાઈને બોલાવ્યા અને મરિસ્થિતિ જણાવી. આથી જગન્નાથભાઈએ કંપનીને મદદ કરવા જણાવ્યું કે ‘તમે મારા પર દરરોજ બાર વાગે લેણુ-દારોને હુંડીઓ લખી આપજો ! કંપનીના એજન્ટે ચાર દિવસ સુધી ઉપરા ઉપરી હુંડીઓ લખી આપી. એજન્ટને વિચાર થયો કે ‘નગર શેઠ આ રકમો કેમ આપી શકશે ?’ આથી એજન્ટ પોતે નગર શેઠના ઘેર આવ્યા અને નાણાની ભરપાઈ માટે પૂછ્યું. જગન્નાથભાઈએ કશું પણ છુપાવ્યા સિવાય સત્ય હકિકત જણાવતાં કહ્યું કે ‘તમારે ત્યાંથી બાર વાગે જે હુંડીઓ લખાય તેના નાણા મારે ત્યાંથી સાંજે ચાર વાગે અપાય. પણ મારા ઘર પછવાડી તળાવ અને પીઠાઓ છે. (આ તળાવનું નામ નિશાન આજે નથી પણ લાગાતળાવના લત્તા નામે ઓળખાતા ભાગમાં તે તળાવ હતું.) આથી સાંજના નાણા લઈ જવા એ લોકો માટે બેઅમકારક હોઈ નાણા કોઈ લઈ જતા નથી અને તે સૌ રકમો મારે ત્યાંજ જમા થયેલી છે.’ પણ આ રીતે જગન્નાથ ભાઈએ પોતાની પ્રતિષ્ઠા-લાગવગ-અને બુધ્ધિથી કંપનીની પ્રતિષ્ઠા બાળવી. આ ઘટના જૈનોની તે સમયની સત્તાનું સ્મરણ છે.

આ પરથી રાજ્યવહિવટમાં જૈનોની થું સત્તા હતી તે પણ સમજાશે.

આ જગન્નાથભાઈને ત્રણ જાગીરો મળી હતી. શનીયા અને પાલની એક જાગીર, બીજી ધમડાછાની અને ત્રીજી પુના કુમારીયાની જે પેશ્વા અને અંગ્રેજ સરકાર વચ્ચે ખાલસા થઈ. ઉપરની બે હજી કાયમ છે.

જગન્નાથભાઈના પુત્ર નારણદાસ અને નારણદાસના પુત્ર લક્ષ્મીદાસ થયાં. બળેવનો તહેવાર જે સારાય હિંદમાં પુનમને દિવસે ઉજવાય છે તે દિવસે જૈનોની ક્ષયતિથિ હોવાથી પુનમને બદલે એકમના દિવસે બળેવ ઉજવવાનો રિવાજ આ લક્ષ્મીદાસના વખતમાં શરૂ કરાવ્યો જે અદ્યાપી ચાલું છે. જાહેર પ્રજામાં જૈનો પોતાનું મહત્વ કેટલું જાળવી શકતાં તે આ પરથી સમજાશે. નગરશેઠાઈ તેમના સમયમાં પણ ચાલું રહી.

લક્ષ્મીદાસના પુત્ર નરસીદાસ થયાં. તેમના વખતમાં સુરતમાં કુતરાનું હુલ્લ થયું હતું જે તેમણે સરકાર અને પ્રજા વચ્ચે રહી સમાધાન કરાવ્યું હતું.

નરસીદાસના પુત્ર નરોત્તમદાસ થયાં તેમના વખતમાં લાયસેન્સ ટેક્ષ માટે સુરતમાં જખખર હીલચાલ થઈ હતી, જે માટે બીજા આગેવાનો સાથે તેમના નેતૃત્વ નિચે પ્રજા અને સરકાર વચ્ચે સમાધાની થઈ હતી.

નરૈતમહાસના પુત્ર શુભાખભાઈ થયાં. નગરશેઠાઈ પેઢીદર પેઢી આહુ રહી. શુભાખભાઈના પુત્ર તે આજના નગર શેઠ અને જૈન કોમના સંઘપતી શ્રીયુત બાબુભાઈ છે.

શ્રીયુત બાબુભાઈ પણ પોતાના વડવાઓની પ્રતિષ્ઠા જાળવી રહ્યાં છે, સુરતની પ્રજાના તેમજ જૈન કોમના જાહેર હિતના કાર્યોમાં પોતાનો આગેવાની ભર્યો ફાળો આપી રહ્યાં છે. સુરત જન સમાજમાં લાંબા સમયથી ચાલ્યો આવતો ગગડો પતાવવા તેઓ ઘણા ઇન્તેજાર હતા. તે દૂર કરાવવામાં તેઓશ્રીએ આગેવાની ભર્યો ભાગ લીધો હતો. હમણાંજ છેલ્લા હિંદુ મુસ્લીમ હુલ્લડમાં પણ તેઓશ્રી હિંદુ કોમના આગેવાન તરિકે પોતાનો ફાળો આપી પોતાની પ્રતિષ્ઠાને શોભાવી રહ્યા છે.

આ રીતે સુરતના નગરશેઠ અને જૈન સંઘપતીના કુટુંબનો ઐતિહાસીક વૃતાન્ત છે. જૈન કોમ રહેજે તે માટે મગરૂર થઈ શકે તેમ છે.

પ્રકરણ ૨૭ મું.

ઉપસંહાર.

પ્રિય વાંચક,

સામાજિક સંસ્થાઓના નિવેદનો પૂર્ણ આ પુસ્તકનો ઉપસંહાર શું હોઈ શકે? અને હોય તો એટલું જ કે બન્ધુ, તું શ્રીમાન હો. વા રંક, યુવાન હો. વા વૃદ્ધ, સમાજ સુધારક હો. વા રૂઢી ચુસ્ત, ત્યાગી હો. વા ભોગી, પ્રગતિકારક હો. વા તેને અટકાવનાર, નવિન યુગનો વિચારક હો. વા જીનવટનો રક્ષક હો, ગમે તે હો, પણ આ પુસ્તક તને કોઈ પણ કર્તવ્ય ક્ષેત્ર માટે કાંઈને કાંઈ સંતોષ અને વિચાર, વિચાર નહિ તો સલાહ, સલાહ નહિ તો સુચના, સુચના નહિ તો મહત્વાકાંક્ષા અવશ્ય આપશે. માનુષી પ્રત્યેક કૃતિ હરહંમેશ અપૂર્ણાજ હોય છે અને રહેવાની. આથીજ આ પુસ્તકને અંગે પણ રહેલ દોષોને ક્ષતવ્ય નજરે નિહાળી તેમાં રહેલ વસ્તુના આશયને, તેના ઉચ્ચ હેતુને બન્ધુ! તું અવશ્ય સ્વિકારજે.

લેખક વાસ્તવિક લેખકે નથી, ઉંડો વિચારકે નથી, સમાજ સુધારકે નથી, તેમાંનો કાંઈ પણ હોવાનો લેખકનો દાવો નથી. લેખક અને પ્રકાશકે કેવળ સેવા ભાવથી સમાજના હિતાર્થે અલ્પ પ્રયત્ન સેવ્યો છે. બાળકના કાલાં

ઘેલાં વચનોમાં પણ શુદ્ધ સમાચેલો હોય છે એજ રીતિએ આ પુસ્તક પણ તને અવશ્ય કાંઈને કાંઈ વિચારવાનું, સમજવાનું, આચરવાનું આપશે, તે તું સ્વિકારે એજ અમારી મહેચ્છા.

અન્તમાં બન્ધુ ! તું સમાજનેતા હો. વા સુધારક, સેવક હો. વા સેવાલિલાષી ગમે તે હો, હો તે હો, પણ સમાજના આ સૌ કર્તવ્ય ક્ષેત્રો પૈકી ગમે તે ક્ષેત્રમાં, જ્યાં જ્યાં તારો નિવાસ હોય ત્યાં ત્યાં યથાશક્તિ સેવા અર્પવાને નિશ્ચય કરે એજ આ પ્રયત્નની સફળતા લેખાશે.

અને યુવાન મિત્રો,

તમે તો આ પુસ્તકને કોઈ સંસ્થાનો રિપોર્ટ માની ફેંકી ન દેતાં આ પુસ્તકમાં જ્યાં ત્યાં તમારાજ વિચારોને પડલો પાડવા, તમારીજ મહેચ્છાઓ આલેખવા, તમારીજ ભાવનાઓ સમાજના વડીલો પાસે રજુ કરવા અદ્ય પ્રયત્ન સેવાચેલો દેખાશે તેથીજ ઉપસંહારમાં તમને કાંઈક કહેવાની ફરજ સ્વીકારું છું અને તે,

મિત્રો,

તમે મહાશુજરાતના ગમે તે શહેર વા ગામડામાં વસતા હો પણ તમારે ત્યાં ઉપરના કર્તવ્ય ક્ષેત્રો તમારી સેવાની રાહ જોતાંજ હશે. આથીજ તમારે દૃઢ્ય હોય,

તમારામાં ભાવના બળ હોય, તમે સેવાના મહાન્ સૂત્રમાં માનતાં હો, તમે સમાજનો કોઈ પણ પ્રકારે અભ્યુદય વાંછતાં હો, સમાજમાં પ્રવર્તતી ત્રુટિઓથી તમારું દૃઢ્ય કંકળતું હોય, તો તો તમારે જરૂર ખૂદા આવવું ઘટે.

સમાજમાં ઝીણી નજરે નિહાળશે તો યુવાનો માટે અનેક સેવાના ક્ષેત્રો નજરે ચડશે પછી તે કેળવણીના હો. સાહિત્યોપ્ધારના હો, ચૈત્યોપ્ધાર વા તિર્થોપ્ધારના હો, અગર તો સમાજ સુધારણાના હો.

આથીજ બન્ધુઓ, તમારે હવે વિચારવાનોય સમય નથી, ચોલવાનોય સમય નથી, તમારે તો ફોડવાનું છે. જ્યાં જ્યાં સેવાનું સ્થાન મળે, જ્યાં જ્યાં સમાજની ત્રુટિ જણાય ત્યાં ત્યાં તમારે પહોંચી વળવાનું છે. સમાજનું સાચું નેતૃત્વ તમારાજ ભાગ્યે લખાયેલું છે તે સ્પષ્ટ સાબીત કરવા તમારે ખૂદા પઠવાની અનિવાર્ય અગત્ય આવી પડી છે અને તે તમારે સ્વીકારવીજ ઘટે.

અને સુરતના યુવાન મિત્રો,

તમારા ઝૌરવનો તો આ ઈતહાસ છે પણ એ ઝૌરવ તમે પ્રાપ્ત કરેલું નહિ. એતો પૂર્વજોના વારસામાં મળેલું છે. એ વારસો સંભાળવો હોય, પૂર્વજોના સાચા પુત્રો કહેવડાવવું હોય, તો પૂર્વજોના કીર્તિ-મંદીર પર કળશ ચડા-

વળા એટલે મળેલાં ગૌરવમાં વૃક્ષી કરવા આ સૌ કર્તવ્ય
ક્ષેત્રોમાં યથાશક્તિ ફાળો આપવા ખુદાર પડવું નોંધ્યો.
આ સૌ સંસ્થાઓ તમારી છે. તમારાજ પૂર્વજોની લક્ષ્મીનો
તેમાં સદ્વ્યય થયો છે. અલગત આ સૌ સંસ્થાઓમાં
કાંઈને કાંઈ ન્યુનતાઓ નજરે ચડશે પણ તે સહાય્ય અને
સહસાવથી મીઠાવી શકાય તેમ છે. આથીજ તમારી શક્તિ,
બિચાર, સાહસ, બળ, અને લક્ષ્મીનો તેમાં સદુપયોગ કરવો
નોંધ્યો. તેથીજ મિત્રો ! આ સૌ કર્તવ્ય ક્ષેત્રો પૈકી તમને
જેજે પસંદ હોય તે તે સ્વિકારી તેમાંજ તમારી શક્તિઓ
સમર્પિત કરો એ અભ્યર્થના સાથે લેખક વિરમે છે.

